

ESXİL

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

İsmail Həsəniyev adına
Azərbaycan Milli
Kutubxanası

“AVRASİYA PRESS”

BAKİ-2006

*Bu kitab "Antik ədəbiyyat müntəxəbatı" (Bakı, Azərənşr, 1950)
nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Tərtib edəni: **Əli Sultanlı**
Redaktorı: **Tərlan Novruzov**

882.01-dc22

AZE

Esxil. Seçilmiş əsərləri. Bakı, "Avrasiya press", 2006, 200 səh.

Esxil e.ə. birinci minilliyin ən qüdrətli yazarlarından sayılır. O, yunan faciəsinin əsasını qoymuşdur. Çox zəngin ədəbi irsi olan Esxil rəvayətə görə yüzə yaxın əsər yazmışdır. Ancaq onun dövrümüzə qədər cəmi yeddi faciəsi gəlib çatmışdır.

Müasir Azərbaycan oxucusuna təqdim olunan bu kitaba Esxilin "Zəncirlənmiş Prometey", "Aqamemnon", "Xoeforlar" və "Evmenidlər" faciələri daxil edilmişdir.

ISBN10 9952-421-37-9

ISBN13 978-9952-421-37-8

© "AVRASİYA PRESS", 2006

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN

**"Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında"**

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

ÖN SÖZ

Esxil (e.ə. 525-456) ilk yunan faciə yazarıdır. O, təxminən e.ə. 525-ci ildə Afinanın yaxınlığında Elevsin qəsəbəsində zadəgan ailəsində anadan olmuşdur. Esxilin həyatı Afina tarixinin ön mühüm dövrünə təsadüf edir. E.ə. 510-cu ildə Psistratlar tiranlığı yıxılmış, Afinada demokratiya uğrunda mübarizə genişlənmişdir. 500-cü ildə Kiçik Asiyada İran himayəsində olan yunan şəhərləri üsyan qaldırmış, İran hökuməti isə üsyanı amansızcasına yatıraraq Milet şəhərini yerlə yeksan etmişdi. Bundan sonra da İran və yunan müharibələri başlamışdı. İran şahı Dara e.ə. 492-ci ildə ilk hücumu keçmiş və bunun ardınca müharibə qızışmışdı. 480-ci ildə Salamin adasında, 479-cu ildə isə Plateydə və Mikalda yunanlar iranlıları məğlub etmişlər; bununla da həmin müharibə yunanların qələbəsi ilə bitmişdir.

Esxilin ailəsi İran-yunan müharibələrində fəal iştirak etmişdir. Qardaşı Kinger Marafon meydanında aldığı ağır yaradan ölmüşdür; ikinci qardaşı Amini Salamin yaxınlığında vuruşlar başladığı vaxt hərbi gəmi komandanı idi. Esxilin özü isə Marafonda, Salamirdə, Plateyada vuruşmuş və bir neçə dəfə yaralanmışdı.

Müharibə bitdikdən sonra Esxil bütün həyatını teatra və yaradıcılığa həsr etmişdir. Rəvayətə görə 72 və ya 90 əsər yazmışdır. On üç dəfə dram müsəbiqələrində qalib gəlmişdir. İlk dəfə e.ə. 458-ci ildə Afinanı tərk etməyə məcbur olan Esxil, 456-cı ildə burada Gele şəhərində ölmüşdür.

Onun çox zəngin ədəbi irsindən bizə ancaq yeddi faciə gəlib çıxmışdır: "Xahiş edənlər", "İranlılar" (e.ə. 472), "Fiv əleyhinə yeddi adam" (e.ə. 467), "Prometey" (yazılış tarixi məlum deyil), Oresteya üçlüyü: "Aqamemnon", "Xoeforlar", "Evmenidlər". Bu üçlük e.ə. 458-ci ildə səhnəyə qoyulmuşdur.

Esxil yunan faciəsinin banisidir. Esxilə qədər yunan dramı sadəcə dini bir mərasim olub, hələ lirikadan ayrılmamışdı; onda dramatik ünsürlər olduqca zəif idi. Bütün hadisələr birinci aktyor hesab edilən xor başçısı vasitəsilə verilirdi; buna görə də mükəllimə yox idi. Esxil, bir gəlişdə ikinci aktyoru səhnəyə gətirməklə canlı mükəllimə yaratmış, bir neçə əsr yunan dramaturgiyasında davam edən faciə quruluşunu müəyyənləşdirmişdir.

"İranlılar" əsəri öz azadlıqları uğrunda ədalətli müharibə aparan yunanların vətənpərvərlik hissələrini tərənnüm edirdi. Esxil qalan əsərlərin mövzularını yunan dastanlarından, müxtəlif əsatir silsiləsindən alsada, onlar müasir ictimai-siyasi məsələlər ilə sıx bağlı idi. Başqa sözlə, həmin mövzular da Esxilin ictimai-siyasi, əxlaqi, fəlsəfi fikirlərinin ifadəsinə xidmət edirdi. Onun

əsərlərində e.ə. V əsrin başlanğıcında Afina demokratiyasının ilk məfkurəvi cəhdləri öz əksini tapmışdır. Esxil faciələrində qəbilə quruluşunun məfkurə qalıqlarının tənqidi, ata və ana haqqı, Arcopaq* ətrafında gedən kəskin mübarizələr və sairə kimi ciddi məsələlərə toxunur. "Xahiş edənlər" əsərində o, qəbilə quruluşu ilə əlaqədar evlənmək qanun-qaydaları əleyhinə çıxış edir. Faciənin məzmunu o qədər də mürəkkəb deyil. Danayın qaçmış əlli qızı Arqos hakiminə müraciət edir ki, onları təqib edən nişanlılardan xilas edib öz himayəsi altına alsın. Hökmdar bu məsələni şəxsən həll etməyə ixtiyarlı olmadığı üçün tərəddüd göstərir. O, xalq məclisi çağırır. Məclisində qızların xahişi qəbul olunur. Misirdən gələn vəkilin təhdidlərinə rəğmən hökmdar qızları himayə edir. Əsərdə əsas rolunu oynayan qızların (danaidlər) xorudur. Bütün hadisələr də onların taleyi ətrafında mərkəzləşir. Arqos hökmdarı xalqın iradəsi olmadan məsələ həll edə bilmir. Dramatik cəhətdən də əsər çox sadədir. Burada mükəllimə zəif, lirik ünsürlər qüvvətlidir. Sürətlər aydınlaşmamışdır.

"İranlılar" əsərində Daranın oğlu Kserksin Yunanıstana hücumu verilmişdir. Əsər iki nöqtəyi-nəzərdən diqqəti cəlb edir. Üçlüyün bu hissəsi müstəqil mövzu və müstəqil problemi həll edir. Əsərin mövzusu əsatirdən deyil, müasir həyatdan alınmışdır.

Əsər xor ilə başlayır. Ağsaqqallardan təşkil olunmuş xor Kserksin hücumunu yada salıb, nə isə, bu müharibənin iranlılar üçün xeyirli nəticə ilə bitməyəcəyinə şübhə edirdilər. Onlar İran ordusunun taleyindən narahatdılar. Kserksin anası Atossa da pis yuxular görmüşdür. Xorun şübhələri ilə Atossanın pis yuxusu birləşərək əsərin əvvəlində müxtəlif bir əhval-ruhiyyə oyadır. Doğurdan da bir az sonra qasid gəlib İran hərbi gəmilərinin uğradığı hərbi pərişanlıqı təsvir edir. Atossanın xor başçısı ilə söhbəti və qasidin xəbəri, yunan demokratiyasının mədhinə həsr edilib. Burada öz vətənlərini xarici işğalçılardan müdafiə edən yunan qəhrəmanları tərifləndiyi kimi, işğalçılığın əxlaqi mənası da verilmişdir. "Ölüm sünbülü, məğrurluqdan doğur ki, buradan ancaq göz yaşları biçmək olar" fikri işğalçılıqı pisləyir.

Sonra Kserksin özü pərişan bir halda içəri girir. Burada da Şahın xor ilə birlikdə ağlaması, daha doğrusu, ağı səhnəsi verilmişdir.

Artıq bu əsərdə mükəllimə qüvvətlənmişdir. Hadisələr üzvü surətdə bir-birinə bağlı olmasada, vahid ideya ətrafında inkişaf edir. Rəvayətə görə, təzəcə müharibədən qayıtmış yunan gəncləri, əsəri böyük ruh yüksəkliyi ilə qarşılamışlar.

"Fiv əleyhinə yeddi adam" Edipin iki oğlu arasında hakimiyyət uğrunda gedən mübarizəni təsvir edir. Mövzu, Fivada əsatirlər silsiləsindən alınmışdır ki, Sofokl onu daha dərin işləmişdir.

* Qədim Afinada ali mühakimə və nəzarət orqanı

ZƏNCİRLƏNMİŞ PROMETEY

İŞTİRAK EDƏNLƏR:

Hakimiyyət və Qüvvət	– Zevsin iradəsini icra edənlər
Hefest	– Ov allahı, dəmirçi
Prometey	– Titan, insanların dostu
Okeanidlərin xoru	– Okeanın qızları
Okean	– Titan
Io	– Çay allahı İnaxin qızı
Hermes	– Zevsin xəbərçisi

PROLOQ

Uzaq Skifiyada dağlıq bir yer. Hefest, hakimiyyət və qüvvət allahları Prometeyi qayaya zəncirləmək üçün gətirirlər.

Hakimiyyət

Bir uzaq guşəsinə gəlib yetişdik yerin
Boş, tənha çöllərinə yırtıcı skiflərin.
Atanın buyruğuna itaət edərək,
Bu yaramaz canını öz əllərinlə gərək
Mıxlayasan qayaya, Hefest, budur vəzifən;
Ona bir zindan yarat zəncir həlqələrindən.
O sənin çiçək kimi açılan atəşini,
Şəfəqləri dörd yana saçılan atəşini,
Oğurlayıb aparmış, vermişdir insanlara.
Allahların yanında olmuşdur üzü qara.
Qoy çəksin cəzasını, bilsin Zevs qüdrətini,
Buraxsın insansevər o çirkin bidətini.

Hefest

Siz sərbəstsiz artıq, ey Hakimiyyət, Qüvvət,
Zevsin iradəsinə əməl etdiniz fəqət.
Öz doğma allahımı! öz elimlə indi mən
Qudurmuş küləklərə bir cövləngah kəsilən

Bu əsərdə Esxil dövlət və bir mərkəziyyət təşkilatı ehtiyacını, eyni zamanda vətəni yadellilərdən müdafiəni tərənnüm etmişdir.

“Prometey” əsərini Esxil üçlük şəklində yazmışdır. Birinci əsər “Od gətirən Prometey”, ikinci əsər “Zəncirlənmiş Prometey”, üçüncü əsər isə “Xilas olmuş Prometey”dir. Bize gəlib çatan ancaq üçlüyün ikinci hissəsidir. Bu əsər Esxilin şah əsəridir. Əsərdə insanın yaratdığı və yaratmaqda olduğu mədəniyyət Zevsin yaydığı cəhəlet və varlıq üzərində qələbə çalır. Zevsin simasında dramaturq istibdadı, zülmü, cəhəleti pislənmişdir.

Əsər dramatik cəhətdən mükəmməl qurulduğu kimi, surətləri də çox aydındır. Her bir əsəri surət canlı insan səciyyəsinə verir.

Esxilin son əsəri “Oresteya” üçlüyüdür. Əsərin mövzusu Troya əsətlər silsiləsinin qayıdış hissəsindən götürülmüşdür. Mövzu mürəkkəb olmaqla bərabər, dramatik cəhətdən də qüvvətlidir. Artıq burada bir gəlişdə üçüncü aktyor iştirak edir. Bununla mükəllimələr zənginləşmiş, lirik ünsürlər azalmışdır. Əsərdə Esxil analıq haqqının məhvi və atalıq haqqının qələbəsinə təsvir edir.

Bu kitabda Esxilin “Zəncirlənmiş Prometey”, “Aqamemnon”, “Xoeforlar” və “Evmenidlər” faciələri verilir.

Sərt qayaya mıxlayıb sonra da getməliyəm,
Öz atamın əmrinə itaət etməliyəm.
Cəsarətim çatarmı? Lakin qətidir qərar,
Bu əmrə ağ olmağın amansız cəzası var.

(Prometeyə)

Ey Femidanın oğlu², ey ızdıraba həmdəm!
Nə sənin istəklərin, nə də mənim iradəm
Görəcəyim bu işin əsl səbəbkarıdır.
Bu Zevsin qəzəbidir, bu onun qərarıdır.
Paslı dəmir zəncirin qırılmaz həlqəsilə
Səni yalçın qayaya bağlamalıyam belə,
Bu elə bir yerdir ki, burda yalnız qalıb sən
İnsan eşitməyəcək, insan görməyəcəksən.
Amansız iynəsilə hər gün dəlib sinəni,
Qapqara yandıracaq burda günəşlər səni.
Günəş şefəqlərini üfüqlərdən çəkəndə,
Axşam maviliklərə ağ çiçəklər tökəndə,
Sən bir az sevinərsən, nəfəs alarsan dərin,
Lakin tez sönmə gedər bu ani sevinclərin.
Yenidən çıxıb günəş yandırır-yaxar səni,
Azaltmaz bir təsəlli, o sonsuz işgəncəni;
Zira böyük, ağırdır qəzəbi allahların,
Hələ doğulmamışdır səninsə xilaskarın.
Mükafatı belədir insanpərvərliyin, bax,
Sən özün allah ikən, etinasız baxaraq
Allahlara nə etdin? Başladın üsyanlara.
Könül verdin o aciz öləri insanlara.
Bu cürmün üçün də sən daima, gecə-gündüz
Yuxu, rahat bilmədən, amansız və ölümsüz,
Dayanıb keşiyində bu sərt yalçın qayanın,
İztirab çəkəcəksən, nə dostun, nə həyanın.
Şikayətin, fəryadın yüksələcəkdir əbəs,
Dadına çatmayacaq bu tənhalıqda bir kəs.
Rəhmsizdir Zevs özü – qəti verdiyi qərar
Məlumdur ki, sərt olur daim yeni ağalar.³

H a k i m i y y ə t

Təəssüf edib ona neçin belə durursan.
Sənin ərmeğanını o deyilmidir çalan?
Hamı bəs ona qarşı ürəyinin nifrəti?

H e f e s t

Qohumluq və dostluğun çox böyükdür qüdrəti.

H a k i m i y y ə t

Doğrudur, bəs atamın əmrinə asi çıxmaq,
Səncə daha dəhşətli bir iş deyilmi qoçaq?

H e f e s t

Sən amansız, abırsız, insafsızsan hər zaman.

H a k i m i y y ə t

Bir xeyir yoxdur ona sənin göz yaşlarından.
Ona görə əbəsdir bil ki, bu səy, bu zəhmət.

H e f e s t

Doldurmuşdur qəlbimi peşmə qarşı nifrət.

H a k i m i y y ə t

Nə üçün? Anlamıram, əslinə baxsan əgər,
Sənin bu şikayətin həm əbəsdir, həm hədəf.

H e f e s t

Başqasının olaydı mən istərdim həmişə
Sənin tərif etdiyin, boynumdakı bu peşə.

Hakimiyət

Var bütün allahların boynunda ağır zəhmət,
Bunlardan asudədir yalnız birçə Zevs fəqət.

Hefest

Bunları mən bilirəm, yersizdir mübahisə.

Hakimiyət

Elə isə yubanma, bəsdir, qapılma hissə.
Atan görər, düşünər zəhmətdən yayınırsan.

Hefest

Söyləmək çox asandır, eləmək deyil asan.
Bu qandallar onundur, biləklərininkidir.

Hakimiyət

Qollarını sal ora, bərk çəkib bağla bir-bir,
Çəki zərbələrilə sonra qayaya bərkit.

Hefest

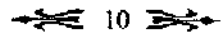
Zəhmətim hədə deyil, hazırdır, tamaşa et.

Hakimiyət

Bir də vur, bir də möhkəm, bərk vur, qığılcım qopar,
Yoxsa zəif yerləri o axtarıb tez tapar.

Hefest

Bənd etdim bir əlini möhkəm zəncirle belə.

Hakimiyət

O birisi əlini indi tez ol, bənd elə.
Qoy bilsin ona qarşı sərt və amansızq biz,
Ondan çox ağıllıdır bizim müdrik Zevsimiz.

Hefest

Bu qurbanlıqdan başqa kim mənə irad tutar?!

Hakimiyət

İndi döşündən vurub, düz kürəyindən çıxar.
Əlindəki o mıxı!

Hefest

Prometey, bax gör bir an,
Gözümdə yaş qalmadı sənin iztirabından.

Hakimiyət

Zevsin düşmənləriyçin yanıb ağlayan zaman,
Qorx ki, birdən özünçün ağlamalı olarsan.

Hefest

Bax! Kimləri sarsıtmaz bu mənzərə, bu qəza.

Hakimiyət

Sıx qabırğalarını, möhkəmcə sıx və bağla.

Hefest

Mən bunları bilirəm, əmri özünə saxla.

H a k i m i y y ə t

Mən emr edirəm sənə, dayanma, zərbəni çal,
Yaxınlaş ayağına! Dəmir həlqələrə sal.

H e f e s t

Olsun, bu da hazırdır, bu qandal, bu da ayaq.

H a k i m i y y ə t

İndi bərkit onları möhkəmcə mıxlayaraq,
O qəzəbli hakimə cavab verərsən özün.

H e f e s t

Layiqdir görkəminə, doğrudan, sənün sözü.

H a k i m i y y ə t

Sən rıqqət göstər hələ, yaxşı bil bunu lakin,
Yüksəkdir təhmətindən məndəki qürur və kin.

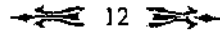
H e f e s t

Gedək, onu bürümüş dəmirələr bir tor kimi,
Bədənini yandırır zəncirlər bir qor kimi.

H a k i m i y y ə t

(Prometeyə)

İndi çurpın, çabala, doğrult öz niyyətini,
Oğurla yerlilərçin allahlar nemətini,
Qurtara biləcəkmə səni insanlar görək?
Bu ızdırlarından, köməyinə gələrək,
Sənə Prometey deyən, səni müqəddəs bilən,
Yanılır şübhəsiz ki, sən müqəddəs deyilsən.

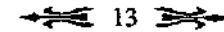

Bu ızdırdan səni çəkib çıxarsın deyə,
Özün möhtacsən bu gün həqiqi Prometeyə.

Hefest, Hakimiyyət və Qüvvət gedirlər.

P r o m e t e y

Ey ilahi mavilik, ey qanadlı küləklər,
Ey yol və riz bilməyən köhlən atlı küləklər!
Ey nəhrlər, bulaqlar, yaşıl dağların döşü,
Ey sahilsiz dənizlər, dalgaların gülüşü,
Hər şeyi gören günəş! Sən də, ey ana torpaq,
Mən ızdırlarıma sizi şahid tutaraq
Çağırıram, baxın bir, özüm bir allah ikən,
Nə bələdir çəkərəm allahların əlindən.
Ömrümü esr-esr nə əzablar içində,
Nə ağır işgəncələr, ızdırlar içində
Keçirməliyəm. Məni zəncirlənmiş qul kimi
Bəxtiyar allahların təzə çıxmış hakimi.
Mən fəlakətlərimçin eyləyirəm ahu-zar.
Bu sonsuz ızdırlarım bəs nə zaman qurtarar?
Nələr danışırım mən. Bütün olacaqları,
Bu müdhiş işgəncəni, bu amansız qərarı
Mən əvvəldən bilirdim. Bir şey yox nagehani.
Mərdliklə qarşılayım taleyimə çıxanı.
Zərurətdən, bəllidir, boyun qaçırmaq olmaz,
İndi əməllərimçin məndən alırlar qisas.
Qərribə taleyim var, qərribə qismətim var,
Sussam qəlbim qan olur, danışsam dilim yanar.
Yaxşılıq etdiyimçin öləri insanlara
Olmuşdur elə indi vücudum yara-yara.
Mən quru bir qarğanın içində gizli, pünhan
Oğurladım atəşi allahların yanından.
İnsanlara bu atəş öyrətdi min bir peşə;
Oldu nicat ulduzu yollarında həmişə.
Bu günahım üçündür çəkdiyim cəza, sitəm,
Ağır zəncirlər olmuş mənə yeganə həmdəm.

Oy-oy! Oy-oy!
Lakin bu səslər nədir? Nə xoş rayihədir bu,
Xəyalımı oxşayır aşınalar qoxusu...
Yaxınlaşan kimdir, o, öləri insanmıdır?
Ya mənə bu zillətə, əzaba salanmıdır?
Bu uzaq yerə gəlmiş seyr etsin işgəncəmi,
Görsün düçar olduğum iztirabı, ələmi.
Mən o qüdrətli Zevsə düşmən olan allaham,
Baxın, bütün vücudum zəncirlənmişdir tamam.
Onun barigahına gedən bütün allahlar,
Mənə düşmən olmağa vermişdir qəti qərar.
Heyhat, yaxından gələn bu munis səs nə səsdir?
Uçan quşlarmıdır bu, yoxsa xoş bir nəfəsdir.
Cingildədi fezalər. Qanad səsləridir bu,
Onlar gətirir mənə bir vahimə, bir qorxu.

Qanadlı gərdunələrdə Okeanidlərin xoru gəlir.

PAROD

X o r

BİRİNCİ STROF

Yox, qorxma sən, qorxma, yad deyilik biz,
Sənə gencliyində olmuşuq əziz.
İti qanadlarla yarıb havanı,
Gəlib tapmışıq biz bu sərt qayanı.
Yalvarıb-yalvarıb, ancaq güc-bəla,
Qoca atamızı⁴ gətirdik yola.
Yolumuzda külək, boran çox oldu,
Polad gurultusu sel kimi döldü.
Sahil boyundakı mağaralara,
Biz də qulaq verdik səşə, ruzigara.
Hicabı qovladıq, qorxunu atdıq,
Gəlib indi budur, yanına çatdıq.

→ 14 ←

Sandalları belə geyə bilmədik
Biz qəmli gözlərdən yaşıl silmədik.
Bu gümüş qanadlı arabada biz,
Yanına gəlmişik görürsünüz siz.

P r o m e t e y

Bir an dinclik bilməyən sonsuz ləpələrilə
Başdan-başa dolaşan ərzi belədən-ələ.
Ey atamız Okeanın və çox övladlı Tifin⁵
Gənc nəslə, yaxın gəldi, vəhşi gəzən Skifin
Yurdu olan bu yerdə, bu yüksək qayalarda
Zəncirlərlə bağlanıb qalmışam necə darda.
Baxın, ey əzizlərim, necə dərdli günüm var,
Ayağımda qandalım, qolumda dəmir çidar.

X o r

BİRİNCİ ANTİSTROF

Prometey, Prometey, dəhşətli zülmət
Gözümüze çökdü ağılatdı bizi.
Nədir gördüyümüz qorxunc həqiqət,
Dəmir zəncirlərin o qanlı izi.
Həqarətli zəncir səni bağlamış
Bu daş qayalara əbədi, yay, qış.
Olimpin ağası⁶ yeni hökmdar,
İstədiyi kimi çıxarır qərar.
Öz iradəsini tutaraq üstün,
Qədim qanunları pozur Zevs bütün.
Sonsuz yarğanına salmış Aidin
O bəhəddarları bax, yığın-yığın.
Vurub bədənə yüz yerden yara,
Səni də bağlanmış qayalıqlara.

→ 15 ←

Kaş məni də Tartara, Aidin lap altına,
 Ölülər diyarına, yerin yeddi qatına.
 Ataydı, qollarımı zəncirlə bağlayaraq,
 Mənim bu əzabımı, bu işgəncəmi ancaq,
 Nə görəydi bir allah, nə də öləri insan,
 İnan, xoşbəxt sayardım mən özümü bu zaman.
 Küləklər əlində mən indi bir oyuncağam,
 Düşmənlər gülür üstümə, baxdıqca səhər-axşam.

X o r

İKİNCİ STROF

Hansı allah unudub insafı, mərhəməti,
 Sənə gülər, Prometey? Ancaq bu cinayəti
 İşləyən Zevsdən başqa. Yox, ağırdır zillətin,
 Gözlər olsun görməsin, nə böyükdür möhnətin.
 O qüdrətli Uranın⁷ cəsur övladlarını
 Zevs məhv edir, dağıdır, düşünmədən yarını.
 Lakin gələr bir zaman, alınar ondan qisas,
 Açıq göz Zevsin əlində o hakimiyyət qalmaz.

P r o m e t e y

Sızıldayır bədənim, zəncirlər kəsir məni,
 Demirlərin sığılacağı dağ kimi əzir məni.
 Zəncirlə bu qayaya bağlı olsam da yenə,
 Gərək olacağam mən, allahlar hakiminə.
 Üstünü açmaq üçün bir yeni sui-qəsdin,
 Elə bir sui-qəsd ki, Zevsi yıxacaq yəqin.
 Yox, yağlı dillər, vədlər artıq aldatmaz məni,
 Qəbul edib ən ağır cəzayı, işgəncəni,
 Onu gələn bələdan, eləməyəm xəbərdar;
 Ta ki, azad etməyə məni verməyə qərar.
 Qollarımı bağlayan zəncirləri qırmasa,
 Özünü müqəssir kimi, qabağımda durmasa!

İKİNCİ ANTİSTROF

Qəlbin cəsarətlidir, böyükdür mətanətin,
 Bələlər qabağında qırılmaz dəyanətin.
 Lakin sənin sözlərin həm açıqdır, həm acı,
 Qamçılıyır ruhumu bu qorxunun qırmaçı.
 Düşündürür, qorxudur sən taleyin məni.
 Birdən, dəryalar qədər bu sonsuz işgəncəni
 Üzüb keçə bilməsən, onda günün nə olar?
 Bilirsən ki, qətidir Zevsin verdiyi qərar.
 Sənə qarşı böyükdür, onun qəzəbi, kini,
 Odur qoymuş boynuna bu iztirab yükünü.

P r o m e t e y

Amansızdır bilərəm Zevs, onunçün ədalət
 Öz istəyi, arzusu, iradəsidir fəqət.
 Lakin gələr bir zaman tale sındırar onu,
 Qəzəbini yatırdar, bükər məğrur qolunu.
 Mənimlə dost olmağa onda can atar, inan,
 Olsun, mən də qaçmaram onun bu dostluğundan.

BİRİNCİ EPİSODİ

O k e a n i d l ə r i n b ö y ü y ü

Aç olanı, keçəni, neql elə bizə bir-bir,
 Zevsin sənə gördüyü necə günahdır, nədir?
 Belə böyük cəzayı nə üçün verir sənə?
 Əgər ağır olmasa lütf edib söyləsənə!

P r o m e t e y

Bəli, ağırdır mənə, çox ağırdır söyləmək,
 Susmaq daha ağırdır, budur bəxtim, neyləmək.

O zaman ki, allahlar dalaşdı bir-birilə,
Qızışmağın bu nifaq, hər şey oldu vəsilə
Kronu yıxmaq üçün, bəzisi verib qərar,
İstəyirdilər olsun Zevs onlara hökmdar.
Bəziləri əksinə, deyirdi heç bir zaman,
Acıqlı Zevs olmasın üstümüzdə hökmdar.
O zaman yer-göy oğlu, qüdrətli titanlara
Mən çox məsləhət verdim, kar etmədi onlara.
Hiyləni sevməyərək onlar, ancaq qüvvətlə
Düşünürdülər gələr bu hakimiyyət ələ
Dönə-dönə demişdi mənə, əsas güc deyil,
İkiadlı ilahə anam Yer Femida, bil!
Demişdi: iki qüvvət toqquşarkən nəhayət,
Kim hiyləgər olarsa, onunur qabiliyyət, –
Söyləyəndə onlara mən bu sözləri bir-bir,
Üzümə baxmadılar mənasız oldu tədbir.
Odur ki, mən düşündüm, anamla birləşərək,
Qızmış mübarizədə Zevsə eylədim kömək.
Mənim məsləhətimlə qoca Kronu bütün
Yaxın adamlarıyla Tartar saxlayır bu gün,
Zülmət mağaralarda, bu köməkçin, baxın bir,
Allahlar şahı mənə cəza verib incidir.
Bütün zlümkarlarda belə bir xəstəlik var;
Etimsiz olurlar dostlara qarşı onlar.
Məndən soruşursunuz söyləyim nədir səbəb –
Göstərir mənə qarşı o, belə nifrət, qəzəb.
Aydın deyim, dinləyin! Oturan gündən bəri –
Mənim ögey atamın taxtına, hər zəfəri,
Hakimiyyəti ancaq o yeni allahlara
Paylamağa başladı. Tez unudu biçərə
Öləri insanları. Harasıdır bu hələ,
Onları yox edərək tamam dünyadan belə,
Yenisini yaratmaq oldu onun niyyəti;
Qarşılamaı kimsə bu ağır cinayəti.
Varkən Zevsin başında belə müdhiş fikirlər,
Öləri insanlara çıxmadı kimsə qəhmər.
Mən gözüme alaraq, ən amansız qərarı,
Zevsin cəhənnəmindən qurtardım insanları.

İndi bu əməlimçin zəncir məni ağrıdır,
Dərdimi görmək çətin, çəkmək daha ağrıdır.
Gör bir nələr çəkirim, indi bu əməlimçin,
Görənlər aşkar ağlar, özüm də için-için.
Öləri insanlara mən acıdım ürəkdən,
İndi mənim halıma yoxdur yanıb, rəhm edən.
Amansız bir qərarla bu yer oldu məskənim,
Zevs için bir ləkədir izzətlərim mənim.

Okeanidlərin böyüyü

Yox ürək daşdan olsa, dəmirdən olsa, yenə
Biganə qala bilməz sənin çəkdiklərinə.
Kaş səni görməyəydim bu əzablar içində,
Bu sonsuz işgəncələr, izzətlər içində.
Səni gördükcə belə qəlbim dolu qan olur.

Prometey

Yadlar belə görəndə məni perişan olur.

Okeanidlərin böyüyü

Dediklərimdən artıq bəlkə yenə suçun var?

Prometey

Qəddərdən, yardımım ilə azad oldu insanlar.

Okeanidlərin böyüyü

İnsanlara verdiyin nə dərman, nə əlacdı?

Prometey

Ümid verdim, onların bağlı gözünü açdı.

Okeanidlərin böyüyü

Çoxmu xeyir gətirdin bu işinlə onlara.

Prometey

Sonra da od vermişəm zavallı insanlara.

Okeanidlərin böyüyü

Od? Öləridir onlar, sən bilmirsənmi məgər?

Prometey

Bu atəş insanlara bir çox peşə öyrəder.

Okeanidlərin böyüyü

Bu günahın üçün Zevs müqəssir etdi səni?

Prometey

Möhlətsiz, fasiləsiz verir bu işgəncəni.

Okeanidlərin böyüyü

Xəbərdar deyilsənmi bu əzabın sonundan?

Prometey

Nə zaman Zevs istəsə bitəcəkdir o zaman.

Okeanidlərin böyüyü

Bəs nə vaxt istəyəcək, bir ümid yeri varmı?
Belə günahdan sonra səni bağışlayarmı?
Cürmündən söhbət açmaq bizimçün çox ağırdır,
Görürəm ki, bu söhbət səni də çox ağırdır.
Boşlayaraq bu söhbəti yaxşısı budur, ancaq
Düşdüyün bu bələdan, xilas yolu axtaraq.

Prometey

Bələlar pəncəsində özü əsir olmayan,
Asan məsləhət verər dərdlilərə hər zaman.
Lakin bütün bunları mən əvvəldən bilirdim,
İnkər etməyirəm ki, özüm şüurla girdim
Bu bəla girdabına. İnsanlara, bilərək
Ağır nəticəsini, özüm göstərdim kömək.
Doğrudur, gözləmərdim belə müdhiş əzabı,
Bilmirdim olmayacaq dərdlərimin hesabı.
Bilmirdim bir qayanın bağlamb sərt daşına,
Qalıb quruyacağam bu yerdə təkbaşına.
Lakin siz ağlamayın mənim dərdimə, zinhar,
Enib yerə öyrənin taleyimdə nələr var.
Sözümə qulaq asın, bu iztirab, bu ələm
Çəkənə bir anlığa olun xeyirxah, həmdəm.
Unutmayın, fəlakət gah dost olar birinə,
Bəzən də gözlənmədən yanaşar digərinə.

Okeanidlərin böyüyü

Çağrışına könüllə əməl eləyərik biz,
Arabamızdan indi enərək yerə səssiz.
Qanadlı quşlar kimi, yanb boşluğu birbaş,
Mavilikdən gələrik yanına yavaş-yavaş.
Sənin iztirabını sonuncu həddə qəder,
Bilmək istəyirik biz, etibar etsən əgər.

Okean qanadlı bir at üstündə havada görünür.

Okean

Uzaq-uzaq yollardan mən keçərək gəlmişəm,
Kor Prometey yanına. Yolda nə dincəlmişəm,
Nə də bir dayanmışam. Cilovsuzdur atım, bax.
Bircə məramla onu sürüb gəlmişəm ancaq.
Sənin bu dərdlərinə qəlbədən yanıram, inan,

Bir də qohumluğumdur mənə belə yandıran.
Qohumluqdan savayı bilirsən, sənə qədər
Sevib hörmət etdiyim yoxdur başa q bir nəfər.
Bunlar bütün doğrudur, inanarsan sən özün
Düşməniyəm, bilirsən, yaltaq və düşgün sözün.
Bu fəlakət günündə sən özün söylə görək:
Necə, nə sayaq edim sənə təcili kömək.
Taki, söyləməyəsən dostlar içində, baxın!
Sadiq dostum var mənim, qoca Okeandan yaxın.

P r o m e t e y

Nə deməkdir bu, necə? Tamaşaçı kimi sən
Mənim iztirabımı seyr etməkçin gəlmisən?
Səninlə adaş olan Okeanı tərək edərək,
Nə cəsərlə gəldin, bu yerlərə de görək.
Nə cürətlə ayrılıb qayalı kahalardan,
Bu dəmir ölkəsinə ayaq basdın, Okean!
Qəzəbləndirib səni ağır taleyim mənim,
Görürsən daş qayalıq kəsilməmişdir məskənim.
Ona taxt, hakimiyyət qazanıb təqdim edən,
Zevsin dostu nə çəkir, bir bax, Zevsin elindən.

O k e a n

Bilirəm sən, Prometey, ağıllısan nə qədər,
Yenə də qoy mən verim, xeyirxah məsləhətlər.
Özünə gəl bir qədər, xislətini dəyişdir;
Bilirsən allahlara yeni bir şah hökm edir.
Amansız, etinasız sözlərinə sən əgər
Yenə davam eləsən Zevs bunları eşidər.
Doğrudur, onun yeri çox yüksəkdir, çox uca,
Lakin bu sözlərindən bil, xəbərdar olunca.
Elə bir divan tutar, çəkdiyən iztirablar,
Yeniləri yanında sadə oyuncaq olar.
Zavallı, at qəzəbi, yol axtar, gör beladan
Nə sayaq xilas olub can qurtara bilərsən.

Bəlkə də məsləhətim sənə köhnə gələcək,
Lakin məğrur sözlərin aqibətini gerçək
Özün vaxşı görürsən, müti olmayıb hələ
Yeni bəla gəzirsən bu hərəkətlərlə.
Mənim tədbirlərimi, təqib edərək inan,
Hesab vermir kimseyə o amansız hökmran.
O öz ağalığında sərbəstdir, yeganədir,
Rıqqətə, mərhəmətə özəldən biganədir.
İndi yola düşüb mən səy edim, olsa mümkün,
Tapım bir xilas yolu, bu beladan sənəninçin.
Sən də özünü toxdat, dilini qısalt bir az,
Ağlın var, kamalın var, bu qədər inad olmaz.
Boş sözlərin cəzası bilmirsənmi nədir, nə,
Diqqətli ol, fikir ver, bütün dediklərinə.

P r o m e t e y

Qibte edirəm sənə, mənim dostum, həmkarım,
Sən qurtardın, mənimse zəncirləndi qollarım.
Sən ki, mənimlə birgə gəlmişdin cəsərlətə,
İndi günahsız çıxdın, mən düşdüm bu zillətə,
Cəhd etmə əbəs yerə, kar etməz ona sözün,
Gözlə, birdən düşərsən böyük bəlaya özün.

O k e a n

Həm işin, həm sözünlə aydın göstərdin ki, sən
Başqasına ağıllı məsləhətlər verirən.
Bir özünə yox ancaq, mane olma mənə gəl,
Qərarımı vermişəm, sən olma mənə əngəl.
Ümidim vardır artıq göstərməyərək inad,
Xatirimçin Zevs edər səni zəncirdən azad.

P r o m e t e y

Əhsən sənə, yüz əhsən, çox ülvidir niyyətin,
Lakin heyhat, əbəddir bütün səyin, zəhmətin.
İnan ki, fayda verməz bu arzular, tədbirlər,
Ümidin puça çıxar, zəhmətin olar hədəf.

Sakit ol, sən ey qoca, bir kənarda dayan, dur.
İşgəncəm, iztirabım hər bir kəsə əyandır.
Bu əzablar içində razı olmaram yenə,
Başlaqları mənimçin düşsün əzab içinə.
Yox, onsuz da incidir, artırıb işgəncəni,
Öz qardaşım Atlantın⁸ ağır taleyi məni
Dünyanın Qərb ucunda zamansız və ölümsüz,
Göy qübbəsin saxlayır çiyində gecə-gündüz.
Asan deyil bu zəhmət, bir də acıyıram mən,
Kilik⁹ yarpaqlarında qalıb ömür keçirən,
Yüzbaşı eybəcəre yer balası – Tifona,
Taleyini bilənlər necə acımaz ona?!
O, bütün allahlara qaldırıb qəti üsyan,
Az qalmışdı ki, salsın Zevsi taxt-tacından.
Gözlərindən püskürüb Horqon alovlarını,
Məhv etmək istəyirdi Zevsin bütün varını.
Lakin Zevsin daima xidmətdə hazır duran,
Oxu – alovlu şimşək onu çaldı başından.
Yeri, göyü titrədən amansız qüdrətilə,
Ürəyini yandıraraq döndərdi bomboz külə.
İldırımlar da onun məhv etdi qüdrətini,
İndi Tifon itirib gücünü, qüvvətini.
Kor bir körfəz yanında, düz Etnanın¹⁰ altında,
Sərilib sakit qalmış, torpağın alt qatında,
Dağların ağırlığı əzir, incidir onu,
Hər daş bir ilan kimi sancılır, didir onu.
Bu dağların üstündə Hefest oturub məğrur,
Demir döyür durmadan, qüvvətlə çəki vurur.
Lakin bir gün gələcək, qaranlıqdan qatxaraq
Alovlu sellər bütün çölləri yandıracaq.
Siciliyanı döndərək susuz, otsuz bir çölə,
Çevirəcək hər yeri atəş dolu bir gölə.
Alov püskürən Tifon kömürə dönmüşsə də,
Onu Zevsin qəzəbi torpağa gömmüşsə də,
O, sonsuz qəzəbilə hərəkətə gələcək,
Atəş tufanlarında hər şeyi məhv edəcək.
Lakin nəsihətimə yox sənə ehtiyacın,

Yaxşı bəllidir sənə öz mərazin, əlacın.
Özünü xilas elə, bu bələdan birtəhər,
Mənsə Zevsin qəzəbi soyuyuncaya qəder
Bu taleyə qatlaşıb qalmahyam bu sayaq,
Gecə-gündüz əzabda, gözləri açıq, oyaq.

O k e a n

Bilmirsənmi, Prometey, yox buna özgə tədbir,
Qəzəbin tək əlacı aqılana sözlərdir.

P r o m e t e y

Bəli, onlar bir qəlbi yumşaltmaq üçün yarar,
Lakin çoxun qəzəbi susdurmaz bu əlaclar.

O k e a n

Söylə, mənim bu cəhdim, mənim verdiyim qərar
Səni neyçün qorxudur, burda nə təhlükə var?

P r o m e t e y

Bir əbes qayğıdır bu, bir mənasız mərhəmət.

O k e a n

Sən belə bir mərazi mənə müsaidə et.
Əgər səfeh görünsə qoca aqıl, nə zərər.

P r o m e t e y

Sənə belə səhvini mənimki zənn edərlər.

O k e a n

Sənə istəyin budur, geri dönüb gedim mən.

P r o m e t e y

Deyirəm göz yaşınla qazanma yeni düşmən.

O k e a n

O qüdrətli hakimmi?

P r o m e t e y

Sonsuzdur onun kini.
Qəzəbləndirmə közə, daşa dönmüş qəlbini.

O k e a n

Sənin bu fəlakətin mənə ibrət dərşidir.

P r o m e t e y

Yollarımız ayırır, bir-birinin tərsidir.
Get, hifz elə ağılı, tədbirlərini saxla.
İndi olduğu kimi bu şəkil, bu sayaqla.

O k e a n

Onsuz də mən gedirəm burdan, səndən uzağa,
Qanadlı köhlən atım hazırda sıçramağa.
Dırnağıyla gör necə təkəkləyir göyləri,
O burdan üstün tutur tövləni, köhnə yeri.

Okean uçub gedir.

BİRİNCİ STASİM

X o r

BİRİNCİ STROF

Acı fəlakətinə yanırım, Prometey, mən,
Ağlayıram, sel kimi yaş axır gözlərimdən.
Qıvrım saçlarım belə islanmış göz yaşımlla,
Bölüşürəm dərşimi qəlb adlı sirdaşımlla.

Amansız olimpli Zevs, qardaşı allahları
Xəyanətlə məhv edir, onun müdhiş qərarı
Bizdə heyrət doğurur, o, kinlidir və məğrur,
Xoşuna gəlməyəne qəflətən zərbə vurur.

BİRİNCİ ANTİSTROF

Torpağın üzərində var, bir qüسسə, bir hüzn,
O sənin ta qədimdən məlum, gerçək şöhrətin.
Titan qardaşları üçün insanlardır, ağlayır.
Sənə yas tutub belə axşam-səhər ağlayır
Allah və insanların yurdu – qoca Asiya,
Bərəkətli o torpaq batmışdır dərin yasa.
İnləyir gecə-gündüz o uzaq diyar belə,
Yanır sənin halına dərələr, dağlar belə.
Acıyır iniltinə yer də, Prometey, sənin,
Ulduzlar şahididir bu müdhiş işgəncənin.

İKİNCİ STROF

Həmı acıyır sənə, oynaq süvari qızlar,
O vuruşda amansız, həyatda qayğısızlar.
Meotid¹¹ sahilində dəstə-dəstə hər zaman,
Üzüntülü yol keçib, mənzil aşıb dolaşan
Vəhşi skiflər belə.

İKİNCİ ANTİSTROF

Ari irqinin gözü,
Qafqaz yaxınlığında olan ərəblər özü.
Nizələri qaldırıb meşə kimi dayanan,
Tozlu yollardan keçib gəlmiş silahlı düşman.

ÜÇÜNCÜ STROF

Allahlardan birini tanıyırdıq biz qabaq,
Rəmə etdi zalım onu əzablara salaraq.

O allah Atlant idi, qüdrətli, məğrur Atlant,
Hələ göyü çiyində saxlayıb durur, Atlant.

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Sevgisiylə Heranı¹² etmişdi guya təhqir,
Bu suçdan əzab çəkdi, İksion¹³ neçə əsr.
Yenə sakit olmamış coşur bir ümman tək,
Atır, tutur, oynadır, hər gün çərxi-fələyi.

EPOD

Uğuldayıb coşaraq, səf çəkir qatar-qatar,
Qayalara toxunur, parçalanır dalğalar.
Fırtınalar ağlayır, dərin çaylar dil açır,
Qara Aid hirsələnir, kahalar alov saçır.
Ətrafına baxsana, görsənə hamı, hər şey,
Sənin əzablarınncın inildəyir, Prometey!

İKİNCİ EPİSODI

P r o m e t e y

Zənn etməyin qürurudur məni belə susduran,
Qəlbim parça-parçadır məni incidir hər an.
Baxdıqca öz-özümə, bu rüsvayçı halıma,
Gülürəm, ağlayıram uğursuz iقبالıma.
Bu yeni allahlara mən deyilmiydim məgər,
Şərəfli hədiyyələr paylayan birər-birər.
Məlumunu söyləməyə ehtiyac yox, indi mən,
Sizə qoy söhbət açım insanların dərdindən.
O körpə uşaq kimi dilsiz-ağızsızlara,
Mən çox şey öyrətmişəm, göstərmişəm yol, çara.
Başa qalxmaq deyildir, mənim söylədiklərim,
İstəyirəm bilinsin, iztirabım, kədərim.
Bəlli olsun əməlim, gördüyüm iş nə ki var,
Nə yaxşılıq görmüşdür Prometeydən insanlar.
Əvvəl insan övladı elə bil kordu, kardı,
Görüb-eşitdiyini nə duyar, nə anlardı.

Bir ağır yuxu kimi keçirərdi həyatı,
Acı bir mənzərəydi ömrü, müqəddəratı.
Nə taxta işi bilir, nə kərpicdən ev tikmək,
Kahalarda yaşardı, köməksiz qarışqa tək.
İlin fəsillərindən qalmışdılar bixəbər,
Nə qış tanıyırdılar, nə bahar bilirdilər.
Nə yazın çiçəkləri, nə yayın bol meyvəsi
Oyadırdı onlarda sevinc, həyat həvəsi;
Bütün gördüklərində yoxdu təfəkkür, mənə,
Mən öyrətdim onlara gün nə xoşdur, nə rəna.
Səhərin zinətini, axşamın rıqqətini,
Ulduzların, səmanın sonsuz ülviyyəti,
Mən öyrətdim onlara, öyrətdim, bilik nədir,
Oxumağı, saymağı, dedim bir xəzinədir.
Mən verdim insanlara təxəyyülü, fitrəti,
İlhamın mənbəyini. Yüngüllətdim zəhməti.
Kömək verdim insana yabanı heyvanları,
Ağır işgəncələrdən mən qurtardım onları.
Qoşquya öyrədərək çalışıb səhər-axşam,
Zənginlərin bəzəyi atları elədim ram.
Dənizləri dolaşan kətanqanad gəmilər,
Kimin ixtirasıdır, mənim deyilmi məgər?
Bütün saydıqlarımı insanlara verən mən,
Nicat tapa bilmirəm, düşdüyüm bu bələdan.

O k e a n i d l ə r i n b ö y ü y ü

Görünür bu işgəncə, çəkdiyən bunca əzab,
Aparmışdır ağlını, qoymamışdır səndə tab.
Özü xəstələnəndə əlac tapa bilməyən,
Həkimə bənzəyirsən bugünkü halınla sən.

P r o m e t e y

Hələ qulaq as mənə, gör nələr yaratmışam,
Nə hiyləgər sənətə, peşəyə əl atmışam.
Hər şeydən mühüm budur, əvvəl zamanlar insan

Qurtara bilmeyirdi azarın belasından.
Nə sürtmə, nə də içmə dərman tanıyırdılar,
Əlac, həkim yox idi, hökm sürürdü azar.
Dərman hazırlamağı mən öyrətdim onlara,
Öyrətdim tibb işini, hər dərde tapdım çara.
Mən müəyyən eylədim üsullarını bir-bir,
Fala baxmağın, sonra tökdüm onlara tədbir.
Yuxularını yozdum; nə xeyir, nə ziyandır.
Anlatdım, yuxular da nə doğru, nə yalandır.
Çin yuxudan danışdım, anlatdım niyyət nədir,
Yolun yaxşı سمتini göstərən cəhət nədir.
İti caynaq quşlardan söhbət açdım onlara,
Dedim hansı düşməndir, hansı dost, insanlara.
Necə yaşayır onlar. Sevirilər, dalaşırlar,
Necə dağdan, dərədən, səhralardan aşırırlar.
Başa saldım onları allahlara xoş gələn,
Heyvanların ciyəri, ödü gecə rəngindən
İlk baxışda bilinir. Onlarçın özüm yenə
Atıb heyvan budunu qızıl közün üstünə.
Açmışam, anlatmışam odun məchul sirrini;
Əvvəl bilməzdi onlar bu sirtin heç birini.
Belədir belə, gəlsin, görüm kim məndən əvvəl,
Çıxsada qarşısına min maneə, min əngəl,
Qatlaşaraq bu işin böyük əzablarına,
Tapıb vermişdir tamam insan ixtiyarına,
Qızıl, gümüş və mis, əlbəttə, heç bir nəfər
Deməz ki, etdim bunu lovğalanmasa əgər.
Uzun sözün qıtası, eşit nə ki, peşə var,
Yer üzündə, öyrənmiş onu məndən insanlar.

Okeanidlərin böyüyü

İnsanlara köməkdə çox da səy etmə belə,
Bu fəlakət içində özünə əlac elə.
Burdan qurtaran zaman, buna ümidvaram mən,
Qüdrətli olacaqsan Zevs kimi sen yenidən.

Prometey

Yox, yüksək tale hələ yazmamış bu qədəri,
Gözləyə bilmərəm mən elə nəticələri.
Lakin min bir əzabdan gələrək tənqə bir gün,
Bu zəncir zindanıma dağıdaram mən bütün.
Nə qədər mahir olsa yenə də peşə, sənət.
Kor bir zəruriyyətdən daha zəifdir əlbət.

Okeanidlərin böyüyü

Bəs orda kimdir indi hökm edib, dövrən sürən?

Prometey

Üç Moyr,¹⁴ bir də Erin¹⁵ hər şeyi yaxşı görən.

Okeanidlərin böyüyü

Onlardan daha zəif, daha gücsüzdür mü Zevs?

Prometey

Onun da öz bəxti var, taledən qaça bilməz.

Okeanidlərin böyüyü

De, Zevs sürməyəcək mi əbədi hökmranlıq?

Prometey

Dur, bunu söyləmərim, bu qədər bəsdir, artıq.

Okeanidlərin böyüyü

Görünür, çox bilirsen, az danışsın ancaq.

Prometey

Bu söhbəti dəyişin, nəyə lazım bu marağ.
İndi vaxtı deyildir, bu kimi söhbətlərin.

Bu sirr saxlansın g r k çox ehtiyatlı, dərin.
Bu sirrimi saxlasam, bir gün gələcək ki, mən,
Qurtaracağam tamam zəncirdən, iřg nc d n.

İKİNCİ STASİM

X o r

BİRİNCİ STROF

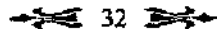
Yox, yox, sənin qüdrətin, ey Zevs, ey dünya tutan,
Çox üstün olacaqdır, irad md n hər zaman.
Qoy yadımdan çıxmasın hər gün, hər səhər çağı,
Sənin m b dindəki daim yanan ocağı,
Qanlı  k z buduyla, zin tl yib, bəzəmək,
He  kəslə el m yim mən yasaq söhbət g r k.
Qoy bu arzu, bu istək məndən uzaq olmasın,
G r ksiz fikirlərə könlüm dustaq olmasın.

BİRİNCİ ANTİSTROF

Cəsarətli  mid , qəlbini bağlayaraq,
N  sevincli, iřıqlı, n  řirindir yařamaq.
Lakin səni g r nd , canıma lərzə d ř r,
 zabına baxanda bütün qanım uyuřur.
Sən ki, qorxmursan əsla kinli, qəzəbli Zevsdən,
Bu acı taleyinl  rəhm ummursan heç kəsdən.
Sənə  ziz, xoř olan öləri insanları,
 zizl yir, tutursan allahlardan yuxarı.

İKİNCİ STROF

Bořdur ř kranlıqları onların, dostum, inan,
Olmaz onlardan sənə qüvvətli qəhmər çıxan.
G rm rs nmi insanlar zəif zavallıdırlar
Zevs  qarřı çıxmağa n  iqtidarları var?

Bu zəiflik onları zəncir kimi bağlayıb,
Gözlərini kor kimi qaranlıqda saxlayıb.
Bu Zevs  tabe olan dünyanı inanma sən,
Bu sözləri, Prometey, deyirəm  nki sənin
Acıdan da acıdır, d z lm zdir taleyin.

İKİNCİ ANTİSTROF

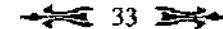
O zaman ki, b z yib g linini sevinclə,
 imm y  aparırdı anan yaxın sahilə.
O zaman ki, titr dib eřqin həzin səsini,
K nl n  ram elədin qırıb iradəsini.
O dənizlər qızını, bizim Gezionanı¹⁶
Bacımızı sən aldın... İndi o dəmlər hanı?
Onda  ağlayıb axan b yl  n ğm l rdimi,
Bu yanıqlı inilti, bu sonsuz k d rdimi?

 C NC  EPİSODİ

D lisov lo¹⁷ y y r k gəlir. Onun bařında inək buynuzları var.

İ o

Nədir bu, ey insanlar? O kimdir ordan baxan,
Qolu bağı titandır, qayalar arasından.
Hanı g nahtar i in  ekir belə cəzanı.
Hara gəlib  ıxmıřam mən gəzərək cahanı.
Bu yaramaz b y l k sancır, incidir məni,
Torpaq oğlu Arqosdur verən bu iřg nc ni.
Təqib eləyir məni yenə o əski xəyal,
Ana torpaq, m d d qıl, yapıřır, qov, qisas al.
Baxın alıřıb yanan hiyləgər gözlərinə,
Bir təsəlli tapmayır ölümdən sonra yenə.
Ölümün qucağından məzar qaranlığından,
Təqib eləyib qovdu mən yazığı hər zaman.
 alaraq ilan kimi məni o gözlər belə,
Qovlayır qumlarda ac, hər gün belədən-belə.
Qulağımdan getm yir qarğı, t t k nəfəsi,

Mənə tanışdır onun yuxu gətirən səsi.
Heyhat, hara gedim mən, onun əlindən, hara,
Qaç-a qaça gəlmişəm bu qədər uzaqlara.
Hansı günahlarımçın, ey Kronun balası,
Rəva gördün mənə sən, bu zilləti, bu yası?
Zəhərli bir milçəyin vəhməsilə aramsız,
İztirablar içində dolaşır dəli bir qız.
Məni atəşlə yandır, torpağa basdır dərin,
At, qoy yesin heyvanlar qoynunda dənizlərin.
Bəlkə mənim yanıqlı, sonsuz yalvarışlarım,
Sənə təsir etməyir, etməyir, hökmdarım.
Gecə-gündüz gəzirəm, bilmədən dinclik nədir!
Rast gəldiyim ot, ələf elə bil bir iynədir.
Eşit ümitsiz qalan zavallının səsini,
Eşit bu qız – inəyin kədərli naləsini.

P r o m e t e y

İnaxın yazıq qızı tanıyıram onu mən,
Bir aman yoxdur ona böyələyin əlindən.
Məhəbbətlə yandırıb-yaxıb Zevsin qəlbini,
Heranın ona qarşı coşub-daşıbdır kini.
Qız əzablar içində gəzir bütün aləmi.

İ o

Ey sonsuz işgəncələr, iztirablar həmdəmi,
Mənim atamı hardan tanıyırsan, de bir sən.
Ey bütün həqiqəti mənə açıb söyləyən,
Sən adını çəkdiyin, amansız müdhiş azar,
Allahların azarı – neçə illər və aylar
Qurudub vücudumu, yaman incidir məni,
Amansız qırmanc kimi dişləyir, didir məni.
Mən ac, susuz qaçıram təqib edir arxadan,
Heranın kin, qəzəbi bir dəm verməyir aman.
Nə dincliyim var mənim, nə də var bir təsəllim,
İnsanlardan mənim tək, kim iztirab çəkir, kim?

Lakin aydındı mənə, gələcək günüm nədir,
Məni orda gözləyən nədir, nə işgəncədir.
Əlacımı xəbər ver özün bilirsen əgər,
Söylə, mənim mərəzim bəs nə zaman tükənər?
Bu sərsəri qıza sən, doğru, səhih cavab ver,
Ya xilas yolu göstər, ya yeni iztirab ver.

P r o m e t e y

Nə bilmək istəyirsən, mən söyləyim, qulaq as.
Aydın, açıq deyirəm, məndə tapmaca olmaz.
Səninlə bir dost kimi danışırım burda mən.
İnsanlara od verən Prometeyəm, görürsən.

İ o

İnsanın xeyirxahı, nə müdhiş taleyin var,
Ax, zavallı Prometey, nədir bu iztirablar?

P r o m e t e y

İndicə bu qismətim, bu rahatsız məskənim
Halıma ağlayırdım.

İ o

Bir istəyim var mənim.

P r o m e t e y

Söylə, hər nə bilərəm, açaram sənə bir-bir.

İ o

Kim səni bu qayaya zəncirle bənd etmişdir?

P r o m e t e y

Hefestin əllərilə, hakim Zevsin fərmanı.

İ o

Hansı günahlarınçin çəkirsən bu cəzanı?

P r o m e t e y

Mənasını düşünsən dediklərimin əgər,
Artığa ehtiyac yox, söylədiklərim yetər.

İ o

Zavallı, bir də söylə, mənə bilmək gərəkdir,
Bu sərsəri həyatım nə zaman bitəcəkdir?

P r o m e t e y

Bilməsən çox yaxşıdır, bəsdir, irəli getmə!

İ o

Gələcək əzabımı, lazım deyil gizlətmə!

P r o m e t e y

Təəssüf, istəməzdim əməl edim buna mən.

İ o

Neçin cavab verməyir, neçin sükut edirsən?

P r o m e t e y

Təlaşlandırır səni, mən verdiyim bu xəbər.

İ o

Rahatsız olma, söylə çəkmə mənimçin xətər.

P r o m e t e y

İndi ki, istəyirsən söyləyərim, qulaq as!

O k e a n i d l ə r i n b ö y ü y ü

Qoy mən də ləzzət çəkim, dayan, tələsmə əbəs.
Əvvəlcə, qoy söyləsin özü qəm dastanını,
Sonra açıb deyərsən sən yerdə qalanını.

P r o m e t e y

İo! Lütf elə, söylə, çox haqlıdır bu qərar,
Doğma bacılarıdır sənin atanın onlar.
Həm də izzatına qəlbdən yananlar üçün,
Dərdinə şerik olan dost, mehribanlar üçün
Öz qəmli taleyindən danışmaq təsəllidir,
Qəlb bir az yüngülləşir boşalanda, bəllidir.

İ o

Mən intizar içində qoya bilmərəm sizi,
Rədd eləyə bilmirəm sizin istəyinizi.
Söylərəm açıq-aydın, qoy bilsin eşitsə kim,
Necə tufan içində məhv oldu gözəlliyim,
Məni bu hala qoydu allahın sərt tufanı,
Hanı gəncliyim mənim, xoşbəxt günlərim hanı?
Gənclik sövdələrinin israrlı xəyalları,
Qızlıq rüyalarıma girib hər gecə yarı,
Məni şirin sözlərlə deyib dindirərdilər:
"Bəxtiyar qız, gözəl qız, nə qəflətdir bu qədər,
Sən qızlıqda qahırsan bil ki, arzunun oxu
Zevsi yaralamışdır, nədir tərəddüd, qorxu?
Arzulayırsan o səni qəflət eyləməsən, sən
Ona zövce olarsan, ona ərə gedərsən.
Zevsə biganə olma gəl, ey cavan gözəl qız,
Könlünü ver bu eşqə oturma tənha, yalnız,
Yeri çəməninə get, orda düzəlt görüşü,

O yerdədir atanın tövlələri, örüşü.
 Orda Zevsin gözünü, məhəbbətinlə doydu,
 Gözəl qız, bəsdir qəflət, artıq zaman çatdı, dur!"
 Mən belə yuxularla üzülürdüm hər gecə.
 Nəhayət verdim qərar – müdhiş oldu nəticə.
 Açıb dedim anama bir gün yuxularımı,
 O elçilər göndərdi görsün bir çarə varmı?
 Tapşırıq verdi: Gedin, bir baş Dəlfə,¹⁸ Dodona¹⁹
 Soruşun, soraqlaşın, bir çarə varmı buna?
 Necə işlə, nə sözlə mümkündür allahları
 Mərhəmətə gətirib, pozmaq belə qərarı.
 Lakin gedənlər dönüb geri qayıdan zaman
 Getirdilər dumanlı, mübhəm xəbərlər ordan.
 İnaxa²⁰ gəldi bir gün cavab, aydın və açıq,
 Gerek evdən, vətəndən tez qovulam mən yazıq.
 Tekbaşına dolaşam dünyanı diyar-diyar,
 Dünyanın sonunadək mənzil-mənzil, nə ki var.
 Odlu zərbəsilə Zevs yoxsa məhv edər bizi,
 Yer üzündən götürər bir anda nəslimizi.
 Atam qovladı məni inanıb Apollona,
 Ancaq özü könüldən razı deyildi buna.
 Qərara səbəb oldu, ancaq Zevsin buyruğu,
 Onun aman bilməyən müdhiş dəmir yumruğu.
 Güzəlliyim məhv oldu, ağlım getdi o gündən,
 Belə başı buynuzlu aləmi gəzirəm mən.
 Dəli kimi atlanıb qaçırım düzə, dağa,
 Böyələk sancır məni, qoymur rahat olmağa.
 Bir gün də gəlib çıxdım, Kerxney oylaqlarına,
 Suları məlhəm kimi Lerney bulaqlarına.
 Hər yerdə təqib edir amansız Arqos məni,
 Torpaq oğlu o çoban qoymurdu yalqız məni.
 Məni təqib edirdi min bir gözüylə hər an,
 Bir gün qəflətdən öldü, yenə də dayanmadan
 Diyar-diyar qaçırım çəkib bu işgəncəni,
 Yenə aman verməyir, sancır böyələk məni.
 Gecəm-gündüzüm qara, həyatım, ömrüm acı...
 Yandırır, qovur məni allahların qırmançı.

Mən hər şeyi danışdım, indi mümkünsə əgər,
 Gələcəyi aç mənə, olacaqları göstər!
 Lakin yalan söyləmə, mənə yazıqdır deyə,
 Bil yoxdur ehtiyacım yalana, təsəlliyyə.
 Süni, saxta sözlərə mənə nifrət var, ancaq,
 Doğrunu söylə mənə, nə var, nələr olacaq.

X o r

Yətər daha yətər sus,
 Mən bilməyirdim əfsus.
 Ağır və kədərlidir,
 Sərgüzəştin bu qədər.
 Öz rüsvayçılığından
 Danışdığın o sözlər
 İti bir iynə kimi
 Qəlbimə sancılır, mən
 Mən bir əzab çəkirəm
 Sənin əməllərindən
 Yazıq, zavallı İo,
 Aman, ey tale, aman.
 Tır-tir titrəyirəm mən
 Sənin iztirabından.

P r o m e t e y

Hələ tezdür bu qorxu, axıtdığın bu yaşlar.
 Yaxşı-yaxşı qulaq as, söhbətimin dalı var.

O k e a n i d l ər i n b ö y ü y ü

Söylə! İztirab çəkən yaxşıdır, bilsə əgər,
 Onu nə dərd gözləyir, nə kimi işgəncələr.

P r o m e t e y

Sizin ilk arzunuzu mən yetirdim yerinə,
 Qulaq asdığınız onun qəm hekayətlərinə.
 Söylədi öz diliylə olanların nə ki var,
 Gələcək işgəncələr, gələcək iztirablar,

Haqqında mən deyim qoy, o Heranın əlindən,
Nə əzablar görəcək, qoparacaq nə şivən.
Eşit, İnaxın qızı, Prometeyin səsini,
Sərgərdan həyatının öyrən nəticəsini.
Əvvəla, sən bu yerdən, sürülməmiş çöllərlə,
Şərqə doğru gedəcək, hey gedəcəksən hələ.
Orda rast gələcəksən köçəri skiflərə,
Onların məskənidir geniş düzlər, dağ, dərə.
Çadırdə yaşayırlar həm qışda, həm baharda,
Dolaşırlar hər yeri çarxlı arabalarda.
Onların silahıdır uzaqvuran nizələr,
Yaxın getsən o yerə, aralı göz bir qəder.
Düz istiqamət götür qayalı sahilə sarı,
O yerdə ki, inləyir dənizin dalğaları.
O yerlərdən sol yana yurd salıb yaşayırlar,
Dəmir döyən Xaliblər, onlarda min xəter var.
Həm amansızdır onlar, həm də sevməzlər qonaq,
Qorx onlardan, sonra da qarşına çay çıxacaq.
O çaydan keçmə əsla çünki bu mümkün deyil,
Ona Yaramaz adı əbəs verilməmiş, bil.
Keyli getdikdən sonra o dağların sultanı,
Qafqaza yetişərsən, yamyayıldır hər yanı.
Zirvəsindən tökülür qüdrətli bir çay onun,
Dövrəsində dolanır gecə ulduz, ay onun.
Bir günorta yol gedib sonra rast gələcəksən
Amazonka²¹ qızların, saysız ordusuna sən.
Onlar ər sevən deyil, yurd salıb qaldıqları,
Termedont sahilidir, Temiskirin civarı.
Salmdis quduz kimi açıb ağzını orda,
Gəmiləri gözləyir köpüklü dalğalarda.
Məmnuniyyətlə qızlar yolu verərlər nişan,
Düz Gimer İstmasına ordan gedib çıxarsan.
Ensiz darvaza kimi o yerdə bir keçid var,
Bağlanmışdır onunla bir-birinə dəryalar.
Meotida yanında, o keçidə gedərək,
Qarşıdakı sahilə üzüb keçəsən gərək.
İnsanlar arasında yayılacaq bu xəbər,

Səni bu cürətinlə daim yad edəcəklər.
Bosfor adlanacaqdır, şərəfinə o boğaz,
Lakin sənin macəran, belə asan qurtarmaz.
Avropa qitəsini buraxaraq geridə,
Asiya torpağına keçərsən gedə-gedə.
Sizcə allahlar şahı kimsəyə fərq qoymadan,
Bütün yaranmışlara zülm etməyirmi yaman?
Onun qurbanı olmuş bu zavallı öləri,
Onun ucbatından bu, belə gəzir çölləri.
Yaxınlaşmaq istəyib qızla allahlar şahı,
O gündən zavallının göyə yüksəlib ahı.
Seçdiyin o sevgili belə kəsildi sənə,
Müqəddimə də olmaz dediklərim dərdinə.

İ o

Yazıq canım.

P r o m e t e y

Qışkırdın, fəryad etdin niyə sən,
Neyləyəcəksən əgər gerisini eşitsən.

O k e a n i d l ər i n b ö y ü y ü

Onun qarşıda yenə izzəti var məgər?

P r o m e t e y

Kədəri-ələmi var, sonsuz dənizlər qəder.

İ o

Mən nə üçün yaşayım, yaxşı deyilmi bir an,
Gəlib qəti qərara atılıb bir qayadan.
Yerə dəyib məhv olum, belələrdən qurtarım,
Bu dərdləri çəkməyə qalmamış iqtidarım.
Hər an izzət çəkib, inciməkdənsə hər gün,
Xoşdur bir yol atılmaq ağuşuna ölümün.

P r o m e t e y

Sən çox çətin çəkərdin mənim əzablarımı,
Mənə ölüm də yoxdur qırsın iqtidarımı.
Ölüm olsaydı əgər mən də tapardım nicat,
Çəkməzdim bu əzabı, bu işgəncəni, heyhat.
İndi sonsuzdur, bütün çəkdiyim bu ələmlər,
Zevsin hakimiyyəti məhv olan günə qədər.

İ o

Zevsin hakimiyyəti məhv olacaqmı bir gün?

P r o m e t e y

Başlayardın o gün sən, yəqin böyük toy-düyün.

İ o

Əlbəttə, bu dərdimə o deyilmi səbəbkar?

P r o m e t e y

Onda bil ki, belədir, bir gün olar tar-mar.

İ o

Onun şahıq taxtını kim əlindən alacaq?

P r o m e t e y

Öz dəli məqsədləri buna səbəb olacaq.

İ o

Nə sayaq, söylə, söylə, anlat biza, nə zaman?

P r o m e t e y

Əvvəl izdivac edib, sonra olacaq peşman.

→ 42 ←

İ o

Kim olacaq zövcəsi, kim olacaq həmdəmi?
Ya öləri insanımı, müqəddəs ilahəmi?

P r o m e t e y

Bunu söyləmək olmaz, əbədir bunca marağ.

İ o

Demək ki, öz arvadını onu taxtdan salacaq.

P r o m e t e y

Doğacağı bir uşaq olacaq Zevsdən güclü.

İ o

Deməli,
Qaytarmaqdan qəzanı acizdir Zevsin əli.

P r o m e t e y

Elədir, əgər ki, mən çıxmasam bu bəndlərdən.

İ o

Kim olacaq bəndlərdən bəs səni azad edən?

P r o m e t e y

Sənin nəslindən ilan qurtarmalıdır məni.

İ o

Nə dedin, mənim oğlum qurtaracaqdır səni?

→ 43 ←

P r o m e t e y

On qarından sonra o üçüncü olacaq, bil.

İ o

Belə xəbərdarlığın mənə heç aydın deyil.

P r o m e t e y

Dərdlərini bilməyə, gəl, can atma bu sayaq.

İ o

Vədine əməl elə, istəyim budur ancaq.

P r o m e t e y

İkisindən birini sənə xitam edərim.

İ o

Hansılardır? Söylə sən, mən intixab edərim.

P r o m e t e y

Deyimmi başın sənə nə bəla çəkəcəkdir,
Yoxsa söyləyim mənə kim xilas edəcəkdir?

O k e a n i d l ər i n b ö y ü y ü

Həm ona mərhəmət et, həm mənə elə hörmət,
Sözümü yerə salma, ona söylə, bu zillət,
Bu çəkdiyən əzablar bitəcəkdir nə zaman.
Mənə de, kim olacaq xilaskarın, qəhrəman!

P r o m e t e y

Mən etiraz etmirəm, istəyirsiniz madam,
Nə arzu edirsiniz nəql edəcəyəm tamam.
Birinci sən diqqət et, İo, danışım bir-bir,
Necə səfərlərin var, sənə gözləyən nədir.
Qitələri ayıran çaya çatdığın zaman,
Alovlu şərqi doğru öz yolunu tutarsan.
Buraxaraq arxada fırtınalı suları,
Mənzil-mənzil yol gedib qalxarsan hey yuxarı...
Kisten dağ sırasının ətəyində yerləşən
Horqon adlı çöllərə ta çatıb yetişərsən.
Orda forkun üç qədim qızı yaşamaqdadır,
Onların seyrəngahı o düzdə, o dağdadır.
O qızların görkəmi qu quşuna bənzəyir,
Üçünün bir gözü var, dişləri də bircədir.
Nə oxşayır onları günəşin şəfəqləri,
Nə də sakit gecənin solğun ayı, ülkəri.
Onların yaxınında yaşayırlar horqonlar,
Qanadlı üç bacılar, başda saçları şahmar.
Hər kim ölülərdən onları görsə bircə,
Artıq yaşaya bilməz nə bir gün, nə bir gecə...
Bunları, deyirəm ki, ehtiyatlı olasan.
İndi şeyləri bir-bir eləyim sənə əyan.
Zevsin lal köpəkləri qriflərdən kənar gəz,
İti dimdiklərindən sənə bir xeyir gəlməz.
Suları qızıl kimi Pluton nəhri yanında,
Geniş sahillər boyu nəhrin bir kənarında,
Tək gözlü Arimaspların, saysız orduları var.
Daima at belində səfər edirlər onlar.
Yaxın düşmə onlara, sonra gəzib-dolaşib,
Dərələrdən-dağlardan, geniş çöllərdən aşib,
Günəş qaynaqlarının yanında ömür sürən,
Qara rəngli bir xalqa bir gün rast gələcəksən,
O yerdən axıb keçir, həbəş nəhri, unutma,
Onun sahiliylə get, başqa səmtə yol tutma.
İstiqamət götür get, şələlələrə qəder,

O yerdə ki, qoca Nil neçə illər, əsrlər
Öz müqəddəs suyunu Biblosun dağlarından,
Şirin bir şərbət kimi eyləyir daim rəvan.
Sonra gedib çıxarsan üçguşəli torpağa,
Nilin mənbəyidir o, məcbursunuz qalmağa.
O yerdə həm sən özün, həm sənin övladların,
İo, belə verilmiş sənin müdhiş qərarın.
O yerdə məskən tutub özünə yurd salarsan
Dərdinlə, möhnətinlə çox baş-başa qalarsan.
Əgər dediklərimdə bir qaranlıq yer varsa,
Soruş, mən istəmirəm söhbətim olsun qısa.
İstədiyimdən artıq burda boş vaxtım vardır,
Günlər zaman dağını ağır-ağır qopardır.

O k e a n i d l ə r i n b ö y ü y ü

Əgər onun dərdindən deyəcəyin var yenə,
Söylə, qulaq asaq biz, sənin dediklərinə.
Əgər qurtarmısansa, vədinə əməl elə,
Səni nələr gözləyir, taleyin nədir, söylə.

P r o m e t e y

O hər şeyi eşitdi, indi də dinlə məni:
Onu xəbər verdiyim əzabı, işgencəni
Doğru söylədiyimə inansın deyə bir-bir,
Qulaq asın, söyləyim, nə əzablar çəkmişdir
Bu vaxta qədər İo. Bir sübut olar ona,
İnanar sözlərimin həqiqət olduğuna.
Hədəsinin çoxunu aradan buraxaraq,
Bəhs açıram onların son səhnəsindən ancaq.
Bir gün gəlib çıxdım sən Molos torpaqlarına,
O yerdə ki, dağ üstə dayanmışdır Dodona.
Təsprotlu Zevsin taxtı həmin yerdədir,
Orda xəfif küləklər yarpaqları titrədir.
Palıd yarpaqlarının xışiltısı xəfficə
Sənə söylədilər ki, olarsan Zevsə zövcə.

Sənin xoşuna gəlmir yəqin bu xatirələr,
Yarpaqlar bir tikandır, xışiltılar bir zəhər.
Bir ilan çalmış kimi sahil boyu qaçaraq,
Reyanın körfəzinə çatıb dayandın ancaq.
Ordan dönüb geriye qaçdın qan-tər içində,
İztirablar içində, işgencələr içində.
Bil ki, sənin çəkdiyən min bir əzab namına,
İo körfəzi deyib, ad verəcəklər ona.
Dediklərim sübutdur. İndi inan, gör ki, mən
Daha çox şey bilərəm, başqaları biləndən.
Qalanlarına deyil, bir mənə qulaq verin,
Açıb deyim sirrini bir-bir gələcəklərin.
Misir torpaqlarının uzaq ucqarlarında,
Kanob adlı şəhər var Nil nəhrinin yanında.
Orda toxunub sənə Zevs məhriban əliylə
Əqlini qaytaracaq. Ondan olub hamilə,
Bir oğul doğacaqsan rəngi də qapqara, bil,
Epof adlı bu oğlan ordan ayrılan deyil.
O, Nilin su verdiyi torpağı sürəcəkdir,
Orda əkin ekərək, məhsul götürəcəkdir.
Beş nəsil törəyəndə, bacılarından yenə,
Arqosa dönəcəkdir keçincə neçə sənə.
Qan qohumu qızlarla evlənmək üçün birbaş,
Ora qayıdacaqdır başında qohum-qardaş...
Qızlarsa baş götürüb gedəcək yığın-yığın,
Əmioğullarıyla qan qarışdırmamaqçın.
Oğlanlarsa durmayıb ovçu qırğılar kimi,
Göyərçinin üstünə göyden şığıyır kimi,
Onların arxasınca yürüəcəkdir haman,
Lakin verməyəcəkdir allah onlara imkan.
Qalacaqlar daima, qara yerin dustağı,
Olacaq məzarları soyuq Pelas torpağı.
Qızıl qanda yuyaraq cütağız qılıncıları,
Öldürəcək ərini hər arvad gecə yarı.
Qoy belə bir məhəbbət, kəsilərək bir qənim,
Zərbəsilə məhv etsin düşmənlərimi mənim.
Lakin qızlardan biri istəyə olub əsir,

Onunla həmyastığı məhv eləməyəcəkdir.
Qət edəcəkdir adım qalmaqdaysa bir qatil,
Qoy qorxaq, aciz qalsın, bu ondan yaman deyil.
Bu qızdan başlayaraq Arqos da öz əslini,
Yaradacaq şövkətli, şanlı şahlar nəslini.
Hamısını beş sözlə etmək olarmı bəyan,
O nəsiləndən çıxacaq bir cüretli qəhrəman.
Əsəcək heybətindən onun dərələr, dağlar,
Odur məni bu yerdən qurtaracaq xilaskar.
Bizim qoca anamız Femida, Titanida,
Mənə xəbər vermişdir, əvvəlcədən bunu da,
Bütün olacaqları söyləmək uzun çəker,
Söyləyərdim olsaydı sənə nəfi bir qəder.

İ o

Of!.. Of!..
Yenə tutmam başladı, lap alışıb yanıram,
Böyək sancır məni, odsuz alovlanıram.
Dəhşət bürünür sanki, sinəmdən çıxır ürək,
Vurğusuyla əqlimi get-gədə söndürərək,
Qarıxır bütün aləm dumanlı gözlərimdə,
Sanki nizə sancılır, qırılır sözlərim də.
Dilim quruyur artıq, taqətim kəsilmişdir,
Çılğın hūma içinə qərq oluram nə tədbir.

İ o dəlicəsinə qaçıb gedir.

ÜÇÜNCÜ STASİM

X o r

BİRİNCİ STROF

Müdrək ağıllı imiş bizi xəbərdar edən,
Qəflətin yuxusundan oyadıb, bidar edən,
Bu fikri saxlayaraq qəlbində xeyli müddət,
Bir gün elan elədi gur səs ilə, nəhayət.

← 48 →

Burda öz həmtayınla evlən, bu məsləhətdir,
Onda dinclik taparsan, bu ən yaxşı niyyətdir.
Yazıq, zavallı yoxsul, yaxşıdırımı bir kübar
Lovğa bəzək sevənə sən olasan giriftar?

BİRİNCİ ANTİSTROF

Ey mənim Moyrlarım, üçünüzdən heç biri,
Coşub vəcdə gələrək, məkan tutub göyləri,
Baxıb, yer üzərində görə bilməyəcəkdir,
Zevsin barigahında məni onunla həmsitr.
Yaxud göydən enərək görməz zifaf gecəsi,
Gəlinlik otağına qədəm basan bir kəsi,
Nişanlı seçdiyimin şahidi olmazsınız.
Qəlbim çürpünür yaman baxanda zavallı qız,
İ o, sənə halına mən yanıram ürəkdən.
Artıq tənqə gələrək qızlıq bekarətindən,
Yenə dinclik bilmədən qaçırsan uzaqlara, –
Ey qəzəbli Heranın qurbanı, bəxti qara!

EPOD

Bir bərabər izdivac məni qorxutmaz, ancaq
Qüdrətli allahların məhəbbəti, açaraq
Amansız gözlərini, məni təqib etməsə,
Həmtay ilə evlənmək məsləhətdir hər kəsə.
Mənasız mübarizə əsirlikdir düşünsən,
Hiss edirəm özümü belə vəziyyətdə mən.
Coşğun arzuna qarşı heç bilmirəm nə sayaq,
Zevs, davam gətirim gücümü toplayaraq.

EKSOD

P r o m e t e y

Qəlbən məğrur olsa da Zevs, nəhayət, yumşalar,
Elə bir izdivaca o vermişdir ki, qərar.
Bu evlənmək taxtından məhrum edəcək onu,
Bəlalı olacaqdır bu izdivacın sonu.

← 49 →

Yerinə yetəcəkdir, qoca Kron bir zaman,
İllərlə oturduğu taxtından yıxılarkən,
Onu təhlil edərək, dediyi qara lənət.
Belə müdhiş belanın çarəsi nədir, fəqət
Allahlardan heç biri bilə bilməyəcəkdir.
Mən bilirəm, burax Zevs lovğalansın ki, təkdir,
Bu mövqedə, göylərin qüdrəti əlindədir,
Atəş, ox şimşəklərin, gücü əməlindədir.
Yox, ildırımlar ona kömək etmər, nəhayət,
Gələr onu gözləyən şərəfsiz bir aqibət.
Məğlubiyyət bilməyən mübarizi,
İndi öz əleyhinə hazırlayır ki, özü.
O mübariz Peronda yaxşı atəş tapacaq,
Onun nərələrindən bir gurultu qopacaq.
Ki, bu səsin yanında Zevsin göy gurultusu,
Bir pıçıltı olacaq, bir sakit çağlayan su.
O yerləri titrədən dənizlərin qənimi,
Poseydonun²² üçdişli sivri bir iynə kimi
Nizəsini qıracaq, Zevs gələrək dəhşətə,
İnanacaq o zaman, bu yenilməz qüvvətə.
Əsəcək yarpaq kimi görəcəkdir o zaman,
Bir deyildir qul olmaq ya zalım bir hökmran.

Okeanidlərin böyüyü

Sən bu cəzalarımı Zevsə rəva görürsən?

Prometey

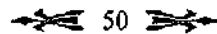
Yerinə yetməlidir hər nə istəyirəm mən.

Okeanidlərin böyüyü

Zevsin üstündə yeni şah olacağımı gerçək?

Prometey

O, bunlardan daha pis, iztirablar çəkəcək.

Okeanidlərin böyüyü

Qorxmayırsanmı söylə, bu sözləri deməkdən.

Prometey

Mənə ki, yoxdur ölüm, nədən qorxmalıyam mən.

Okeanidlərin böyüyü

O sənə daha müdhiş işgəncələr göndərər.

Prometey

Mən hazıram göndərsin, istəyirsə nə qədər

Okeanidlərin böyüyü

Müdrilər bağlananlar, doğrusu, Adrosteyə²³

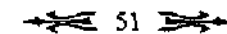
(Prometeyə)

Sən hörmət, ibadət et, yaltaqlan, hakim deyə,
Məni hər şeydən bu gün az maraqlandırır Zevs.
Qoy ağılıq eləsin, dövrənı uzun sürməz,
Allahların üstündə onun hökmranlığı.
Çox çəkməyəcək, budur, böyük qədrdanlığı.
Öz boynuna alaraq yaxınlaşır görürəm,
O yeni zülmkarın nökeri gəlir, nə qəm.
Əlbəttə, bu gəlişi onun deyildir əbəs.
Yeni xəbərlerini söyləməkdə gecikməz.

Hermes gəlir

Hermes

Sənə xitab edirəm, ey kələkbaz, acıdil,
Allahların yanında günahın gizlin deyil.
Eşit! Ey insanların atəşi oğurlayan,
Atam əmr eləmişdir görək edəsən bəyan.

Onu taxtdan salacaq izdivacın sirrini,
Hər şeyi söylə aydın, gizləmə heç birini.
Məni məcbur eləmə, Prometey, bir də gəlirəm,
Özün yaxşı bilirsən Zevs deyil əsla həkim.

P r o m e t e y

Allahlar nökrinin nə dəbdəbəli, yüksək,
Bəzəkli nitqi vardır. Dinləyirəm de görək!
Bu yaxında başlayan o hakimiyyətiniz,
O saray nemətləri zənn eləyirsiniz siz
Əbədi qalacaqdır, iki zalım o yerdən
Yıxılarkən görmüşəm, bax gözlərimlə mən.
Görəcəyəm düşəndə üçüncü zülmkarı,
İndi ağalıq edən amansız hökmdarı.
Bil ki, onu gözləyir ən məşum bir aqibət,
Yıxılacaq yaxında öz taxtından, nəhayət.
Yoxsa zənn eləyirsən mən yeni allahların
Önündə titrəyirəm, yox, yanlışdır qərarın.
Əsla. Gəldiyin yolla durma, get geri, inan,
Məndən suallarına cavab almayacaqsan.

H e r m e s

Bele dikbaşlıqla qazandıqların budur:
Zəncir, əzab, inilti, nədir yenə bu qürur?

P r o m e t e y

Bil ki, bu əzabımı, bu sonsuz işgəncəmi,
Dəyişməyə xidmətə aciz müti qul kimi.

H e r m e s

Atam Zevsin bir sadıq carçısı olmaqdan,
Daş-qayaya qul olmaq, sənə yaxşıdır, yoxsa?

P r o m e t e y

Sevinirəm bədxahı sözlə acılamaqdan.

H e r m e s

Sən belələr içində, görünür, zövq alırsan.

P r o m e t e y

Bəli, zövq alıram mən, istəyim budur ancaq,
Düşmənlərim də belə zövq alsın, nazlanaraq.

H e r m e s

Sən öz fəlakətində məni suçlu görürsən?

P r o m e t e y

Bil, bütün allahlara nifrət bəsləyirəm mən,
Onlar xoşlanmır mənim, xeyirxah işlərimdən.

H e r m e s

Dəlilikdir görürəm indi sənə mərazin.

P r o m e t e y

Düşmənlərə qarşı kin, məraz adlansa – bəli!

H e r m e s

Səadət içində də tapmazdım sənə təsəlli.

P r o m e t e y

Oy-oy!

H e r m e s

Tanış deyildir Zevsə bu kimi sözlər...

P r o m e t e y

Tələsmə, zaman ona hər bir şeyi öyrədən.

H e r m e s

Görünür ki, hələ sən bir ibrət almamısan.

P r o m e t e y

Odur ki, bir qul ilə söhbət edirəm əlan.

H e r m e s

Atam istədiyini deyəcəksən, yoxsa yox?

P r o m e t e y

Demək lazımdır, o ki, mənə hörmət edib çox.

H e r m e s

Bir körpə uşaq kimi mənə ələ salırsan.

P r o m e t e y

Məgər səfeh deyilsən sən bir körpə uşaqdan?
Zənn edirkən sorğuna cavab verəcəyəm mən?
Bil, azad etməyincə mənə bu zəncirlərdən.
Mən bir hiylə işlətsə, mən bir biclik Zevs yənə
Nail olmayacaqdır məndən, istədiyinə.
Qoy yandırsın göyləri, odlu şimşəkləriylə,
Ağ qanad tufanları qovsun belədən-belə.

Titrəsin zəlzələylə yerin yeddi qatını,
İllər cövlana çıxsın, sürsün köhlən atını.
Məni sarsıda bilməz, bütün bunlar, nahaqdır,
Söyləmərim taxtından onu kim salacaqdır.

H e r m e s

Bu inad fayda verməz, öz halını düşün bir.

P r o m e t e y

Qəbul etdiyim qərar dəyişəcək deyildir.

H e r m e s

Bu ağır işgəncələr ibrət üçün bir dərsdir,
Əqlə gəl ey zavallı, əqlə gəl, daha bəsdir.

P r o m e t e y

Bu məsləhətlərinin kimə faydası vardır?
Qulaqlarım dalğa tək, bu sözlərlə kardır.
Zənn etmə mən qorxaraq Zevsdən arvad kimi,
Götürəcəyəm geri sənə dediklərimi.
Qadın kimi yalvarıb deyəcəyəm, amandır,
Məni gəl xilas ələ! Yox, zənn etmə yalandır.
Bunu görməyəcəksən, mənə ona qarşı bil,
Olan sonsuz nifrətdir, əsla başqa şey deyil.

H e r m e s

Görünür nəsihətim mənim, əbəsdir əbəs,
Belə qəlbə yalvarış, məsləhət təsir etməz.
Şahə qalxır, sıçrayır, maneə görəni kimi,
Cilovunu gəmirir, harın bir köhlən kimi.
Lakin gücsüzdür sənə hiylələrin, kələyin,
Tədbirsiz olanlara, qürur, bunu bil yəqin
Bir mənfəət gətirməz, dediklərimə əgər
Boyun əyməsən, onda tufan kimi bələlər

Səni haqlayacaqdır. Od zərbəsiylə atam
Külə döndərəcəkdir bu daş qayanı tamam.
Daşların arasında vücudun qalacaqdır,
Bu dağlar viranəsi məzarın olacaqdır.
Keçəcək qatar-qatar uzun illər, ösrlər,
Yenidən bu dünyaya sən çıxıncaya qədər
Zevsin qanadlı iti – qanlı qartal gələcək,
Sənin o param-parça vücudunu dəfəcəcək.
Didəcək dimdiylə caynaqlarıyla müdam,
Sənin qara bağını hər gün, hər səhər, axşam.
Zənn etmə ki, bu əzab, bu işgəncə qurtarar,
Bir yeni allah əgər çıxıb verməsə qərar
Səni əvəz etməyə, Tartarın girdabına
Cəhənnəmə girməyə... Düşün, diqqət et buna.
Bu sadə lovğalanmaq, təhlil etmək deyil,
Bu qəti bir qərardır... Yaxşı düşün, yaxşı bil!
Hələ Zevsin dilinə bir yalan gəlməmişdir,
Dedi: olacaq demək, bu həll olmuş bir işdir.
Düşün, sadə qürurçün əqlini, kamalını
Qurban vermə, məhv etmə, özün istiqbalını.

O k e a n i d l ə r i n b ö y ü y ü

Bizə elə gəlir ki, Hermes sözündə haqdır,
O deyir: bu inaddan fayda çıxmayacaqdır.
Ağıllı sözü dinlə, gəl artırma günahı,
Peşmanlıqdır yenə də cürmğarın pənahı!
Müdrüklərçin yaramaz yersiz, quru bir inad,
Yola gəlsən yaxşıdır, düşün, bu tərsliyi at.

P r o m e t e y

Onun indi dediyi mənə çoxdan əyandır,
Mənə zülm eləyən bilirsiniz düşmandır.
Burda qərübə nə var, alov dilləri burax,
Yandırсын, yaxsın məni, dövremdə qıvrılarak.
Qoy göy gurultusundan, ellərin şiddətindən,
Parçalansın bu boşluq, fəza yerdən göyətən...

Titretsin yarpaq kimi yeri qasırğa, tufan,
Dalğalanıb deryalar, oyansın yatağından.
İtirsın öz yolunu ulduzların karvanı,
Bu hərəkət, gurultu çulğalası hər yanı.
Tullasın vücudumu, qara Tartar dibinə,
Lakin taleyin demir girdablarında, yenə
Məni öldürə bilməz, yoxdur buna qüdrəti.

H e r m e s

Dəlilər edər ancaq bu ağılsız söhbəti.
Diqqətlə baxın ona, indi nə fərqi vardır,
Onun coşqun dəlidən, niyyəti aşıkardır.
Özünü öyüb durur, bu qorxusuz günahkar,
Lakin siz də, ey onun əhvalına yananlar!
Tez burdan uzaqlaşın, yubanmayın bir an da.
Yoxsa şimşəklər çaxıb, göylər guruldayanda
Sarsılaraq aqlınız, qaralır gözləriniz,
Ondan kənar çəkilin, ondan uzaqlaşın siz!

O k e a n i d l ə r i n b ö y ü y ü

Sən başqa məsləhət ver, qulaq asım sözüne,
Yersizdir bu qayğılar, söyləyirəm özünə.
Utanıram doğrusu, sənin bu sözlərindən,
Yoxsa fikrin budur ki, alçaqlıq eləyim mən?
Nə olur-olsun burax, mən razıyam onunla,
Birgə görə sinəmi, gəlir gəlsin hər bəla.
Nifrət bəsləyirəm mən xainlərə əzəldən,
Gözümün düşmənidir hər bir aradüzəldən.

H e r m e s

Unutmayın, əvvəldən sizi etdim xəbərdar,
Bəla üz verən zaman, başlayan zaman qərar,
Şikayət başlamayın taledən, eyvah – deyə
Ki, Zevs salmışdır sizi nəgahani bəlayə.
Bütün bu fəlakətin o deyil səbəbkarı,

Özünüzsünüz ancaq, çünki olacaqları
O sizə verdi xəbər... Burda nə gizlin fel var,
Nə nagəhani bəla, nə gözlənmez bir qərar.
Ağılsızlığınızdan bu tora dolaşdınız,
Fəlakət qapısını, siz özünüz açdınız!

(Gedir)

P r o m e t e y

Artıq sözlərdə deyil, həqiqətdə, baxın bir!
Bir quru yarpaq kimi, bütün yerlər titrəyir.
Boğuş gurultularla göylər nəre çəkir, bax,
Küləklər at oynadır, tozanaq qaldıraraq.
Ellər gəlir üz-üzə, dəli bir rəqs içində,
Tufanlar fəryad edir, qarışıq səs içində.
Göylər yerə qarışıb yer şahə qalxır, budur
Girdablar, fırtınalar, şiddətlənir, qudurur.
Qəzəblənən Zevs özü, bu tufanları bütün
Üzərimə göndərir məni qorxutmaq üçün.
Ey sahilsiz mavilik, sən ey müqəddəs ana,
Özün bax, diqqətlə bax bu müztərib oğluna.
Öz gözündə gör bari, –
Mən nahaqdan çəkirəm bütün bu əzabları.

Göy gurultuları və ildırım işıqları içində yer yarılr,
Prometey yerə çökür.

AQAMEMNON

İŞTİRAK EDƏNLƏR:

A q a m e m n o n – Arqos padşahu
K l i t e m n e s t r a – onun arvadı
K a s s a n d r a – troyalı əsir qız
A r q o s ağsaqqallarının x o r u
E g i s f
K e ş i k ç i
C a r ç ı

P R O L O Q

Orxestrde, Arqosdakı hökmdar saraylarının nəhəng və qədim binaları.
Allahların qurbangahları və heykəlləri. Evin yastı damı üzərində keşikçi.

K e ş i k ç i

Allahlara yalvarıram, gecələrin bu ağır keşik xidmətindən məni
xilas etsinlər. Uzun bir ildir ki, zəncirli bir köpək kimi dirşəyimə söykə-
nib bu dam üzərində uzanmışam. Nə qədər gecəyarı ulduzları say-
mışam, yorulmuşam. İşıqlı fəzalara incilər kimi səpilmiş bu ulduzlardan
hansıın insanlara soyuq gətirdiyini, hansının isti, hərarət vəd etdiyini
bilirəm. Onlar nə zaman sönürlər fikir vermişəm, nə zaman yenidən
doğurlar göz yetirmişəm.

Budur gözlərim uzaqlara dikilib Troya süqutunu xəbər verəcək, bizə
zəfər müjdəsi gətirəcək atəş işarələrini, göyə yüksələcək alov sütunla-
rını səbirsizliklə gözləməkdəyəm.²⁴

Sinəsində kişi qəlbi çırpınan məğrur bir qadın mənə belə əmr etmiş-
dir, gözlə demişdir.

Buna görədir ki, şəbnəmlərdən islanmış bu həsir üzərindəyəm
gecə küləkləri esəndə soyuq məni kəsir, gözlərimdən yuxu çəkilir. Yu-
xular, hanı yuxular? Qorxudur mənim həmdəmə, yuxu qaçmışdır, bir
vahimə içərisində keçir gecələrim.

Mürğü dəyəndə ağır göz qapaqlarım yumulmasın deyə əgər mahnı
çağırmaq istəsəm, zümzüməyə başlasam (yuxunu dağıtmaq üçün mahnı
ən təsirli silah deyilmi?) o zaman sinəmdən qopan mahnı bir hıçqırq
olur, sahibsiz qalmış xanımın dərdi, şikayəti ilə dolur. Ev artıq başlı-
başına buraxılmışdır, əvvəlki dəsgah, əvvəlki səliqə yox olmuşdur.

Qoy yuxusuz gecələrin məşəqqəti xoşbəxtliklə qurtarsın, qoy gecə tonqalı alışıb yanaraq bizə müjdə, bizə xoş xəbər gətirsin!..

Pauza. Sonra birdən keşikçi sıçrayıb ayağa qalxır.

Salam sənə, ey gecə qoynunda alışan atəş! Gündüzdən daha parlaq şəfəqlə bütün ruhum işıqlandı. Sən Arqosda şənliklər, rəqslər vəd edirsən. Ah!.. Ah!..

Dərhal qaçıb Aqamemnonun zövcəsinə xəbər verəcəyəm. Qoy yatağımdan qalxsın, qoy evi tərək etsin, sevinsin, şad olsun, atəş işarəsini görüb gözləri işıqlansın. Troya yerlə yeksan edildi. Xoş xəbərlər carçısı atəş sütunu müjdə gətirdi. İndi ümumi şənlik içərisində yallı gedənlər başında birinci özüm rəqs edəcəyəm. Tanrılar üzümə güldü. Bəxtim gətirdi, çəkdiyim keşik üçün bol mükafatlar mənim haqqım olacaq. İndi həsrətim yalnız, doğma evinə qədəm basan, əziz hökmdarın, əlini tutmaq, onu hörmətlə sıxmaqdır. Başqa olub keçənlər haqqında susuram. Dilim kilidlənmişdir, sözüüm üreyimdə qalmışdır. Əgər bu divarların dili olsaydı, bütün olub-keçənləri onlar daha yaxşı nəql edərdilər. Mən isə bu sirrə vaqif olanlarla danışırım, kim qafil isə onun qarşısında mən də lalam.

Keşikçi evə gedir. Orxestrde Arqos ağsaqqallarının xoru görünür. Musiqi başlanır.

PAROD

X o r a ğ s a q q a l ı

Artıq on ildir ki, Zevsin iradəsilə qoşa taxt-tacli, qoşa səltənətli iki Atrid hökmdar²⁵ Priyamın²⁶ böyük düşmənləri – hökmdar Aqamemnon ilə Menelay, çoxyelkənli Arqos gəmiləri karvanını yad sahillərə doğru sürdülər, düşmən üzərinə getdilər.

Hər ikisinin qəlbində Aresin hirsli ruhu çırpınırdı, hər ikisi hayqıraraq döyüşlərə, çarpışmalara çağırırdı.

Balalarını itirib, yetim qalmış yuvalarının üzərində dövrə vuran, yüksəkliklərdə iti lələkli qanadları ilə havanı yaran çalağanlar da eynilə bu cür fəğan edib çığırtırlar. Əbəs yerə onlar yuvalarını qorudular, əbəs

yerə keşik çəkdilər, nəhayət yuvaları viran oldu. Lakin uca göylərdə ilahi bir qüvvət vardır: o Febdir,²⁷ Pandır,²⁸ yaxud Zevsdir. Quş fəğanı, acı feryad o məxluqların ruha işləyən, kəder dolu naləsi, ilahi qüvvətə yetişəcəkdir. Və o zaman allah intiqam üçün öz Erinilərini²⁹ göndərəcəkdir.

Buna görədir ki, qadir Zevs, Artey oğullarını nankor qonaq Aleksandra³⁰ cəza vermək üçün göndərdi, çoxlarının sevdiyi bir qadın uğrunda vuruşmalara sövq etdi. Döyüşlər qızıqsın deyə, vuran əllər yorulsun deyə, dizlər bükülüb torpağa dirənsin deyə, allah danaylıları³¹ məşəqqətlər içərisinə atdı, allah troyalıların başına bələlər açdı. Nə qədər hiylə gəlsən, nə qədər çabalasan hamısı əbəsdir, alında nə yazılıbsa başına o gələcəkdir. Əgər tonqal qalasan da, kömürlər üzərinə yağ çiləsən də, hıçqıraraq ağlasan da – fərqi yoxdur, qəzəbli Tanrı odunu aşıdırmayacaqdır, günahlarını yumaq üçün verdiyin qurbanı qəbul etməyəcəkdir.

Biz isə artıq yıpranmış, sıradan çıxmış qocalarıq. Biz daha hərbi səfərlərə getməyəcəyik, dənizləri üzüb keçməyəcəyik.

Qalan günlərimizi evdə, künc-bucaqda başa vuracağıq, əsalarımıza söykənərək körpə uşaqlar kimi ayaqlarımızı sürüyəcəyik. Hələ bərkiməmiş sümüklərə yetişən, qana dolan körpə ilik, gənc dimağ, eynilə qocalığı andırır: onda Aresin odlu nəfəsi yoxdur. Tabdan düşmüş bir qocalıq, çiçəkləri tökülmüş, solmuş bir yay çəmənidir. Kiçik körpələrdən daha zəif bizlər, iki ayaq bir əsa ilə, yığıla-yığıla dolaşmaq dururuq, gündüz işıqlarından bir gecə rəyası kimi süzülüb keçirik.

Klitemnestra kənzilərin müşayiətilə sarayın qapısından çıxır, qurban vermək üçün mehrablara yaxınlaşır.

Ey çarıça, ey Tindar qızı, Klitemnestra! Qocalara bir söz də söylə, nə olmuşdur? Nə xəbər vardır? Təzə nə eşitmisən ki, dua və qurbanlara hazırlaşırısan? Qəsri mühafizə edən bütün allahların mehrabları, həmçinin yerüstü və yeraltı allahlarının, ev və meydan allahlarının mehrabları gətirilən nəzirələrlə od tutub alovlanmışdır. Hər tərəfdə od sütunları uca göylərə yüksəlmişdir. Hökmdar sarayları zirzəmilərinin zinatı olan ətirli, müqəddəs yağlar küplərdən süzülüb alovları qidalandırmışdır. Dile gəl, çarıça, layiq bildiklərini söyləmək istədiklərini aç bizə söylə. Kədərlərimizə şəfa ver, qayğı və əndişədən bizi azad et.

Gah təlaş ürəklərimizi bir ilan kimi gəmirir, gah müqəddəs odların şəfəqlərindən ruhumuzda bir ümid doğub, gecələrin qaçılmaz həmdəmi ağır düşüncələri, amansız təlaş və əndişələri könlümüzə qovur.

Klitəmnəstra kənzlərin müşayiətində dua oxuya-oxuya məhrablara doladır.
Xor öz məhnisi ilə orxestri doldurur.

X O R

BİRİNCİ STROF

Dürüst bir şahid kimi nağıl edirik, qüdrətli müharibələrin səfərə çıxdıqları o ilk hikmətamiz günü xatırlayırıq. Dilimizə rəvnəq verən, məh-nələrımızda səslənən, qocalara qüvvət bəxş edən allahların nazil olan ilhamıdır. Budur, gözlerimiz qarşısında canlanır: Axyllilərin³² ikiqat iftixarı, iki qardaş, gənc Elladanın iki sərkərdəsi vuran əllərində nizələr yola düşdülər. Quşlar onları Troyaya göndərdilər. Gəmilərə hökmdarın quş padşahları yol göstərdilər. Bir qara şahin ilə bir ağ şahin sağ tərəfdən, saray damı arxasından uçub gəldilər. Qarında balası tərənən bir ana dovşanı göz qabağında didib parçaladılar. Bir anda canını bədənindən aldılar.

Aylinon, aylinon, ağla! Ey xeyir və yaxşılıq, sən qalib gəl, zəfər çal!..

BİRİNCİ ANTİSTROF

Şanlı falçı, müharibə eşiqə yanan hər iki Atridə baxaraq dişi dovşanın qatilləri simasında ölkənin şahlarını tanıdı və baş verən əlaməti belə təbir etdi: bir gün gələr bu qoşun Priyamin paytaxtını tarmar edər və Moyra zalım, təkəbbürlü əlilə hökmdar saraylarında, xəzinələrdə nə yığılmışdırsa və xalqda nə varsa hamısını talayıb qarət edər.

Yalnız allah Troyanı əhatə edən nəhəng mənəni, nagehani qara qəzəb cilovunu qırmayaydı. Çünki müqəddəs qız Artemida³³ atasının qanadlı köpəklərindən, hələ doğulmamış balası ilə bərabər ana dovşanı parçalayan o yırtıcı quşlardan ikrah edir. Artemida qartalların qanlı ziyafətinə nifrət edir.

Aylinon, aylinon, ağla! Ey xeyir və yaxşılıq, sən qalib gəl, zəfər çal!..

EPOD

Allahın gözəl qızı. Sən amansız və dişi aslanların gözü açılmamış südəmər balalarını belə hifz edirsən. Hər bir vəhşi heyvanın gənc nəslinə sən nəvaziş göstərirsen. Qoy o əlamət xeyirlə bitsin. Bəd işarələr yaxşılığa, salamata çevrilsin. Peanı³⁴ imdada çağırıram. Qoy tərs əsən azgın küləklər danaylıların gəmilərini buxovlayıb bənd etməsin. Evdə nifaq törədən, ərə qarşı nifrət oyadan o qurbandan daha dəhşətli, daha mənhus və təhəmmül edilməz və təsəvvür etmək olar? Kinli ev sahibəsi isə yaxındadır, o evinə qapanıb və qisas odu ürəyində sönməmişdir. Səfər ərəfəsində quşların uçub gəlişini Kalxant³⁵ təbir etdi, hökmdar xanımının böyük müvəffəqiyyətlər və qara günlər gözlədiyini söylədi.

Aylinon, aylinon, ağla! Ey xeyir və yaxşılıq, qalib gəl, zəfər çal!

İKİNCİ STROF

Zevs! Sən kimsən, ey qadir allah, nə cür istəyirsənsə, sənə o cür müraciət edək, adını Zevs çağırıb sənə səcdə edək. Fikrimiz bütün dünyanı aşib dolaşsa elə, sənə bərabər, sənə tay tapılmayacaqdır, fikrimiz yenə sənə üzərinə qayıdacaqdır. Qoy iztirablı avara düşüncələrin aldanışı bizdən uzaq, bizdən kənar olsun.

İKİNCİ ANTİSTROF

Əvvəllər hamıdan böyük olan, sonsuz qüdrəti ilə məğrur görünən allah unuduldu, onu artıq kim xatırlayacaqdır? Ondan sonra gələn isə Titan qarşısında məğlub oldu. Təntənə və şöhrəti ilə xoşbəxt Zevs yüksəldi. Hikmət, zəka, mənə bunda öz əksini tapdı.

ÜÇÜNCÜ STROF

Ölümə məhkum insanı hikmətə, mənaya doğru aparən Zevsdir. O, insanlara yüksək qanun vermişdir: iztirablar içindən keçərək həyatı dərk et. Yuxularda ürək soyuq bir vəhimə içərisində çırpınır, qara əməllərin xofu ruhu sarsıdır, əzir. İradədən asılı olmadan düşüncə mənaya can atır. Zorla dünyanı idarə edən allahların mərhəməti nə qədər ağırdır.

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Və Arxey gəmilərinin qocaman rəisi fəlcini əsla məzəmmət etmədi, o özünü dönmük bir taleyin dalğalarına təslim etdi. Yol ağır idi, gəmilər üzə bilmirdi, yemək yox idi. Axey gəmilərində qəzəb artırdı. Avlid sahillerində gəmilər dayanmışdı. Xalkid suları kükrəyib geriye axırdı.

DÖRDÜNCÜ STROF

Strimondan məşum küləklər əsdi, hərəkətsizlik, avaraçılıq, achiq və heybətli bir liman insanları tabdan saldı, yelkənlər parçalandı, gəmilər zavala uğradı. Amansız, ağır bir intizar içərisində Arqos qoşunlarının iftixarı olan gənclərin qüvvəti tükəndi, qoşun pərən-pərən düşdü. Lakin huşyar fəlcü Artemidanın qəzəbini izah edərək sərkərdələrə, əsən məşum küləklərdən daha uğursuz, daha amansız bir əlac, bir çarə göstərdi. Bunu eşidən Atridlər əllərindəki əsaları dərinə qumlarla sancıb ayağa qalxdılar, dayana bilməyib acı göz yaşları axıtdılar.

DÖRDÜNCÜ ANTİSTROF

Və baş sərkərdə belə dedi:

– Tale amansızdır, tale ağırdı. Ona meydan oxumaq mümkün deyildir. Lakin evin işığı, evin sevinci doğma qızımın qanını axıtmaq, mehrab üzərində ata əlini övlad qanına bulaşdırmaq, ah, bu daha ağır bir zülm, daha amansız bir dəhşətdir. Bir tərəfdən qəza və qəderin hökmü – digər tərəfdən övladların müsibəti. Nə etmək? Gəmiləri buraxıb qaçmaq mı? Qoşunu tərək edib səfərdən əl çəkmək mi? Yoxsa tufanı yatırmaq üçün qızı qurban vermək, övlad qanı axıtmaq? Yox! Əgər qurban verilməsə, qoşun kükrəyib coşacaqdır. Onlar haqlıdırlar. Qoy tale nə cür hökm edirsə, o cür olsun!

BEŞİNCİ STROF

Nəhayət o, qəza və qəderin zülmünə boyun əydi, dəhşətli, azğın qarışıq fikirlər onun qəlbine yol açdı – indi bu təlaşlı çəşqin qəlbədə hər şeyə hazır bir cəsarət vardı. Kor və çalğın fikrin ilk hücumu insanı azğın bir cəsarətlə zəhərləyir. Gəmilərini yerindən tərətəmək, vəfasız bir qadın uğrunda dənizi üzüb keçmək və hər bə atılmaq üçün, ata öz qızını qətl etməyi qərar verdi.

BEŞİNCİ ANTİSTROF

Nə şikayət, nə yalvarış, nə “ata” – deyə fəryad edən səs, nə qız gəncliyinin ilk tərəvəti, quduz hakimlərin daş qəlbini yumşaltdı. Ata allahlara dua etdi, sonra xidmətçilərə, qızı gətirmələrini əmr etdi, onlar isə qızı sevimli bir çəpiş kimi kətan örtüyə bürüdülər (türəkləri daşa döndü, titrəmedilər), qızı qaldırıb gətirdilər, başını aşağı əydilər, qışqırməsın, atasına lənət oxumasın deyə, gözəl ağzını bərk-bərk sıxıb qapadılar.

ALTINCI STROF

Ah, onun ağzı qapanmış, sanki dəmir bir mənəgədə sıxılmışdır. Zəfəran rəngli libasının qırçınları yerlərə sərilmişdir. O indi yalnız qatillərinə kin dolu gözlərindən odlar yağdırmaqdadır. O qəder gözəldir ki, sanki xilqət onu tək yaratmışdır. Gözlər elə baxır ki, elə bil bu dəqiqə dil açıb danışacaqdır. Çox zaman atasının evində, kişilərin ziyafətində, o qız məsum, sevimli dodaqlarını açar, ikinci badə qaldırılarkən öz əziz atasına səadət və xoş günlər arzulayan nəğmələr oxuyardı.

ALTINCI ANTİSTROF

Sonra nələr oldu – ah! Gözlərim kor olaydı, dilim laf. Kalxantın fəlcü çin çıxdı. Həqiqət tərəzinin gözünü öydi. Biz iztirablar içərisində həyatı dərk edirik. Başımıza müsibətlər gəldimi, duyuruq, anlayırıq, belə, dərd yoxdursa, qayğısız avaralarlıq. Əvvəlcədən bilmək – faciədir, göz yaşlarıdır. Şəfəqlər alışanda açılır zülmət. Qoy dədə-baba Appiya torpaqlarının qadir hökmdarı çariçamızın burada etdiyi duaları qəbul olunsun, xoşbəxtlik gətirsin!

Klitemnestra könizləri ilə bərabər mehrabların başına dolanıb xora yaxınlaşır

BİRİNCİ EPİSODİ

X o r a ğ s a q q a l ı

Klitemnestra! Hakimiyyətinə və dövlətinə bizdən ehtiram və eşq olsun. Şahların yüksək taxt-tacı yetim qalanda hökmdarın zövcəsinə ehtiram, bizim borcumuzdur. Doğrumu, əyrimi nə eşitməsən, hansı sevinc üçün qurbanlar verilməsini əmr edirsən? Biz də bilmək, biz də sevinmək istəyirik. Əgər gizlin saxlamaq istəyirsənsə, yene də ixtiyar sənindir.

K l i t e m n e s t r a

Məsəllərdə deyildi ki, qoy mehriban ana gecədən sonra sözlən al şəfəqlər kimi xoş xəbərlər gəlsin. Sevincimiz ümid etdiyi hər bir şeyin fəvqündədir. Dinləyin: Arqivyanlar Priyamın qələsini tmar etmişlər.

X o r a ğ s a q q a l ı

Nə damşırısan? Bəlkə bu bir sözdür ki, ağızdan qaçmışdır. İna bilmirik.

K l i t e m n e s t r a

Axeyllilər Troyanı almışlar. Məgər aydın deyilmi?

X o r a ğ s a q q a l ı

Sevincdən başımız dolandı. Göz yaşlarımızı saxlaya bilmirik.

K l i t e m n e s t r a

Sən həqiqi dostsan. Gözlərin buna şəhadət verir.

X o r a ğ s a q q a l ı

İnanmaq olarmı? Xəbər etibarlıdır?

K l i t e m n e s t r a

Bəli, etibarlıdır. Lakin allah bizi az aldatmışdır.

X o r a ğ s a q q a l ı

Bəlkə aldadıcı yuxular sənə həqiqət görünmüşdür?

K l i t e m n e s t r a

Röyaya qərq olan şüurun aldamışlarına inanan deyiləm.

X o r a ğ s a q q a l ı

Bəlkə hərçayi bir şeyə səni sərməst etmişdir?

K l i t e m n e s t r a

Mənə gülürsən? Məni bir uşaq, məni kiçik bir qızımı zənn edirsən?

X o r a ğ s a q q a l ı

Qonşularımız nə zamandan şəhərə hakimdirlər?

K l i t e m n e s t r a

Bu gecədən, açılan bu səhərdən etibarən.

X o r a ğ s a q q a l ı

Kim bu sürətlə o xəbəri getirdi?

K l i t e m n e s t r a

İdadan³⁶ parlaq şüalar göndərən Hefest. Tonqal tonqala durmadan işarə verməkdədir. İda ötkələrindən Lemiosa, Hermey qayasına şüa əks etməkdədir. Müqəddəs Zevs dağı Afon adasından yüksələn atəş işarəsini almışdır. Sərsəri şüalar durmadan bir-biri arxasınca alışmışdır, sayrışan şəfəqlər yüksəlib göyləri bürümüşdür. Alov dənizdən çatıb keçmişdir. Tonqalların yanğını hər yerdə əks etmişdir. O atəş, günəş kimi, durmadan dolanıb gəlməkdə, qızıl şöləsi ilə hər tərəfi al rəngə boyamaqdadır. Şüa, Magista bürcündəki keşikçiye yetişdi, keşikçi yubanmadı, aldığı xəbəri dərhal yola saldı. Alov sütunu Evrip sahillərinə çatıb keçdi. Mesapiyada gözetçiləri ayağa qaldırdı. Orada quru tikan komasına od vurub haray nidasını irəli göndərdilər. Yorulmaq bilməyən alov qanad açıb sürətlə uçdu. Ay işığına qərq olmuş Asop səhrasını süzüb keçdi. Kiferon qayalarında növbə gözləyən keşikçiləri oyatdı. Şölə Qorqopi gölündən aşıb keçdi. Eqiplanqta dağlarına çatdı. Orada tələsik nəhəng bir tonqal qaladılar, alov qol-budaq atıb buludları yaladı. Alov Saron körfəzi üzərində şəfəqlənərək uçuruma endi. Araxna sıldırımları, şəhər yanındakı qayalar, ildırım kimi alışıb yandılar və nəhayət, İdada alışan alovun nəslə – nəvəsinin nəvəsi son atəş, buraya Atridlərin qədim evinə yetişdi. Məsəllərin cıdırını mən şərəflə

təsis etdim, atəş-atəşə varis oldu. Qalib gələnlər, başlayan çaparla qurtaran çapar oldu. Mənim işarəm budur, şəhadətim də budur. Hökmdarım və ərim Troya yanğınları içərisində mənə xəbər göndərdi.

X o r a ğ s a q q a l ı

İndi biz allahlara dua edəcəyik, ey qadın. Lakin könül bu xəbəri bir daha eşitmək, bir daha sevinmək istəyir. Sözlərini bir də təkrar et.

K l i t e m n e s t r a

Axeylilər bu gecə Troyanı ələ keçirmişlər. Yəqin ki, indi bu saat şəhər üzərində bir-birinə qovuşmayan uğultular gurlamaqdadır. Əgər bir kuzəyə yağ və sirkə töksən, hərəsi bir tərəfdə yer alacaqdır, bir-birinə qarışmayacaqdır. Eynilə məğlub olanların fəğanı ilə qalib gələnlərin bağirtıları da ayrı-ayrı səslənməkdə, qeyri-müsavi talelərin əks-sədasını verməkdədir. İndi orada bəziləri ərlərinin, qardaşlarının nəşini ağuşuna almışlar, uşaqlar qocaların yanına yıxılmışlar. Artıq onlar azad səslə sevdiklərinə yas tutub ağlaya bilməyəcəklər. Digərləri isə gecə vuruşmasında quduzlaşıb dəli kimi vurnuxurlar. Şəhərdə nə varsa indi hamısı onların malıdır. Sıralar, cərgələr pozulmuşdur. Kim, bəxtinə nə düşmüşsə, dartışdırmaqdadır. Nizələri ilə yol açdıqları Troya sarayları indi onların yataqxanasıdır. Küləklər ağuşunda, yaş daşlar üzərində, şaxtalı şəbnəmlərdə keçirilən gecələr unudulmuşdur. Ah xoşbəxtlər! İndi gözətçi qoymadan, ehtiyat etmədən, bütün gecəni daş kimi düşüb yatacaqlar. Əgər şəhəri müdafiə edən allahlara, məğlub olan məbədlərə, müqəddəs qurbangahlara ehtiram edilə, o zaman qaliblər öz qələbələrinin toruna düşməzlər. Qoy qoşunu qazanc istəyi, yasaq edilmiş var-yoxu çalmaq tamahı yoldan azdırmasın. Zira onlar hələ geriyyə dönməli, vətənə qayıtmaq üçün yollar keçməlidirlər. Əgər allahlar qarşısında günahlar işləməsələr, olsun ki, sağ-salamat evlərinə qayıdalar. Hərçənd yeni günahlar işlənməmişdir, lakin bilirəm ki, vaxt gələcək, qılıncdan keçirilənlərin qanı intiqam deyə feryad edəcəkdir. Bunu sənə deyən mənəm, bunu sənə deyən qadındır. Qoy indi nəşəmizə kədər qarışmasın. İkiyə bölünmədən, xırdalanmadan, tam səadətlə sevinmək, nəşələnmək istəyirəm.

X o r a ğ s a q q a l ı

Zəkalı bir kişi kimi, sözlərin ağıllıdır, çarıça. Biz isə eşitdiklərimizə yəqin hasil edib rıqqətəməz dualarla allahlara əl qaldırıraq. Uzun məşəq-qətlərə səxavətli mükafatlar nəşib oldu.

Klitemnestra saraya daxil olur, xor duaya başlayır.

BİRİNCİ STASİM

X o r a ğ s a q q a l ı

Ey qadir Zevs və bizə səadət, şöhrət bəxş edən sərın gecə, sən Troya bürcləri üzərinə fəlakət toru sərdin. Artıq nə qoca, nə cavan, heç kəs kəməndin həlqəsindən, əsirlik buxovundan, ümumi əsarət mən-gənəsindən canını qurtara bilməyəcəkdir. Alqış sənə, ey Zevs! Qonaq-pərəstlik adətini hifz edən sənə, alqış! – Parisə yüz qat cəza verdin. Ox sənın əlində dirəndi, vaxtından əvvəl atılmasın deyə, buludlar arasında ox hədəfdən kənara getməsin deyə yay gerilib çox gözlədi.

X o r

BİRİNCİ STROF

Zevs zərbə endirəndə kim kar deyilsə, eşidəcəkdir. İzlerini axtar, kim kor deyilsə görəcəkdir. Düşmən nə əkdisə, onu da biçdi. Qoy deməsinlər ki, allah yüksəkdədir və insanların həqiqət incisini torpaqlara atıb tapdığını laqeyd baxmaqdadır. Yalandır bu söz. Hamı görür: kim ki çox məğrurdur, kim ki sonsuz mütəkəbbirdir, kim ki gözü doymadan yüksək evini dünya malı ilə doldurmaqdadır. Ares onlardan intiqam alır. Bizim qismətimiz isə kin-küdurət deyildir, parlaq taleyə də göz dikməmişik, diləklərimiz pak, arzularımız təmizdir. Səadətdən toxluq duyan həqiqətin müqəddəs məhrabını ayaqlayan varlımı, bol var-yoxu xilas edə bilməyəcəkdir. Məğrur məhv olacaqdır.

BİRİNCİ ANTİSTROF

Ehtiras qəddar bir rəfiqədir – ağı yoldan çıxarır. Kor aldanışlar yarınmağı, yaltaqlığı doğurur. Bundan şəfa tapmaq, can qurtarmaq mümkün deyildir. Günah damğası amansızdır, o həmişə yandıracaqdır.

ÜÇÜNCÜ STROF

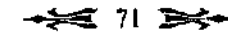
Ares – bir sərrafdır, alıb-satdığı meyitlərdir. Döyüşdə tərəzinin gözüne ölümlər atıb çəki vurur. Troya yanğınlarından gözü yolda qalanlara ərmağan olaraq qızıl yox, bir ovuc torpaq bir ovuc kül göndərir ağla, göz-lərimiz!.. Canlı ər əvəzinə yüngül naxışlı kuzədə bir ovuc torpaq gelir. Bu torpaq üzərində yas tutulur, göz yaşı tökülür, torpaq belə oxşanır: “O döyüşlərdə qəhrəman bir cəngavər idi və ölüm çarpışmasında özgə bir kişinin zövcəsi uğrunda ləyaqətlə can verib helak oldu”. Pıçılıqlarda məzəmmət baş qaldırır, ağır bir kin və küdurət Atrid şahlarına qarşı yönəlir. Başqaları isə Troya yanında yandırılmamış tabutlarında qaldılar, düşmən vətəni, yağı torpağı, onları nifrətlə öz ağışuna aldı.

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Xalqın şikayəti ağır, xalqın qəzəbi amansızdır. Şəhər kimə ki, lənət oxumuşdur o, cəzasını çəkəcəkdir. Gecə yeni bir müsibət doğurar deyər, ürək təlaş içində döyünməkdədir. Kim öldürmüşsə, allahdan qaçıb qurtara bilməyəcəkdir. Kim qan axıtmışsa, onu allahlar axtarıb tapacaqdır. Kim ədalətsiz səadətlə məst olubsa, pərakəndə saçlı Erinilər onun ürəyini sıxıb qurudacaqlar, o tabdan düşəcək, həyatı solacaq, əlləri quru budaq kimi yanına düşəcək – ona nicat yolu kəsiləcəkdir. Hüdudsuz şöhrət ağır bir yüküdür. Dağlar zirvəsində Zevsin ildırımları rəqs etməkdədir. Bizə isə kiçik bir səadət kifayətdir. Biz bürclər, qələlər yıxmağa can atmırıq və ağalar əlindən acı əsarət çörəyi alıb yemək istəmirik.

EPOD

Alov xoş xəbər gətirdi, sayıə sürətlə bütün şəhərə yayıldı. Lakin bu xəbər doğrudurmu? Nə bilmək olar, bəlkə allahlar bizi aldadır? Alovun gətirdiyi bu əfsanəyə inanan ya uşaqdır, ya əqlini itirmişdir, indi sevinir, bir az sonra isə aldandığını görə bilər, dərin yasa batar. Yalnız qadın əqli, yüngül əql, vaxtından əvvəl allahları səxavətlə mədh edə bilər. Qadın düşüncəsi tez inanandır, qadın ehtirası külək kimi tüğyan edəndir. Qadın tərəfindən şişirilən şöhrət küləyə tutulmuş kimi bir anda dağılıb yox olacaqdır.

Mis pul sürtüldükcə işiltisini itirəcək, sikkə qapqara qaralacaqdır. Kor və ağılsız insan, səfeh bir uşaq kimi quş dalınca düşüb qaçdı və doğma şəhərinin adını batırdı, doğma şəhəri rüsvay etdi. Dua etməkmə, yalvarmaqma? Lakin kimə? Tanrılar eşitməyəcəkdir. O, üzüb çıxmaq istədikcə, həqiqət onu daha dərin bir girdaba fırladacaqdır. Paris də belə etdi. Mehriban bir qonaq kimi Atridlərin evinə qədəm basdı. Lakin ev sahibinin duz-çörəyini, mehmannevazlığını ayaqları altında tapdadi. Ev sahibəsini evdən çalıb apardı.

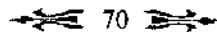
İKİNCİ STROF

O qadın öz doğma yurdunda nizələrin cingiltisini, qalxanların şaqqıltısını, qayıqlar yanında mişarların qıjıltısını qoyub getdi. Troyaya isə cəhiz olaraq yanğın və ölümlər apardı. Yüngül yerışı, havalı qəlbi ilə darvazalardan çıxıb getdi. O zaman ev qaravaşları ağlaşıb haray qopardılar: “Ah, yıxıldı evimiz, ah, ləkələndi ağa xanimam! Ah, o yataq, orada məhəbbətin, şəfqətin hələ soyumamış izləri qaldı!”

Ər isə susmuşdu. Namusuna boğulmuş, qəddi ikiqat bükülmüş, dərd belini əymişdi. Onun dilindən məzəmmət çıxmadı. Ağrı qəlbini gəmirirdi. Ona elə gəlirdi ki, dənizlər arxasına qaçan o vəfasız gözəlin xəyalı hələ də buradadır. Evdə dolaşmaqdadır. Zinətli heykəllərin hüsnü artıq könlünü açmırdı, gözlərini oxşayan xəyal yox olmuşdu. Afrodita onu tərk etmişdi.

İKİNCİ ANTİSTROF

Aldadıcı, əlirişməz rəyalar min bir cülvəylə ona nə isə vəd edir, o aldanır. Aldanış – ən sevimli bir xəyal kimi onun üzərinə qanad sərir, lakin dərhal ona doğru uzanan əl boşluqda qalır, rəya bir dumana dönür, qeyb olur, çəkilir, yuxunun üfüqlərindən sanki bir qanad süzülür. Qaçan qadının dərdi isə artıq bir daş kimi şah sarayında düşüb qalmışdır. Lakin saray divarı arxasındakıların müsibəti daha açıqdır. Yurdunu-yuvasını tərk edib Ellin qoşunları ilə uzaqlara gedənlər, evdə qorxu, göz yaşı, ürəklərdə sızıltı və pərişanlıq qoyub yola düşdülər. O gedənlərdən, uzaqlara yola düşənlərdən, kim bilir kimlər qayıdıb gələcəkdir? Bəlkə yalnız bir ovuc kül, bir də boş bir cəng libası doğma evə gəlib çıxacaqdır.

İKİNCİ EPİSODI

X o r a ğ s a q q a l ı

Tezliklə məşəllər çaparmın, gecə keşikçisinin, tonqallar silsiləsinin həqiqət söylədiklərini biləcək, yaxud yolu gözələnən o atəş şüalarının şirin bir rəya, əlçatmaz bir sərəb kimi gözlərimizi aldatdığını öyrənəcəyik. Odur, sahilədən carçı yüyürüb gəlir, alınına zeytun çələngi kölgə salmışdır. O, palçığa batmışdır, üst-başına toz qonmuşdur. O səs-siz işarələrlə, dağ tonqallarının dumanlı, uzaq atəşlərilə və aldadıcı tüstü sütunları ilə deyil, aydın sözlər ilə xoş xəbəri bizim üçün təsdiqləyəcəkdir. Digər mülahizə haqqında susuram. Qoy xeyir üzərinə qucaq-qucaq xeyir tökülsün! Kim şəhərə başqa aqibət arzulayırsa, qoy kinli ürəyinin qara bəhrəsini özü dərsin.

Sahil tərəfdən carçı daxil olur, onun başında zeytun çələngi vardır.

C a r ç ı

Ey doğma yurdum, siz, ey Arqosun daşı-torpağı!

On il ayrılıqdan sonra bu aydın gündə qayıdıb sizə gəlmişəm. Bir çox ümidlər daşa dəyib qırıldı, lakin biri həqiqət oldu. Doğma Arqosda öləcəyimdən, sevdiyim çöllərdə məzarım qazılacağından ümidim kəsilmişdi. Salam sizə, ey torpaq, ey günəş şüaları, ey ölkə hakimi Zevs və ey Pifi hökmdarı! Sən artıq qorxunc oxlarını başımıza yağdırmırsan. Skamandar yanındakı o fəlakət kifayətdir. İndi yenə də sən bizim xilaskarımız, bizim havadarımız ol, ey Feb! Başqa doğma allahlar, sizə də səcdə edirəm və xilaskarım olan ey ulu Hermes, bütün carçıların yaraşığı və ıftixarı olan səni də toqdis edirəm. Bizi səfərə göndərən siz, ey həmvətənlilik qəhrəmanlar, nizələrdən, ölümdən qurtaranları, vətənə qayıdan qoşunu qəbul edin. Ey şah sarayları, ey əziz imarətlər, müqəddəs taxt-taclar və giriş altında gözlərində işıq yanan ey qədim bütələr, uzun ayrılıq illərindən sonra şahı məhraban qarşılayın, şahı alqışlayın!

Şahımız qayıtmışdır, hökmdarımız Aqamemnon sizə və bütün xalqa, gecə içərisindən işıq çalib gətirmişdir. Troyanı yerlə yeksan edən, intiqamçı Zevsin yumruğu ilə daşları külə döndərən qadir sərkərdəmizi təntənə və ehtiram ilə istiqbal edin! Orada allahların taxt-tacı səmikun oldu, məbədlər yerə yıxıldı, tarialar at dırmaqları altında çeynəndi. Troyanı, xoşbəxt hökmdar Aqamemnon – qadir sərkərdə viranəyə dön-

dərdi. İndi o, bir allah kimi müzəffər yürüşlə geri dönməkdədir. Paris və onun yurdu, işlənən günahın alınan intiqamdan ağır olduğu il artıq öyünə bilməzlər. Cərimə bol qanla alınmışdır. İkiqat günah üçün, qaçırılan qadın və qərət üçün qədim hökmdar nəslinin kökü bir dəfəlik kəsilmiş, hökmdar nəslə bərabər edilmişdir. Priyamıqlar öz cinayətlərinə qarşı yüz qat artıq cəza almışlar.

X o r a ğ s a q q a l ı

Axeı qoşunlarının carçısı, sevin, şad ol!

C a r ç ı

Sevinirəm. İndi ölsəm də qəm yoxdur.

X o r a ğ s a q q a l ı

Əziz və məhrabanlarınızın həsrəti qəlbini yaralamışdır mı?

C a r ç ı

Yaralamışdır. İndi sevincimdən göz yaşlarım yanaqlarımdan axır.

X o r a ğ s a q q a l ı

Lakin siz xoş bir mərəzlə ızdırab çəkirdiniz!

C a r ç ı

Nə cür dedin? İzah et, sözlərini nə cür anlamaq lazımdır?

X o r a ğ s a q q a l ı

Həsrətlə gözləyənlərin həsrətilə siz müztərib idiniz!

C a r ç ı

Doğrudur, ölkə qoşuna doğru can atırdı, qoşun vətənə.

X o r a ğ s a q q a l ı

Və tez-tez tutqun qəlbimizdən bir ah, bir fəğan baş qaldırırdı.

Carçı

Lakin, nə üçün vətən bu qədər qüssələnidir?

Xoragsaqqalı

Çoxdandır ki, sükut mənim yeganə həkimimdir.

Carçı

Necə? Hökmdarsız siz bu qədər əndişə çəkirdiniz?

Xoragsaqqalı

Sənin sözlərinlə sənə cavab verirəm: indi ölsək də, qəm yoxdur.

Carçı

Eyb etməz, indi hər şey xoşbəxtliklə qurtardı. Uzun illər ərzində müvəffəqiyyət də olur. Allaha ağır getməsin, pis macəralar da baş verir. Bütün ömrü uzunluq xoşbəxt olan kimdir ki, daima bəxti gətirən var-dımı? Bu yalnız allaha nəsib olan bir nemətdir.

Başımıza gələn belələrdənmi, məşum küləklərdənmi, dəniz səfərinə quru taxta üzərindəki ağır narahat yuxulardanmi söhbət açmaq? Məgər hər gün bir ah, hər gün bir fəğan içərisində keçmərdimi? Sahildə isə başımıza yeni müsibətlər gəldi. Açıq çöldə, şəhər divarları qarşısında düşərgə salıb dayanmışdıq, göydən yağış töküdü, bataqlıq otlaqlardan duman sürünürdü, vücudumuz soyuqdan titrəyir, dərimiz soyuyub buzlayırdı. Qış amansızdı. Quşlar havada donurdu, qar örtülmüş İdadan buzlu küləklər əsirdi. Yayda da isti taqətdən salırdı. Günorta vaxtı dəniz bitab düşüb mürgüləyirdi, sular üzərindən nə bir külək keçər, nə bir dalğa baş qaldırardı. İndi artıq nə üçün qüssələnmək? O iztirab, o əzab ötüb keçdi. Öz əcəli ilə ölənlər üçün də, öldürülənlər üçün də hər şey qurtardı. İndi ölümlər dərin bir yuxu içərisindədirlər, onlar bir daha dirilmək istəmirlər. Elə isə nə üçün həlak olanları xatırlayıb yaşayanların qəlbinə acı neştər vuraq? Artıq müsibətlər, göz yaşları arxada qaldı, biz onlara əlvida dedik. Salamət qalmış

Ellin qoşunlarının bəxti güldü. Tərəzinin belə gözü daha yüngül çıxdı. Biz indi əbədi günəş qarşısında öyünə bilərik və şöhrətimizin səsi dənizlər, ölkələr üzərində qanad açıb keçəcəkdir. Arxeylilərin ayaqları altında məğrur Troya yerlərə sərdi və qədim ata-baba allahlarının məbədləri zinatlı, bol nemətlərlə bezəndi. Bunu eşidərək indi hər yerdə, şəhərimizi və sərkərdələrimizi mədh edəcəkdir. Ulu və qadir Zevsə eşq olsun! Mənim deyəcəyim bunlardır.

Xoragsaqqalı

Etiraf edirəm: sən sözlərinlə mənə qalib gəldin. Yaxşı şeyləri öyrənmək üçün qocalarda həmişə gənc bir həvəs vardır. Lakin bu təntənə və şənliyə hər kəsdən artıq hökmdarlar sarayının və Klitemnestranın haqqı vardır. Biz isə onlarla bərabər bu şənliyə qoşuluruq.

Klitemnestra

(saraydan çıxır)

Budur, gecə atəşi müjdə xəbəri gətirən andan bəri sevincimdən haray salıb qışqırmaqdayam ki, İlion tar-mar edilmiş, İlion torpaqlara sərilmişdir. Lakin əvəzinə istehza ilə məni məzəmmət edirdilər ki: "Tonqallara inanmışsan? Doğrudanmı Troya süqut etmişdir? Ümidlə təselli tapmaq qadına məxsus bir zəiflikdir". Bu cür sözlərlə məni səfəh bir qadın yerinə qoyub, gözümün içine güllürdülər. Lakin mən qurban verməkdən əl götürdüm. Şəhərdə gah burada, gah orada qadın qışqırıqları yüksəlirdi. Mehrablar yanında dua oxunurdu. Ətirli yağlarla qidalanan alovlar qanad açıb göyə yüksəlirdi. Sən mənə əlavə nə söyləyə bilərsən, nə nəql edə bilərsən? Nə lazımdırsa, hamısını hökmdarın özündən eşidəcəyəm. Mən indi öz evinə dönməyə şanlı-şövkətli ərimi istiqbal etməyə tələsiyəm. Bir qadın, bir zövcə üçün, məşəqqətli səfərlərdə Tanrı tərəfindən hiş edilmiş ərinin qayıdacağı günə qədər yaşamaqdan, doğma evin qapılarını onun üzünə açmaqdan fərəhli nə ola bilər? Get hökmdara xəbər ver ki, evinə tələssin. Gedərkən tərk etdiyi zövcəsini, o yenə əvvəlki kimi vəfah və sadıq görəcəkdir. Mən yenə onun sərvətini qoruyan zəncirli bir köpəyəm, mən onun sadıq xidmətçisi, onun rəqiblərinin qəddar düşməniyəm. Heç bir şey dəyişilməmiş,

heç bir şey təğyir tapmamışdır. Bu uzun illər ərzində onun anbarlarının heç birindən möhür qoparılmamış, kilid açılmamışdır. El tənəsi bizi məzəmmət etməyəcəkdir. Vücutum qəbahətli kişi şəfəqlərinə məruz qalmamışdır, dəmir olsaydı, yumşalardı, lakin mən ismətimi heç kəsə fəda etməmişəm. Alicənab bir qadın bu cür öyünürsə vicdan və həqiqət mizanı qarşısında bunda heç bir qəbahət yoxdur.

Klitemnestra gedir.

X o r a ğ s a q q a l ı

O özü dil açdı, söylədi, nə lazımdırsa, özündən eşitdin. Bu nitqin mərifət tərcümanı sən özün olacaqsan. Bizə isə söylə görək, ey carçı, Menelay vətəninə qayıtdımı? Doğma yurdun sevimli hökmdarı sağ və salamatdırmı?

C a r ç ı

Yaxşı xəbərlər söylərkən dilimə yalan gəlməz. Lakin saxta sevinclərlə də uzun zaman nəşələnək olmaz.

X o r a ğ s a q q a l ı

Qoy dilin xeyir söyləsin, lakin doğru söyləsin. Əgər sözlərində bu iki cəhətdən biri naqis olarsa, yalanın üzə çıxacaq.

C a r ç ı

Menelay xəbərsiz yox olub itdi. Axey qoşunları içərisində nə onun özündən, nə də gemisindən əsər belə yoxdur.

X o r a ğ s a q q a l ı

Troyadan o sizin gözlünüz qabağında sahili tərk etdi, yoxsa qasırğalar onu qoşundan kənara atdı?

C a r ç ı

Sən mahir bir atıcı kimi oxu hədəfə vurdun. Qısa bir sözlə böyük bir müsibəti ehtiva etdin.

X o r a ğ s a q q a l ı

O özü həlak oldumu? Yoxsa sağdır, diyarbadiyar dolaşır? Dənizdə üzən gəmiçilərdən sizə heç bir xəbər gəlib çatmadımı?

C a r ç ı

Torpaqdakı bəhrələrə həyat verən günəşdən savayı bu bərədə heç kəs doğru bir şey söyləyə bilməz.

X o r a ğ s a q q a l ı

Elə isə söylə görək qəzəbli allahların iradəsi ilə qopan tufan gəmilərə nə cür divan tutdu və tufan sonra nə cür sovuşdu?

C a r ç ı

Bəd xəbərlə bu xoş günün sevincini qaraltmaq yaxşı deyildir, möhtərəm qoca! Məgər allahlara bu cürə ehtiram edilirmi? Dağılmış, tarmar edilmiş qoşundan gələn kədərli bir qasid, şəhərə müsibət – matəm xəbəri ilə gələrkən, o ümumi bədbəxtlik və köləlik aqibətilə xalqın qəlbinə yara vurarsa, hər evdə bir yas içində göz yaşı axarsa və hər evdə Aresin amansız ikiqat qırmancı ilə, ikibaşlı nizəsi ilə qırılmış bir həyatın matəm məclisi qurularsa, o zaman qoy belə müsibət yükü ilə yüklənmiş çapar Erinilərə mədhiyyə şərqisi oxusun. Lakin mən qalibiyyət müjdəsi ilə xoşbəxt bir şəhərə gəlmiş sevinc qasidiyəm. Nə üçün sevinc şərbətinə zəhər qataraq, axeylilərin başında çatlayan allahlar qəzəbindən danışmağımı istəyirsiniz? Daima düşmən iki qüvvət – od ilə dəniz, müdhiş bir saatda dost oldular, axeylilərin qoşununu məhv etmək üçün əl-ələ verib ittifaq bağladılar. Gecə qarantlığında, girdəblər üzərində, ölümle dalğalar rəqsə başladılar. Frakiyadan əsən quduz küləklər gəmiləri bir-birinin üzərinə atdı. Dəli bir tufan qarşısına nə keçirsə, buynuzuna alıb atır, təpiyi altında əzib tapdalayırdı. Qasırğalar dövrə vurur, dolu qırmaqlayır, yağış sel kimi göydən yerə boşalır, qayıqlar batırdı. Qasırğa – zalım bir çobandı. Sonra günəş doğub şəfəqlər söküləndə, bütün Egey dənizini ölənlərin meyitləri, dağılan gəmilərin qalıqları ilə örtülmüş gördük. Bizi və gəmi-mizi isə artıq insan deyil, hansı allah isə bir xariqə ilə tufandan xilas edib sağ və salamat qurtardı. Xoşbəxt bir tale özü bizim sükanimizdən yapışdı, bizimçin avar çəkdi. Dalğaların müdhiş hücumu gəmi-mizi yırtıb

dağıtmadı və bizi sahil qayalarının çılpaq qabırğalarına çırpmadı. Dənizin məhşərindən qurtulandan sonra belə, biz artıq qurtuluşun ağ gününə inana bilmirdik, məhv olmuş, pərakəndə düşmüş donanmanın müsibətilə pəjmürdə halda, qara qanlar axan ürəyimizdə yeni bələlərin məhəsinə bəsləyirdik. İndi əgər onlardan nəfəs aları, sağ qalırı varsa, onlar bizi ölmüş zənn edirlər. Burada heyrət ediləcək nə var ki? Biz də eynilə onlar üçün qüssələnib kədər duyuruq. Qoy başımızdan nə keçdisə, hamısı çevrilib səadətə dönsün. Qoy Menelay ağır ölümlü bələlərdən nicat tapıb salamat qurtarsın. Əgər o sağdırsa, salamatdırsa, əgər göydəki günəşin şüaları onu görürsə, əgər Zevs qədim hökmdar nəslinin kökünü kəsmək istəmirsə, o zaman ümidimiz çiçəklənəcəkdir, hökmdar öz evinə qayıdacaqdır. Mən sözümlü qurtardım. Nə dedimsə, bir həqiqət söylədim.

Carçı gedir.

İKİNCİ STASİM

X o r

BİRİNCİ STROF

O qadına bu adı kim verdi, o ad ki, əsarət, bələlər xəbər verirdi, bu məşum aqibəti kim görüb sezdi? O məchuldur, bilinməzdir, görünməzdir. O verdiyi adı qulaqlara pıçıldadı, o qadının adı Yelenadır. O müsibətlər, bələlər gəlini oldu. Ərlər, qılınclar, paytaxtlar onun həvayi-nəfsinə qurban oldu. O qadın yatağının xəfif atlas örtüyünü ataraq evini tərk etdi, qərb küləkləri qovan bir gəmidə üzüb uzaqlara getdi. Bu zaman dalgalar ağuşunda görsənib itən o gəmi arxasınca dərhal ovçular atıldılar, onlar Simoent sahillərindəki meşəli dağlar yanında sahile çıxıb nifaqı qan ilə həll etmək üçün gəmini təqibə başladılar.

BİRİNCİ ANTİSTROF

İlion! O toy, o nişan büsatına nikah deyil, zülmət kölgə saldı. Allahlar cəza əlini uzaqlara uzatdı. Allahlar ev sahibinin süfrəsinin, namusunun və mehmannəvazlığa havadar Zevsin təhqir olunmuş izzət-nəfsinin intiqamını yerdə qoymadılar. Ey nişan büsəti, ey gurultulu toy məhələri, çox tez pərişan düşdünüz. Ey bəy evinin qohum-əqrabaları və dostları, cəzanızı aldınız! Ey nikah məclisinin xoru, səsiniz qırılıb bo-

ğazınızda qaldı. Bəli, qoca Priyamın qələsi Troya tezliklə şənlik nəğmələri əvəzinə ölənələr üçün ağrı çağırmağa, göz yaş tökməyə, fəryad etməyə başladı. Məşum adaxlı Parisə, qara ürəkli Parisə lənətlər yağır. Doğma və əzizlərin göz qapaqları qan çalaları içərisində qapanır, həyat onları tərk edir.

İKİNCİ STROF

Birisi evində bir aslan balası bəsləyirdi. Körpə aslan süd əmir, böyüyürdü. Nə qədər körpə idi, mülayimdi, mehribandı. Uşaqlarla oynayırdı, qocaları əyləndirirdi. Onu bir uşaq kimi qucağa alardılar, səfətlə sevib oxşayırdılar. Körpə aslan gözlərini qıyar, quyruğunu bulayırdı. Bala aslan yem istəyirdi.

İKİNCİ ANTİSTROF

Nəhayət körpə aslan böyüdü və dərhal fitri təbiətini, ata-baba xislətini bürüzə verdi. Onu bəsləyib böyüdən sahibinin sürülərini parçalayıb dağıtdı. Hər tərəfə atılıb özünə ruzu axtardı. Divarlara qan sıçradı, evin səliqəsi pozuldu, hamı dərde batdı. Qabağına nə keçdisə boğdu, parçaladı, ev bir viranəyə döndü. Allahın iradəsilə körpə aslan böyüyüb evin cəlladı, evin bəlası oldu.

ÜÇÜNCÜ STROF

O qadın da eynilə bu cür – dəniz ənginləri kimi mülayim, ayna sular kimi cilvə ilə Troyaya qədəm basdı. O, nadir dəfinələrin füsunkar incisini andırırdı, baxışlarında qəmzə oxları vardı, bir ehtiras çiçəyi kimi köülləri tabdan salırdı. Lakin o hamını aldatdı, hər şeyi baş-ayaq çevirdi, toy məclisini ölüm büsatına döndərdi, qan düşdü, namus tapdalandı, fəlakət gurladı. Priyam qızlarının fəryadı göyə qalxdı. Qisas alan Zevs Parisə zövce olaraq Erinini göndərdi.

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Adamlar arasında qədim bir məsəl, acı bir söz vardır, deyirlər ki, xoşbəxtlərin dövrünü, zənginlərin taleyi bir şey doğmamış, özlərinə varis buraxmamış ölüb getmir, aradan yox olmur. Səadət daima qara bir bəhrə, dərin bir müsibətə hamilədir. Biz isə tamamilə başqa cür düşüürük: Hər şər əməl içərisində digər bir şər, digər məhəş bir qüvvə qərar

tutmuşdur ki, o, sürətlə doğub-törəyir, öz atasına oxşar yeni-yeni cınayətlər silsiləsi bir-birini təqib edir. Dinclik, doğruluq və namus olan evdə isə yaxşılıq doğulacaq, onun övladı xeyir və xoşbəxtlik olacaq.

DÖRDÜNCÜ STROF

Günah doğulduqca mənhus bir övlad doğacaq, insan günahı bir zəncir kimi bir-birini çəkib gətirəcək, bir günah arxasınca digəri yetişib boy atacaq və təyin edilmiş vaxtda, müəyyən edilmiş saatda, o müdhiş anda yenilməz, dözülməz, qarşısı alınmaz, üzü qapqara olan bir iblis doğulacaq və öz anasına bənzər o qara intiqam iblisi qaranlıqda, zülmətdə özünə yuva hörəcəkdir.

DÖRDÜNCÜ ANTİSTROF

Həqiqət nuru isə yalnız hisli-paslı kasıb komalarda yanır. O həqiqət pak ürəkləri sevir, onlarda qərar tutur. O, qızıla tutulmuş çirkəbli qapılardan üz döndərüb qaçır. O işıqlı baxışlarını, əbəs yerə təriflənən miskin sərvət hakimiyətindən kənara çevirir. Həqiqət hər şeyi tamamlayır.

Aqamemnon qoşunun müşayiətilə cəng arabasında orxestro daxil olur.

Əsir qız Cassandra da onunla bərabər daxil olur.

ÜÇÜNCÜ EPİSODİ

X o r a ğ s a q q a l ı

İlion taxt-tacını tar-mar etmiş, Atrey oğlu, ey hökmdar, nə həddən artıq öyünmədən, nə əndazədən çıxıb tənəzzül etmədən sənə şən-şöh-rətini necə vəsf edək, adına nələr deyək, sənə nə cür cəzayla yad edək? İnsanlar ədalət hüdudunu aşıb səmimiyyətdən uzaqlaşmağı, riyakarlığa əl atmağı sevirlər. Kimin ki, ruhu yaralanmış, kim ki, kədərlər əlində müzterib qalmışdır, ona qoşularaq feryad qoparanlar azdırımı? Lakin dərindən, kədərin iti bıçaq kimi kəsən ağzı riyakar ürəklərdə yara açar bil-məyəcəkdir! Kimin ki, könlü şaddır, dərhal onunla bərabər gülməyə, riyakarlıqla üzündə saxta bir sevinc göstərməyə səy edən adamlar tapılacaqdır. Kim ki, xalqa etibarlı, gözü açıq bir çoban olmuşdur, yalançı

baxışlardakı boşluq onun nəzərindən qaçmayacaqdır. Yaltaqlıqla quyruq bulayanların cidd-cəhdləri onu aldatmayacaqdır. Sən Yelenanın arxasınca dənizin o tayına getmək üçün hərbi səfər hazırlığı başlarkən, gizlətmək nə lazımdır, qəmli bir kölgə kimi özünü ürəyimizdə nəş etdin və günahsız adamları rəhmsizcəsinə ölümə göndərərək, bizə zəkəsiz bir sərkərdə kimi göründün. Lakin indi öz məşəqqətli əməyini, xoşbəxtliklə başa vuranlara eşq olsun deyirik, təşəkkür edirik. Vaxt gələr, hökmdar, özün diqqət yetirərsən, kimlərin sənə şəhərini namusla mühafizə etdiyini, kimlərin sənə sadıq bir xidmətçi olduğunu özün görüb təyin edərsən.

A q a m e m n o n

İlk əvvəl doğma Arqosu, həmçinin dəniz səfərimizdə bizə havadar olan və Priyamin qələsinə vurduğum cəza zərbəsində bizə yardım əlini uzadan allahları alqışlayıram. Allahlar münaqişəyə uymadan mühakimə etdilər. Tərəzinin qara ölüm gözüne İlionun taleyi qoyuldu, qırğın və qanlar da ora töküldü, xəfif qanadlı ümid isə digər göz üzərində qərar tutdu, tərəzi aşağıya əynəm vermədi. İndi tapdanmış o şəhərin yerindən qara tüstülər qalxır, viran edən küləklər susmamışdır. Hələ də əsir. Külə döndüb soyuyan o cah-cəlalın üzərində hələ isti dəm və buxar sürünür. Bütün bunlar üçün allahlara təşəkkür edir, onlara alqış söyləyirik. Atığımız tor şikarı tutdu. Borc qaytarıldı. Artıqlamasıyla cərimə alındı. Bir qadın əvəzində Axeylilərin qəzəbi bir paytaxtı yerlə yeksan etdi. Dəmir geyimləri cingildəyən müharibələr və o köhlən atlar hər bir aslan kimi, qürub çağında şikara çıxan Pleyad hasar üzərindən atıldı və şah qanından doyunca içdi. Allahlara ilk və mühüm sözümüz budur. Sən dediklərini isə dinlədim və yadımda saxladım. Həmçinin fikrimizdə, düşüncələrimizdə də biz müttəfiqik. Həsəd aparmadan, kin duymadan öz xoşbəxt dostuna ehtiram göstərmək çox az adamlara müyəssər bir xasiyyətdir. Çox vaxt zəhər ürəkdə birikib ikiqat sancır, iztirab çəkənin acıları artıb daha amansız şiddət kəsb edir. Dönük tale insanın sinəsini didib parçalayır, qapı arxasında qalan səadətə isə insan təhəmmül edə bilmir. Ah, mən aşınalığın aynasında dumanlı bir xəyal tapdım, kim sənə sədaqət andı içmişdisə, bütün o dostluqları kölgələr kimi sönlük gördüm. Yalnız tək Odissey səfərə könlüsüz çıxdığına baxmayaraq, sona qədər sədaqətlə çiyində ağır məşəqqətlərin yükünü çəkdi. İndi o sağdırımı, ya

ölmüşdürmü – bilən yoxdur. Şəhərə və allahlara aid nə varsa – onu ümumxalq yığıncağında elliklə müzakirə edirik. Xeyir və yaxşılığın yenə də baqi qalıb bərqərar olmasının qeydinə qalırıq. Nə çürüməyə üz qoymuşsa, dava-dərman tələb edirsə, xeyirxah niyyətlə dəmirlə kəsərək, odla yandıraraq, yaranı sağaldırıq, acılara son qoyarıq. İndi saraya, doğma ocağa baş çəkməliyəm. Məni səfərlərə göndərən və salamat geri döndərən allahlara şükür olsun! Məni dabanbasma izləyən qalibiyət qoy indi də burada qərar tutsun.

Klitemnestra kənzilərin müşayiətində sarayın qapılarından
Aqamemnonun qarşısına çıxır.

K l i t e m n e s t r a

Vətəndaşlar, ey Arqos ağsaqqalları! Budur, sizin qarşınızda utanmadan ərimi nə qədər sevdiyimi etiraf edirəm. Ürkəklik, utancaqlıq, təvazökarlıq, illər keçdikcə insanlarda sönür, qeyb olur. Lakin öz-gesinin dilindən deyirəm, zövcəm dənizlər arxasında Troya yanında ikən, keçirdiyim acı dulluq qismətimdən sizi hali edirəm. Sevimli ərindən uzaqda kimsəsiz evdə saralıb-solan zövcənin dərdi nə qədər böyükdür. Gündə min bir zəhərli şayiə ürəyi qana döndərir. Bəd xəbər dalınca bəd xəbər gəlir, bir-birindən acı rəvayətlərin sorağı bayquş kimi evdə ulayır. Əgər zövcəm şayiələrin vətənə gətirdikləri xəbərlərdəki qədər çox yara almış olsaydı, onda artıq bədən qalmazdı, o, dəlik-deşik olunmuş bir şəkəyə dönerdi. Və əgər o burada aralıqda gözən danışılardakı qədər ölmüş olsaydı, ikinci üçbaşı Heriona³⁷ dönmüş olardı və fəxr edə bilərdi ki, hələ sağdır, hələ ölməmişdir, məzarından üç dəfə kəfən tələb edə bilərdi və üç bədənin hərəsi üç dəfə ölərdi. Bu qara məşum şayiələr üzündəndi ki, dəfələrlə yataq otağında boğazımı kəməndin həlqəsindən zorla xilas etməyə məcbur oldular. Buna görədir ki, nikahımızın sadıq rəhni olan oğlumuz, sənin və mənim Orestim, indi bizim yanımızda yoxdur. Heyrət etmə, rica edirəm. O köhnə mübariz dostumuz Fokeyli Strofinin yanında pərvəriş tapmaqdadır. O ikiqat təhlükədən özümü gözləməyi mənə bildirmişdi. Orada Troya yanında sən təhlükədə idin, burada, fitnə-fəsad və cilovunu qırılmış qara camaatın özbaşınalığı hökm sürürdü. Kim ki, bürədi, adamlar dərhal onu tapdıyıb əzməyə hazırdılar. Mənim artıq göz yaşlarım axıb qurumuşdur. Acı göz yaşlarının bütün çeşmələri quruyub tükənmişdir.

Bir damla belə göz yaşı qalmamışdır. Yuxusuz gecələr tökdüyüm göz yaşları gözlərimi yandırdı, hey sənin üçün ağlayırdım: lakin keşikçi odları yanmırdı, xəbər gəlmirdi. Gözümə yuxu gedərkən bir hünü qanadının incə viziltisindən dərhal hərasən yuxudan ayılırdım, bir ləhzə yuxuya yerləşə bilməyən, sənə aid nə qədər vahimələr görürdüm. Bu qədər iztirablar çəkdikdən sonra yüngül bir ürəklə (qurtaranda əzab belə bizə şirindir) indi səni sürüləri mühafizə edən bir köpək, gəmiləri xilas edən bir kəmənd, qələlərin yüksək sütunu, atanın tək bir oğlu, qəflətən dənizçilərin gözlərinə açılan bir sahil, qış tufanlarından sonra gələn fərəhli bahar günü, susuzluqdan yanan yolçu üçün bir udum su adlandıram. Səni bu şefqətlərimlə mədh edirəm. Qoy mənhus həsəd bizdən uzaq olsun. Əvvəllər başımıza çox bəfalalar gəldi. Əzizim, arabadan yerə düş! Lakin Troyanı əzib tapdamış, ey hökmdar, o ayaqların rütubətli torpağa toxunmasın. Ey kənzilər, nə üçün yubandınız? Sizə əmr verilmişdir: bütün yolu zinətli xalçalarla döşəyin. Qoy al-qırmızı bir körpü salınsın, hökmdarı qoy həqiqət al-qırmızı bir yolla öz evinə sövq etsin. Qalan nə varsa allahın iradəsilə yorulmaz qeydkeşlik, ədalətlə sahmana salacaqdır.

A q a m e m n o n

Leda qızı, evimizin qeydkeş sahibəsi, sənin nitqin mənim ayrılığım qədər uzun oldu. Sən çox danışdın. Lakin şöhrət özgə dillərdən qopub bizə doğru qanad açanda, təriflərin qiyməti vardır. Başqa şeylərdə də sən məni bir qadın kimi əzizləyib nazlandırma! Ağzı üstə tozlar üstünə düşərək mənə mədhiyyələr oxuma. Yolumu həsədlə zəhərləməmək üçün ayaqlarım altına xalılar döşəmə. Yalnız allahlara belə ehtiram göstərirlər. Mən isə insanam. Al-qırmızı zinətlər üzərinə qorxu və tələş duymadan qədəm basa bilmərəm. Əmrim budur ki, mənə bir allah kimi deyil, bir müharib kimi ehtiram göstərsiniz. Sorağım məni naxışsızsız da şöhrətləndirəcəkdir. Müdrik təvazö, allahlardan bizə bir hədiyyədir. Kim davamlı, xoş bir səadət içərisində həyatını bitirirsə, o həqiqətdən xoşbəxttir. Sözümə sadıq qalmaq və sakit olmaq üçün bunları dedim.

K l i t e m n e s t r a

Lakin yenə də sən mənim arzumu rədd etməməlisən.

A q a m e m n o n

Mənim qərarım sənə məlumdur. Onu poza bilmərəm.

K l i t e m n e s t r a

Yoxsa hökmdar qorxdu? Qorxudan bəlkə bu qərar ağzından çı

A q a m e m n o n

Mən düşünüb sözümü dedim, ağzımı boş qoymadım.

K l i t e m n e s t r a

Sənin yerində Priyam olsaydı, neylərdi?

A q a m e m n o n

Yəqin ki, bu al-qırmızı parçalar üzərindən keçib gedərdi.

K l i t e m n e s t r a

İnsanların tənəsindən qorxma, mənim hökmdarım.

A q a m e m n o n

Xalqın rəyi böyük qüvvədir.

K l i t e m n e s t r a

Yalnız həsədə layiq olmayanlara tənə etmirlər.

A q a m e m n o n

Dəyişmək qadını süsləyən bir zinət deyildir.

K l i t e m n e s t r a

Kim ki, səadətə qovuşmuşdur, o, itaət edə bilər.

A q a m e m n o n

Sən bu döyüşdə tabe etmək istəyirsən, nə üçün?

→ 84 ←

K l i t e m n e s t r a

Özün istə, qulaq asıb qalib gələcəksən.

A q a m e m n o n

Sən bunu istəyirdin?

(*xidmətçilərə*)

Ayaqlarımı hiifz edən səndəlləri açın. Dəniz cövhəriylə boyanmış bu parçalar üzərindən keçərkən qoy allahlar mənə həsəd gözüylə baxmasınlar. Bu zinət, bu sərvəti təmsil edən xalıları tapdayıb keçmək mənə ağır gəlir. Lakin mənim haqqımda – artıq kifayətdir.

(*Cəng arabasından düşür, Kassandranı göstərərək*)

Bu qızı nəvazişlə evə dəvət edin. Ağa mərhəmətlidirsə, Tanrı göydən ona xoş nəzərlərlə baxar. Kələlik əsarətini heç kəs sevinclə qəbul etmir. Hərbi qənimət içərisindən qoşunun ən gözəl bir çiçək kimi mənə hədiyyə verdiyi bu əsir qız mənimlə gəlmişdir. Budur, sənə tabe olaraq, sənə qulaq asaraq, bu al-qırmızı xalıları tapdayıb evimə qədəm basıram.

Aqamemnon al-qırmızı xalılar üzərindən keçərək evə daxil olur.

K l i t e m n e s t r a

(*onu müşayiət edərək*)

Dəniz nəhayətsizdir – kim onun suyunu çəkib boşalda bilər? Zinətli kətanları al rəngə boyayıb qızıla bərabər edən firfir cövhəri, dənizin sinəsindən qurtara bilməz. Allahın köməyiylə xəzinələrimiz ağzına qədər doludur. Hökmdar, sənin evində heç bir şeydən kəsir yoxdur, sənin evin hər bir ehtiyacdən azaddır. Səni doğma şəhərinə qaytarmaq üçün Feb əmr etsəydi, hələ nə qədər xalılar döşəyərdim. Bütün bunlar dostun ruhu uğrunda, onun xilasını üçün nə qədər miskin bir hədiyyədir. Rişə möhkəm olarsa, evin üstünü yarpaqlar örtəcəkdir, kölgəsindəkiləri

→ 85 ←

yandıran köpəyin hərərətindən hifz edəcəkdir. İndi öz doğma ocağına qayıtmış sən, qış soyuqları içərisinə baharın ilq nəfəsini gətirmişsən.

İsti yayda Zevs hələ turş qoralardakı üzüm şirəsini qızdırarkən, hansı evin sahibi hökm edən ərdirsə, orada sükunət və sərənlik havası əsməkdədir. Zevs, ey qadir Zevs, yalvarışlarımdakını icra et! İstədiyimi yerinə yetirib məni şad et!

Klitemnestra Aqamemnonun arxasınca saraya daxil olur.
Kassandra hərəkətsiz bir halda arabada oturub qalır.

ÜÇÜNCÜ STASİM

X o r

BİRİNCİ STROF

Nə üçün ah, nə üçün, o müdhiş həyüla qara bir xəbərin vədi ilə qəlbimizi didib parçalayıb? Bir mahnı, arzuolunmaz bir mahnı, bize müsibətlərdən fal açmaqdadır. Nə üçün məşum bir belə, bu qarışıq röya çəkilib getmir? Nə üçün cəsəət qəlbimizdə möhkəm bir özüldə qərar tutmur? Ah, bu çox uzaq bir gün idi ki, gəmilər qumlu sahillərdən ip-lərini açdılar, yelkənlərini qaldırıb İlionə doğru uzaqlaşdılar.

BİRİNCİ ANTİSTROF

Öz gözümüzlə gördük: qayıdan gəmilər gəlib çatdılar, doğma sahil-lərinə lövbər atdılar. Bəs nə üçün bu sevincsiz, tutqun nəğmə yo-rulmadan qəlbimizə erinilərin kədərli ağlayış şərqilərini pıçıldaıdır? Nə üçün ürəkdə mətanət və cəsəətdən əsər yoxdur? Kəndüldə bir səs deyir ki, nə isə olacaqdır, vaxt yaxınlaşmaqdadır. Dəhşət dalğaları si-nəmizə çırpmaqdadır. Ey qorxu, bir yalan olaydın, tapdanıb yoxa çı-xaydın, həqiqətə çevrilmədən bir heçə dönəydin.

İKİNCİ STROF

Bol qan, həddindən artıq sağlamlıq etibarsızdır. İki yanaşı ev kimi, bu sağlamlıqla qonşu olan mərəz, həyatı qurd kimi yeyib bitirəcəkdir. Taleyin səadət gəmisi sualtı daşlara dəyib zavala uğrayacaqdır. Lakin

ehtiyatkar zəka, gəmi girdaba düşəndə, yükü cəvahirdisə də, yenə də bir hissəsini çıxarıb atacaqdır. Yük böyükdür, zərər kiçik olacaqdır. O zaman evin su altında qalmayacaqdır, yükün səni dəniz dibinə çəkməyəcəkdir. Qayıqlarını dalğalar qərq etməyəcəkdir. Yer və dağ Zevsinin səxavətli mərhəmətli, hər il açdığım şumun bərəkəti, acı aclığına rəf edəcəkdir.

İKİNCİ ANTİSTROF

Öldürülənin qara qanı axıb torpaqlara töküldümü, artıq kim, hansı cadu ilə onu təkrar həyata qaytara bilər? Belə bir nəfər var idi, ölmüş-ləri yeni həyat üçün ayağa qaldırırdı. Lakin Zevs onu ram etdi. Allahlar belə həll etdilər: bir qismət digərinə bərabər deyildir, yasaq olan şey vardır, hər şey mümkün deyildir. Yoxsa fəryadını göyə qaldıraraq ürək nə varsa ağlayıb ortalığa tökərdi. Buna görədir ki, indi qəlbimiz səsinə ucaltmadan, qaranlıq içərisində, şikayətlənməkdədir. Qüssəli əndişə-lərin kələfini açmaqdan artıq ürək əl üzmüşdür. Sınəmizdəki gözlər həzin-həzin yanmaqdadır.

K l i t e m n e s t r a

(sarayın astanasında görünərək)

Evə gəl, Cassandra, dayanıb durma! Zevs mərhəmətlidir. O istəyir ki, sən də kənzilərə qoşulub allahın saraydakı sərvət məhrabına müqəddəs su çiləyəsən. Arabadan yerə düş! Təkəbbür etdiyən bəsdir. Deyir-lər Alkmenonun oğlu³⁸ da, bir vaxt köləliyə satılıbmış. O, quru, boyat kölə çörəyi yeyirmiş. Çoxdan məlumdur ki, taleyin tərəzisi bu cür əyi-ləndə, hansı evdə boluqdursa, o ev kölə üçün daha xoşdur. Yalnız gözlənilməyən bir təsadüflə əlinə sərvət keçirənlər xidmətçilərinə qarşı həddindən artıq sərt və məğrur olurlar. Biz də səninlə, qayda-qanun nə cürdürsə, o cür rəftar edəcəyik.

Kassandra dinmir.

X o r a ğ s a q q a l ı

Deyilən, sözlər sənə aiddir. Hamısını aydın söylədi. İndi ki, taleyin torunda əl-qolun bağlanmışdır, deyilən sözləri eşitmək lazımdır. Yoxsa eşitmirsən cavab ver, söyle.

Klitemnestra

(Xor ağsaqqalına)

Görünür o qaranquş kimi öz vəhşi – barbar dilində cikkildəməyə öyrənmişdir. Nə edək, sən danış, gör onu qandıra bilərsənmi?

Xor ağsaqqalı

Get! Nə etmək olar? Taleyin belə imiş. Arabadan yerə düş və deyilənə qulaq as!

Kassandra susub danışmır.

Klitemnestra

Qapı ağzında vaxt itirmək mənə yaraşmaz. Orada, içəridə, ocaq başında, qurbanlıq qoyun dayanıb bıçaq gözləyir və bıçaq hazırdır. Belə bir şadlıq heç yuxumuza da girməzdi. Sən də bərabər olmaq istəyirsənmi? Elə isə yubanma!

Kassandra dinmir.

Tərslik edir. Heç bir şey başa düşmək istəmir. Sözlə yox, əl ilə, hərəkətlə, bu gəlmə qızı başa sal.

Xor ağsaqqalı

Yadelli qıza mahir tərcüman lazımdır. Əhliləşdirilməmiş vəhşi bir heyvana bənzəyir.

Klitemnestra

Vəhşi qız cinlənməkdə və sərəməlik etməkdədir. Təzəcə ələ keçirilmiş bir şəhərdən bura gətirilmişdir. Cilovda gəzməyə öyrənməmişdir. Onun kini qanlı qantarğada köpüklənib soyuyacaqdır. Artıq söyləyəcək bir sözüm yoxdur. Əskiklik göstərmək nəyə gərəkdir!

Qayıdıb saraya girir.

88

Xor ağsaqqalı

(Kassandraya)

Mənim sənə yazığım gəlir, sənə əsla acığım tutmur. Dur ayağa, yazıq qız, dur arabadan düş, evə get! Taleyinə boyun əy! Yeni əsarətini qəbul et!

Kassandra

(qəfildən fəryad edərək sükutu pozurdu)

Ah, ey hicrana səbəb olan Apollon, yazıq mənə, yazıq mənə!

Xor ağsaqqalı

Nə üçün fəğan etdin? Loksiyanı³⁹ nə üçün çağırırsan? O ağlayış və fəryad seven allahlardan deyildir.

Kassandra

Ah, ey hicrana səbəb olan Apollon, yazıq mənə, yazıq mənə!

Xor ağsaqqalı

Yenə fəryad edir, mürtəd qız, ağlayanlardan üz çevirmiş bir allahı rüsvay edir.

Kassandra

Ey mənim allahım, mənə ölümcül zərbə vuran ey yollar keşikçisi, indi başqa bir oxla sən məni ölümcül yaraladın.

Xor ağsaqqalı

Öz sevincsiz taleyindən fal açır. Kölə bir qızda belə allah vergisi var.

89

Kassandra

Ey mənim allahım, mənə ölümcül zərbə vuran ey yollar keşikçisi, məni haraya, hansı evə gətirib çıxardın?

Xorağsaqqalı

Atridlərin evinə gəlmisən. İndi ki, özün bilmirsən, mən sənə deyirəm və əsla yalan danışmıram.

Kassandra

Allahların nifrət etdiyi bir ev. Kin və xəyanət məskəni, fitnə-fəsad yuvası, cəllad əməli ilə dolu bir ev. İçerisində qandan ayaq sürüşən insan sallaqxanası kimi bir ev.

Xorağsaqqalı

Yadelli qız axtarıcı it kimi izə düşüb gedir, havanı qoxulayır, qan axtarır.

Kassandra

Budur qanlı cinayətə şahid olanlar qulaqlarına pıçıldaırlar. Kōrpələr ağlaşırlar. Ağ bədəni çapıb parçaladılar. Əti qovurub qızartdılar, ata öz balalarını yeyir.

Xorağsaqqalı

Biz sənə falçılığın haqqında çox eşitmişik, cadugər qız. Lakin burada bizə peyğəmbər lazım deyildir.

Kassandra

Eyvah, zövcə nələrin niyyət etmişdir, nələrin edəcəkdir! Evdə yeni bir cinayət işlənəcəkdir, qohum və əqrəbə dəhşətdən sarsılacaqdır. Xilas yolu olmayacaqdır, müdafiə yetişməyəcəkdir, dost köməyə gəlməyəcəkdir.

Xorağsaqqalı

Açdığın bu falı anlaya bilmirəm. Mənası aydın deyildir. Əvvəlki isə məlumdur. Bütün şəhər o barədə danışır.

Kassandra

Oh, nə edirsən, molun qadın? Bir yastığa baş qoyduğunu nə üçün həmmə tələdirsən? Axırını söyləməyə macal tapacağammı? Tezliklə cinayət baş verəcəkdir. Tələsirlər. Budur, bir əl bir başqasının əlinə nə isə verdi.

Xorağsaqqalı

Hələ də anlaya bilmirəm. Bu dumanlı fal sanki gözlərimə qara bir pərdə çəkmişdir.

Kassandra

Eyvah, eyvah!

Nələr gördüm mən? Cəhənnəm ağzını açıb durmuşdur. İkibaşlı baltanı qaldırmışlar. O da qadınla bərabərdir. O qatili qadın çoxdan öz yatağına qəbul etmişdir.

Açgöz intiqam kını, haray sal, şadlıq et, qurban bıçaqdan keçirilmişdir.

Xorağsaqqalı

Hansı erini sən ziyafət və məhni məclisinə, bu evə çağırıb dəvət edirsən? Verdiyən xəbər ruhu titrədir. Soyuq, solğun qan və qorxu axıb ürəyə dolur. Dünya işığı qaralıb həyat sönən saatda, eynilə bu cür sənəmiz donub daşa dönür. Müsibət üz tutub bizə sarı gəlir.

Kassandra

Ah, tutun, tutun, qoymayın! İneyi öküzdən kənara qovun! Buynuz hücum çəkir, qara buynuz ağ kətan sarımmış sənəni deşib dağıdır. Hiylə, məkr qoru qurbanını boğur. Cəmdəyi yerə yıxıldı, öldü, qonaq hamamda yuyundu.

X o r a ğ s a q q a l ı

Mən fal açan deyiləm, bu qabiliyyət ilə öyünə bilmərəm. Lakin yenə də ürəyim duyur ki, bəd bir xəbər gələcək, müsibət baş verəcək. Gələcəkdən xəbər verənlərdən kim insanlara xeyir fəaliyyətdir? Kim bəd xəbər verməmişdir? Çox peyğəmbərlik edirlər, hamısı acılar, bəlalar vəd edirlər. Hamısı ürəyi qorxu ilə doldururlar, müsibətlərlə təhdid edirlər.

K a s s a n d r a

Eyvah, siz ey mənim kədərlerim, mənim çarxı dönmüş bəxtim! Sən mənim kədər pialəmə də yeni bir acı zəhər tökdün. Nə üçün mən bəd-bəxti gətirib bura çıxardın? Səninlə bərabər ölümü qəbul etmək üçün mü? Ah, nə üçün bir daha?

X o r a ğ s a q q a l ı

Allah ilhamı ilə vəcdə gəlmiş qız, söylə, nələr görürsən? Kimlər üçündür bu fəryad? Görünür, özün üçün, özün üçündür. Boz bülbül də belə fəğan edir: “Mənim İtisim? Hardasan İtis?”⁴⁰ Yüz illərdən bəri o inildəməkdədir, lakin könül qüssəsi mahnılardan ovunmayacaqdır!..

K a s s a n d r a

Ah, xoş avazlı o bülbülün məsud taleyi vardır. Allah ona qanad verib quşa çevirdi. Bir əsr boyu ona həsrət və şikayətlər üçün qanadlı bir mahnı, bir nəغمə bəxş etdi. Mənim isə qismətim ölümdür. İki başlı balta zərbəsindən mənə xilas yolu yoxdur.

X o r a ğ s a q q a l ı

Allahın təlqin etdiyi bu bihudə, acı iztirabların soruşunu haradan alırsan? Dəhşət içində hey sayaqlaşırsan. Ölüm fəryad doğurur. Qan öz nəغمəsini çağırır. Bu dəhşətli, çıxılmaz, məşum yolları sənin qarşında kim açdı?

K a s s a n d r a

Parisin toyu, vətənin fəlakəti olan, ah, o uğursuz toy! Ah, ey Skamandr,⁴¹ ey işıqlı, doğma çay, mən bədbəxt sənin sahillərində boy atdım, böyüdüm, yetişdim. Lakin görünür qismətim daşlı Kəkit yanında Axeront⁴² üstündə qeybdən kölgələri çağırmaq, ölümə fal açmaq imiş.

X o r a ğ s a q q a l ı

Birdən-birə sənin lisanın açıq və aydın oldu. İndi körpələr belə səni anlaya bilər. Elə bil ki, ürəyimi zəhərli bir ilan sancdı. Tale müdhişdir, göz yaşığı uğursuz və əbəddir. Dinlədikcə kədər və qorxu artacaqdır.

K a s s a n d r a

Ay, ay, ey doğma şəhər, başıbelalı şəhər! Sən tapdanıb toz və torpaqlara döndün. Ah, ey qurbanlar, eyvah, doğma tarlalar xatirəsi üçün ata öküzlərini qurban kəsdi. Bol qurban verildi. Lakin qurbanlar əbəz getdi – onlar atamın qüllələrini xilas edə bilmədilər. Mənim isə qismətim isti qan testində can verib həlak olmaqdır.

X o r a ğ s a q q a l ı

Yeni nəغمə əvvəlkinə uyğun səslənir. Həyəcan dolu köksünü əzən, sıxan, caynaqları ilə didib-dağıdan hansı qəzəbli, məhşus qüvvədir? Acı bir nəغمə oxuyursan dəhşət və ölümləri çağırırsan. Bütün bunlar nə ilə qurtaracaqdır?

K a s s a n d r a

Qoy açdığım fal, nikah günü bir gəlin kimi örtü altında meydana çıxmasın. Sübh küleyi dalğaları ilk günəş şəfəqlərinə doğru qovduğu kimi, qeybdən verdiyim xəbərlər də əvvəlki müsibətlərdən daha müdhiş və amansız bir fəlakətin zühurunu tələsdirməkdədir. Mən artıq tapmacalarla deyil, aydın danışmaqdayam. Axtarıcı bir köpək kimi iz alıb gedirəm, keçmişdə qətl edilənlərin qanının qoxusunu alıram – o cinayətlərə isə siz özünüz şahid olmusunuz. Yox, ahəngdar, lakin kədərli səslərlə inləyən

müdhış xor bu divarları tərkməyəcəkdir. Burada xeyir görünməyəcəkdir. İnsan qanından quduzlaşmış dəli əyyaşlar dəstəsi, erinilərin xoru evdə özünə məskən salmışdır, onları evdən qovub çıxarmaq mümkün olmayacaqdır. Onlar meyitlər üzərində hər şeyə bəis olan o ilk günaha nəğmə oxuyurlar və qardaşının yatağına ləkə vuran oğruya tüpürürlər. Deyin sözlərim boş getdi, yəni atdığım ox hədəfə dəydi? Bəlkə mən yalançı, səfeh bir dilənçiyəm? And için və şəhadət verin: mən bu evin qədim günahını açıb sizə söylədim.⁴³

X o r a ğ s a q q a l ı

Möhkəm və doğru bir and nəyə kömək edə bilər? Lakin yenə də heyret etməyə bilmirəm. Sən uzaq bir diyarda, dəniz arxasında doğulub böyümüsən. Lakin burada baş verənlər haqqında öz gözüylə görmüş kimi danışsan.

K a s s a n d r a

Gələcəkdə fal açmaq istedadını mənə Apollon vermişdir.

X o r a ğ s a q q a l ı

Səni, torpağın qızını o istəyirdi?

K a s s a n d r a

İndiyə qədər bunu xatırlamaq mənə ar gəlir.

X o r a ğ s a q q a l ı

Kim ki, həddindən artıq xoşbəxtdir, öyünməyi sevir.

K a s s a n d r a

O mənə malik olmaq istəyirdi, o mənə sevirdi.

X o r a ğ s a q q a l ı

Və sən allaha təslim oldun, uşaq doğdun?

K a s s a n d r a

Vəd etdim, lakin Loksiyanı aldatdım.

X o r a ğ s a q q a l ı

O zaman ilhama malik idinmi?

K a s s a n d r a

Bəli, vətəndaşlarıma fəlakətləri xəbər verirdim.

X o r a ğ s a q q a l ı

Bəs Loksiyanın qəzəbinə düşər olmadınmı?

K a s s a n d r a

O zamandan heç kəs, heç bir şeydə mənə inanmadı.

X o r a ğ s a q q a l ı

Mənə görə isə, sən çox mahir falçısan.

K a s s a n d r a

Eyvah, eyvah!

Yenə gözüme görünənlər bir tufan kimi ruhumu sarsıdır, ürəyimə daman müdhış hissələrin acısı, iztirabı mənə titrədir. Ah, fəlakət, fəlakət! Odur, baxın, artırmada oğlan uşaqları oturmuşdur, dumanlı rüyaların kölgələri kimi sakit və səssizdirlər. Onların başlarını, görünür, öz qohumları kəsmişdir. Balaca əllərində öz ətlərini, içəliqlərini, bağırsaqlarını tutmuşlar. Kədərli bir səhnə, müdhış bir qovurma. Və ata onları yemişdir. Bir aslan onların intiqamını almağı qət etmişdir. O aslandır, lakin tabsız, qüvvəsizdir, müftəxordur, özgə yatağında xumarlanıb üzül-müşdür. Evinə qayıtmış mənim hökmdarımı o indi təhdid edir. Ah, kölə taleyi? Gəmilər sultanı, Troyanı dağıdan şah, ona yaltaqlanan fahişənin

X o r a ğ s a q q a l ı

Bu rəhmsiz iş kimin əlindən çıxacaqdır?

K a s s a n d r a

Görünür, mənim açdığım falları bu qulağından alıb o qulağından vermisen?

X o r a ğ s a q q a l ı

Kim kimi öldürəcəkdir? Dolaşmış şeyləri anlamıram.

K a s s a n d r a

Hamısını ellin dilində çox aydın söylədim.

X o r a ğ s a q q a l ı

Pifiya da⁴⁵ fal açandır, amma dili dolaşığıdır.

K a s s a n d r a

Ah, eyvah, Likey Febi yenə üstümə atəş tökdü, od ələdi. Canım atəş içindədir. Canım od tutub yanır... Ah, dişli aslan, ikiayaqlı aslan, o zinakar canavarla bir yatağa baş qoymuşdur. Cəsur aslan o vaxt uzaqda idi. Mən başbəlalı bıçaqdan keçirəcəkdir. Ölüm camına, ah, kölə olmuş mənim üçün də zəhər qatdılar. O əri üçün bıçaq itiləyir və məni bura gətirdiyi üçün ölümə erindən intiqam alacağı ilə öyünür... Bir falçı kimi ölimdə gözdirdiyim esa, alnımdakı sarğı, artıq siz tənə, istehzadan başqa mənə nə verəcəksiniz? Qəza və qədər mənə öz zərbəsini endirməmiş sizi rədd edib atıram. Sının, cırılın, çürüyün, arxanızca mən də gəlirəm. Mənim idiniz, indi başqasının taleyini güldürün. Budur, Apollon özü falçı libasını əynimdən dartıb çıxarır. O özü şahiddir ki, bu libasda həm dostlar, həm düşmənlər məni nə qədər təhqir etdilər, heyasızcasına, quduzcasına mənə şər atdılar, adıma dilənçi, sər-səri, yalançı, acından ölen divanə dedilər – mən hamısına dözdüm.

❦ 97 ❦

nələr hazırladığından bixəbərdir, o qadın isə, bir qancıq kimi, dili ilə onu yalayır, amma altdan–altdan baxır, qulaqlarını şəklemişdir – birdən sakitcə boğazından yapışacaqdır. Öz erinin qatili – zövcə! Bu nə qədər müdhiş bir şücaətdir. Onu hansı yırtıcı bir heyvanla müqayisə edim? O kinli, məkrli qadına nə adı tapım? Onu qayalar koğuşunda durub ötən gəmiçiləri məhv edən Skillaya,⁴⁴ bənzədimmi, yoxsa nifrətlə nəfəs alan, qohum–qardaşına aman verməyən cəhənnəm kahini Menadaya oxşadım? Ah, heyasız qadın! Düşməni məhv etmiş bir mübariz kimi gör o nə cür nəre çəkdi. Üzdə isə yaltaqlanır: guya erinin nicat tapdığına sevinir. Qoy heç kəs mənə inanmasın. İndi artıq fərqi yoxdur. Olan olacaqdır. Sən özün şahid olacaqsan, tezliklə göz yaşları içərisində mənim nə qədər huşyar olduğumu sən özün təsdiq edəcəksən.

X o r a ğ s a q q a l ı

Etiraf edərim, öz oğullarının etini gəmirib yeyən Fiestin ziyafətini sən doğru xəbər verdin. Adanı dəhşət alır, ürək tir–tir əsir, hamısı doğrudur, sözlərində heç bir hiylə, yalan yox idi. Lakin başqa eşitdiklərim fikrimi azdırır.

K a s s a n d r a

Mən dedim ki, Aqamemnonun ölümünü görəəcəksən.

X o r a ğ s a q q a l ı

Artıq heç bir söz demə, uğursuz bədniyyət! Yum ağzını!

K a s s a n d r a

Sözden qaçıb canını qurtara bilməyəcəksən.

X o r a ğ s a q q a l ı

Bəli, deyilən olacaqdır! Lakin o mümkün deyildir, o ola bilməz.

K a s s a n d r a

Sən burada dua edirsən, onlar isə orada öldürməyə tələsirlər.

❦ 96 ❦

Nəhayət, budur, peyğəmbər – allah, qeybdən xəbər verən məni ölmə, qan içinə edama göndərdi. Həmsi üçün yüz qat intiqam aldı. Kölə olan məni artıq ata mehrabı deyil, üzərində baş kəsilən cəllad kötüyü gözləyir. Balta zərbə ilə enəcək, isti qan fışqırır töküləcəkdir. Yox, yox, qıssız, intiqamsız biz ölməyəcəyik. Anasını edam edəcək oğulun intiqam əli bizim üçün qalxacaqdır. Atasının edamı üçün cəza verəcək oğul ayağa qalxacaqdır. Şəhərdən qovulmuş, sərsəri, qaçqın oğul gələcəkdir. Günah binasının son daşını qoyub tamamlayacaqdır, günah silsiləsinə son düyün vurub tamamlayacaqdır. Tanrılar böyük bir and içib qəşəm etmişlər: oğul, torpağa yıxılan atanın intiqamını alaçaqdır. İndi ağlamaq, şikayət, göz yaşı mənim nəyimə lazımdır? Gözlərim qarşısında İlion qüllələri məhv olub torpaqlara düşdü. İlionu ayaqları altında tapdayan isə bu gün allahların hökmü ilə rüsvaycasına məhv olur. Nə olsun qərar verilmişdir, qoy icra olunsun. Ölümün ağuşuna gedirəm. Cəhennəm qapıları geniş açılın! Sizi alqışlayıram! Yalnız bir xahişim vardır: qoy balta başıma sürətlə dəysin. Qoy ölüm yüngül olsun və qan axıb tükənən zaman rəşələr duymadan gözlərim qapansın.

X o r a ğ s a q q a l ı

Ey bədbəxt və zəkali qadın. Sən çox şeylər dedin. Qismətinə düşən ölümü sən nə qədər aydın görürsən, elə isə nə üçün, allah tərəfindən mehraba qovulan bir quzu kimi, üz tutub ölümə doğru gedirsən?

K a s s a n d r a

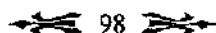
Nicat yolu yoxdur, dostlar, son saat gəlib çatmışdır.

X o r a ğ s a q q a l ı

Ömürdən qalan son saatlar məgər hər şeydən əziz deyilmi?

K a s s a n d r a

Mənim son günüm çatmışdır. Yubanmaq çox cüzi bir qazanc olacaqdır.

X o r a ğ s a q q a l ı

Elə isə bil ki, öz iradənlə ölümü səsleyib çağırırsan.

K a s s a n d r a

Ölümə məhkum insan üçün şərəflə ölmək bir sevincdir.

X o r a ğ s a q q a l ı

Xoşbəxt olanlar haqqında belə sözlər eşitmək olmaz.

K a s s a n d r a

Saray qadınlarına yaxınlaşır, dayanır, diksinib geri çəkilir.

Eyvah, ata, ah, sənın cəsur oğulların!..

X o r a ğ s a q q a l ı

Nə üçün inləyirsən? Nə üçün qorxudan ayaq üstə titrəyirsən?

K a s s a n d r a

Ah, Ah!

X o r a ğ s a q q a l ı

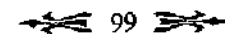
Nədir bu fəğan? Nə üçün sinəndə donub titrəyir səsin?

K a s s a n d r a

Evdən gələn qətl və qan nəfəsi üzümə vurdu.

X o r a ğ s a q q a l ı

Yox, ola bilməz, bu qoxu qurbanların tüstüsündən yayılıb gəlir.

K a s s a n d r a

Yox, yox, elə bil ki, ağız açıq bir tabut vardır, məzar qoxusu verir.

X o r a ğ s a q q a l ı

Evdən gələn qoxu ətirli Suriya yağlarından yayılır.

K a s s a n d r a

Artıq içəri girib öz taleyimə və Aqamemnonun aqibətinə ağlayacağam. Ömür başa çatdı. Ah, ey insanlar, kola sığınmış bir quşcuğaz kimi sızladığım əbəs deyildir. Mənim ölümümə siz şahid olacaqsınız; mənim müqabilimdə zövcə öləcəkdir. Bədbəxt ər müqabilində də ikinci ər məhv olacaqdır. Mən qonaq qalmağımın əvəzini ölümümə çıxacağam.

X o r a ğ s a q q a l ı

Bizim sənə yazığımız gəlir. Xəbər verdiyin ölüm müdhişdir.

K a s s a n d r a

Yenidən qapıların ağzında dayanır.

Bir söz də deyəcəyəm, bu özümün özüm üzərində yas tutub ağı çağırmağımdır. Sən, ey axırıncı dəfə gözlərim qarşısında süzülən günəşin ağ şüası! Qoy qisas alanlar, düşmənlərimi, mənim amansız qatillərini edam etsinlər, necə ki, mən köləlik əsarətində, gözümü açmağa macal tapmadan həyansız, müdafiəsiz öldürüldüm. Ah, sən, ey insan taleyi! Kiçik bir bulud müvəffəqiyyət şərəfini qaraldacaqdır, bədbəxt dövrən isə nəmli nəfəsi ilə nə varsa tərtemiz silib yox edəcəkdir. Bu dərd isə əvvəlkindən daha acıdır.

Qət edərək evə daxil olur.

K O M M O S

X o r a ğ s a q q a l ı

İnsan övladının gözü səadət və şöhrətdən heç vaxt doymayacaqdır. Ən zəngin və məşhur ev qarşısında durub səadətə deyə bilməzsən ki, içəri girmə – müvəffəqiyyəti tutub saxlaya bilməzsən! Müqəddəs

allahlar hökmdara, İlionu əzib tapdması üçün riza göstərdilər və o bir Tanrı şöhrətilə geriye döndü. İndisə axıtdığı qanlara qanı ilə əvəz verir, ölənlər qarşısında öz ölümü ilə bəzi günahlarını yuyub gedir. Bunu eşidən hansı insan oğlu, öz əbədi səadət ulduzu ilə öyünə bilər?

A q a m e m n o n u n s ə s i

(saraydan)

Ah, mənə aman! Öz evimdə balta ilə ölümcül doğrandım.

X o r a ğ s a q q a l ı

Susun! Ölümcül yaralanmış kim isə haraya çağırır.

A q a m e m n o n u n s ə s i

Ah, ah, balta ilə bir daha vurdular, vay olsun mənə!

X o r a ğ s a q q a l ı

Hökmdar dərinədən inlədi. Qara, çirkin bir əməl işləndi. İndi nə etməliyik, bu barədə düşünmək, məsləhətləşmək lazımdır.

B i r i n c i

Mənim rəyim və fikrim budur ki, xalqı saraya, şahın köməyinə çağıra.

İ k i n c i

Məncə vaxt itirmədən evə hücum çəkmək, qatilləri, əllərindəki qanlı bıçaqlarıyla yaxalamaq lazımdır.

Ü ç ü n c ü

Mən də bu fikrə şerikəm, ya belə, ya elə, işə keçmək lazımdır, durub gözləmək olmaz.

Dördüncü

Hər şey aydındır. Mütələqiyyət əsareti başımız üzərindən asılmışdır. İstibdad pəncəsini şəhərə uzatmışdır.

Beşinci

Biz vaxt itiririk, onlar isə namus və ehtiyatı yerə atıb tapdamışlar. Onların əli işləyir.

Altıncı

Sizə nə cür məsləhət vermək lazımdır, həll edə bilmirəm, kim ki, işə girişmək istəyir, əvvəlcə düşünməlidir.

Yeddiinci

Mən də o cür düşünürəm. Anlaya bilmirəm ki, sözlərlə biz ölənə nə cür dirildə bilərik.

Səkkizinci

Necə, demək, biz həyatımız üçün titrəyərək, evi murdarlayanlara, hakimiyyət üçün susayanlara güzəştə getməliyik?

Doqquzuncu

Buna dözmək mümkün deyildir, ölüm bundan daha xoşdur. İstibdadada boyun əyməkdənsə, ölmək daha şərəflidir.

Onuncu

Axı sübut hanı? Biz yalnız iniltidən bu fikrə gəlmişik ki, hökmdar öldürülmüşdür.

Onbirinci

Əvvəlcə yəqin bilmək lazımdır. Sonra haray salmaq olar. Təxmin etmək bir şeydir, tamamilə yəqinlik hasil etmək başqa şeydir.

Onikinci

Mən əksəriyyətlə razıyam. Bu fikri alqışlayıram. Atridin başına nələr gəldiyini yəqin olaraq təyin etməliyik.

Saraya doğru yaxınlaşırlar. Sarayın qapıları geniş açılır. Klitemnestra ölümdə qanlı balta qapı ağzında görünür. Onun arxasında içəridə, Aqamemnon ilə Kassandranın qanlı cənazələri gözə çarpır.

Klitemnestra

Əvvəlcə dediyim bir çox şeyləri mənə söylədən məcburiyyət idi. İndi əksini söyləməkdən həya etmirəm. Ayrı nə cür edə bilərdim? Kim ki, dostluq qılığına girib, düşmənlərinə ürəyində kin bəsləyir, şikarın əldən çıxıb qaçmaması üçün öz məkr və hiylə torunu ayrı nə cür qura bilər? Bu şanlı döyüşü mən çoxdan düşünmüş, fikrimdə tutmuşdum. Uzun müddətdən bəri nifrətimi yığıb ürəyimdə saxlayırdım. Nəhayət gözlədiyim gün gəlib çatdı. Budur, burada dayanmışam və burada ona ölüm zərbəsi endirdim. Heç bir şeyi danmaq fikrində deyiləm. Nə etdimse söyləyirəm: başına atdığım böyük bir örtü, balıq toru kimi onun əl-ayağını bağladı, zinetli parça onun fəlakət libası oldu. O nə durub qaça bildi, nə də müqavimət göstərməyə imkanı vardı. Mən iki dəfə zərbə endirdim, o da iki dəfə qışqırdı, inildədi və üzüqoylu yerə sərildi. Yıxılandan sonra üçüncü zərbəni də, cəhennəm Zevsi ruhlar xilaskarının şərəfinə endirdim. O xırıldadı, üzü üstə düşdü və həyat onu tərk etdi. Qan fışqıraraq axdı və onun bir qətrəsi qara şəbnəm kimi üstümə sıçrayıb məni yandırdı. Bərəkətli tarlalar qoynuna allah mərhəmətilə yağış yağırması kimi, mən sevinib şadanalıq edirdim. Hər şey bu cür bitib qurtardı. Arqos ağsaqqalları! Nə vaxt istəyirsiniz o vaxt sevinə bilərsiniz, mən isə şənlik edirəm. Ölüm üzərinə minnətdarlıq camı tökmək qaydadırsa, o buna layıqdır, üç qat layıqdır. Doğma evində o bu cür günahlarla piyaləni ağzına qədər doldurmuşdu, qayıdıb o piyaləni içən də özü oldu.

Xorağsaqqalı

Dilin bizi heyretə salır. Ah, sən nə qədər təkəbbürlüsen! Ərinə bu cür qanlı divan tutduqdan sonra bir öyünürsən də!..

Səfəh bir qadın kimi, məni sınaqdan keçirirsiniz. Lakin ürəyim titrəmədən, hər şeyi bilən sizlərə nə varsa açıb deyirəm, məni tərifləyəcəksiniz, yoxsa pisləyəcəksiniz, mənim üçün fərqi yoxdur. Budur, bu Aqamemnondur. Mənim zövcəmdir. Yox, o artıq bir cəsəddir, bir meyidir. Bu sağ əlim onu məharətlə doğrayıb yerə yıxmışdır.

DÖRDÜNCÜ STASİM

X o r

BİRİNCİ STROF

Qadın, qadın! Torpaq səni hansı bitkilərlə bəsləməkdədir, dəniz hansı zəhərli sulardan sənə içirməkdədir? Ruhumda, qəlbimdə quduz bir kin qaynayır. Şəhər sənə qarşı qəzəblə od tutub yanır. Sənə artıq lənət damğası vurulmuş, sən artıq tərk edilmişsən. Şəhər üçün sən bir taunsan! İnsanlar gözündə bir məlunsan.

Klitemnestra

Məni şəhərdən qovmaqla, nifrət və qarğışla, insanların lənətləri ilə təhdid edirsiniz? Bax, onu işə əsla qınamırsınız. O, gözünü qırpmadan mənim qızımı bir quzu kimi qurban kəsdı. Otlarlarda onun qıvrım yunlu çoxlu qoyunları vardı, lakin Frakiya küləklərini yatırmaq üçün o mənim sevimli qızımı, ciyərparəmi qurban verdi. Siz onu, o məlun qatili ölkədən qovmalı idiniz. Lakin siz yalnız mənim əməllərimi amansızcasına mühakimə edirsiniz. İndi sizi xəbərdar edirəm və yalnız qılınc ilə məni məğlub etdikdən sonra siz mənə hökm edə bilərsiniz. Yox, əgər allah başqa cür edərsə, o zaman həyat görmüş qocalar olsanız da, bir qədər ağılınızı başınıza toplamalı olacaqsınız!

X o r

BİRİNCİ ANTİSTROF

Gör nə qədər təkəbbürlüdür, yenə də hirs başına vurmuşdur. Quduz kimi sayıqlayırsan! Qan içib, qandan məst olmusansa da, yenə də alnında qisası alınmamış qızıl qan ləkəsi vardır.

Zaman gələr, dostların tərəfindən satılırsan, tabuta tabutla əvəz verərsən.

Mənim andımı və etirafımı dinləyin. Balamın qisasını alan həqiqət, qarğış və adını çəkib onu öldürdüyüm erini, mənə havadardılar. Nə qədər ki, sədaqətli məşuqum, mənim dayağım mərdliklə etibarlı mühafizəkarım Ekisif ocağımın başındadır, bu evə qorxu yol tapıb gire bilməz. Budur, öz zövcəsini bədnam etmiş, Troya yanında Xrisin qızlarını əyləndirən o, artıq yerə sərilmişdir. Budur, nizə gücüylə ələ keçirilmiş, qeybdən xəbər verən qız, onun gecə rəfiqəsi, yatağının əxlaqsız aşnası, mahir falçı da gözünü yummuşdur. Gəmidə tənha güşələrdə onlar bir-birinə çox sarılmışlar. Hər ikisi haqlı olaraq paylarını aldılar. Budur, bu mənim ərim, bu da onun aşnası. Qu quşu kimi ölüm qabağı vida nəğməsiylə feryad edirdi. İndi ərimlə yanaşı uzanmışdır. O, bu çəngini özüylə bərabər mənim bu təntənəli ziyafətimə ləziz bir sovqat kimi gətirdi.

X o r

İKİNCİ STROF

Ah, qoy ölüm qəfildən, izzət vermədən, xəstələndirib yataqlara salmadan gəlsin, özüylə bərabər əbədi bir yuxu gətirsin, oyandırmayan bir rəya məni həmişəlik ağışına alsın! O ölmüşdür, etibarlı və mərhəmətli nikahbanımız gözlerini yummuşdur. O, zövcəsi uğrunda çox bəlalər çəkmişdi və nəhayət zövcəsi onun həyatına son qoydu. Lənət sənə, Yelena, ah, tək sənə üstündə nə qədər insan, ah, tək sənə üstündə nə qədər həyat Troya divarları altında holak oldu. İndi işə günahının tacı kimi müdhiş bir cinayət, bu tökülən qan hamısını tamamladı. Sən ərlərə fəlakət gətirən, bir nifaq iblisi kimi, bu evdə yuva saldın.

Klitemnestra

Ölənələrə yas tutmayın, ölüm tələyinə əl açıb başınıza fəlakət çağırmayın! Guya qoşun üçün bir taun imiş kimi, guya saysız-hesabsız danaylı döyüşçülərin həlakına tək o bais imiş kimi, Yelenaya qarğış edib onu rüsvay etməyin!

İKİNCİ ANTİSTROF

Ey mənhus iblis, sən Tantalın hər iki arxa döənən nəslinin başına fəlakətlər açdın. İki həyasız qadının qəlbində özünə yuva tikdin. Dərd və acı ilə qəlbimi didib parçalayırsan. Budur, o qadın bir qarğa kimi məyitlər üzərinə qonmuşdur. Xəbis bir qarğa kimi qarıldayır, tökdüyü qandan vəcdə gəlib zəfər nəgməsi oxuyur. Lənət sənə, Yelena. Ah, tək sənün üstündə nə qədər insan, ah, tək sənün üstündə nə qədər həyat Troya divarları altında həlak oldu. İndisə günahının tacı kimi müdhiş bir cinayət, bu tökülən qan hamısını tamamladı. Sən ərlərə fəlakət gətirən bir nifaq iblisi kimi bu evdə yuva saldın.

K l i t e m n e s t r a

Budur, sizin ağızınızdan qopan bu sözlər həqiqətdir. Siz bu evin piy bağlamış iblisinin adını çəkdiniz. O, qarnında qan və qətlərdən gözü doymayan həris bir atəş bəsləməkdədir. Köhnə yaranın ağzı hələ bağlanmamışdır, qan hələ fişqırır axmaqdadır.

X o r

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Evin gizli iblisini, qəzəbində ağır və qüvvətli o mənhus qüvvəni, sən mədh edirsən. Eyvah, bu nə qədər mənfur bir şöhrətdir, o, sonsuz fəlakətlərin xatirəsindən hörülmüşdür. Eyvah, hamısına bəis Zevsdür, hamısını edən Zevsdür. Hamısı onun əməlləridir, hamısının günahı ondadır. Zevsin iradəsi olmadan insan oğlunun başına nə gələ bilər? Hər yerdə, hər şey allahın əməlidir. Ah, ey hökmdar. Ah, ey hökmdar! Sənə nə cür yas tutub ağlayım, məhəbbətimi, üreyimi sənə nə cür açıb anladım? Budur hörümçək torunda boğulub yerə sərilmisən, məlun və allahsız bir zülm ilə öldürülmüsən. Hökmdarı indi ona yaraşmayan bir yatağa uzatmışlar. Sən öz zövcənin xain əlində ikibaşlı balta ilə həlak olmusan.

Hey qışqırır durursan ki, bu mənim əllərimin əməlidir. Bunu yadında saxla: məni Aqamemnonun dul zövcəsi adlandırma! Yox qədim iblis, Alastor⁴⁶ o sərt hakim bu ölünün zövcəsi donuna girərək Atreyin qonaqlığının, o müdhiş ziyafətin intiqamını aldı. Körpələrin heyfını çıxaraq, ərinin başını kəsdi.

X o r

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Demək bu qan üçün sən günahkar deyilsən? Əli qanlı qatil deyilsən? Söylə, bəs kimdir sənün havadarın? Kimdir, kim? Nəslinin intiqamını alan Alastor yalnız köməkçidir. O, qohurlarının qanı içində gəzib dolaşır, sel kimi axan qan içində çırpınır, o, zülmkar Aresdir. Hara ayaq basırsa, yeyilmiş uşaqları üçün qızıl qan axıdır.

Ah, ey hökmdar, ah, ey hökmdar! Sənə nə cür yas tutub ağlayım, məhəbbətimi, üreyimi sənə nə cür açıb anladım? Budur, hörümçək torunda boğulub yerə sərilmisən, məlun və allahsız bir zülm ilə öldürülmüsən. Şahı, indi ona yaraşmayan bir yatağa uzatmışlar. Sən öz xain zövcənin əlində, ikibaşlı balta ilə həlak olmusan.

K l i t e m n e s t r a

Məgər bu evə qanlı xəyanət günahını gətirən o özü deyildimi? Ondən doğduğum qızı o özü öldürdü, qızım İfigeniya məhv oldu. Nə cür cinayət işləmişdisə, o cür də cəzasını aldı. Qoy indi cəhənnəmdə özünü öyüb haray salmasın. Bıçaqdan keçirilib ölümü qəbul etdi, layiq olduğu kimi haqqını aldı.

X o r

DÖRDÜNCÜ STROF

Azğın düşmüş əql çırpınır, düşüncə kor-korənə dolaşır. Ağrı əndişələrin qayığını hansı səmtə çevirmək, hara istiqamət almaq? Hökmdar evi təməlindən sarsılmaqdadır. Qorxuruq, titrəyirik, başımız üzərinə, dam üstünə qanlı yağış yağmaqdadır. Damlalar dama dəyib tıqqıldamaqdadır və həqiqət başqa cinayətlər üçün baltasını başqa daşlara çəkib ovxarlamaqdadır.

Torpaq, torpaq, ah, qəbul et bizi, ört gözlərimizi, təkı hökmdar və şahın gümüş tabuta uzandığını, hərəkətsiz qalıb yatdığını görə bilməyək. Kim onu dəfn edəcəkdir? Kim ona yas tutacaqdır? Sənmi ona matəm tutacaqsan, həyasız qadın? Ərini öldürüb sonra qəbiri üstə sənmi ağlayacaqsan? Qəhrəmanlığına mükafat olaraq böyük ruhuna rıyakarcasına sənmi sitayiş edəcəksən? Qüdrətli qəhrəmanın dəfnində kim ürəkdən ona ağlayacaq, fəryad çəkib sinəsini cıracaq, ona həqiqi matəm tutacaq?

K l i t e m n e s t r a

Bu qayğı, bu dərd sizə qalmayıb, əbədir sözləriniz, boş yerə çənə döyürsünüz. Ona zərbəni mən vurmuşam, onu mən öldürmüşəm, onu mən özüm də dəfn edəcəyəm. Lakin tabut arxasınca dəstə-dəstə ağı çağıranlar, ağlaşanlar getməyəcəkdir. Yox, iti axan ölümlər çayı sahilində, qızım İfigeniya ehtiramlı bir təbəssümlə atasını qarşılayacaqdır, boy-nuna sarılıb onu öpəcəkdir.

X o r

DÖRDÜNCÜ ANTİSTROF

Töhmətlərə töhmət, nifrinlərə nifrin ilə cavab verilməkdir. Kimdir günahkar, kimdir haqlı? Öldürən ölmüşdür, qatıl qisasını almışdır. Lakin nə qədər ki, Zevs idarə edir, bir şey sarsılmazdır: kim nə etsə – cəzasını alacaqdır. Bu bir həqiqətdir. Bu lənət, bu qarğıış toxumunu evdən kim qopardıb atacaqdır? Qədim bir nəsil günah ilə qaynayıb qarışmışdır.

Torpaq, torpaq, ah, qəbul et bizi, ört gözlərimizi, ta ki hökmdar və şahın gümüş tabuta uzandığını, hərəkətsiz qalıb yatdığını görə bilməyək. Kim onu dəfn edəcəkdir! Kim ona yas tutacaqdır? Sənmi ona matəm tutacaqsan, həyasız qadın? Ərini öldürüb sonra qəbiri üstə sənmi ağlayacaqsan? Qəhrəmanlığına mükafat olaraq böyük ruhuna rıyakarcasına sənmi sitayiş edəcəksən? Qüdrətli qəhrəmanın dəfnində kim ürəkdən ağlayacaq, fəryad çəkib sinəsini cıracaq, ona həqiqi matəm tutacaq?

K l i t e m n e s t r a

Sənin nitqin doğruluq və həqiqətə uyğundur. Plisfen nəslı iblis ilə öz aramda müqavilə təsis etmək istəyirəm: nə qədər acı da olsa, olub keçmiş nə varsa qəbul edirəm. Lakin evəzində qoy o bu evi tərki etsin, ölümlər üzərinə ölümlər qalaqlayaraq başqa nəslı məhv etsin. Qoy irs qalan sərvətdən mənim payıma düşən tör-töküntü olsun: gileylənməyəcəyəm. Təki ev qarşıqlı qəti və ölüm dəliliyində şəfa tapsın.

E K S O D

Egısf,⁴⁷ silahlı mühafizəkarlar dəstəsi ilə daxil olur.

E g i s f

Ah, ey gözlədiyim, qısa günü, nə qədər xoş işıqım vardır. İndi inamla deyə bilərəm ki, intiqam allahları göydən yerə baxmaqda və insan günahlarını cəzalandırmaqdadır. Budur, o, erinilərin toxuduqları al-qırmızı parçalar içərisində yerə sərilmişdir və ona baxdıqca mənim könlüm açılmaqdadır. Atasının hiylələri üçün o ölümü ilə cavab verdi. Onun atası, bu ölkənin hökmdarı Artey, hakimiyyət üçün susayaraq öz qardaşı olan mənim atam Fiesti evdən, doğma səhərdən qovub didərgin saldı. Bədbəxt Fiest geri döndü, doğma ocağa qapanıb yalvardı. Özüne sığınacaq istədi. Vəd etdilər ki, doğma torpaq onun qanına boyanmayacaqdır. Bunun atası Atrey xeyirxahlıq əvəzinə ürəyində hiylə qurdu, atam Fiesti ziyafətə çağırdı və öz uşaqlarının ətini ataya yedirdi. O, uşaqların ayaq və əl barmaqlarını doğrayıb hazırlanan yeməyə qatdı, atam isə başa düşməyib fərqi nə varmadı və gördüyümüz kimi, bütün bir nəslı bədbəxt edən o ətdən yedi. Sonra bu murdar cinayətdən xəbər tutub dəhşətlə fəryad etdi, özünü yerə çırpdı, yediğini qusdu. Pelop nəslinə müdhiş lənətlər oxudu, masanı aşırıb qatilə belə dedi: “Plisfen tayfasını da Tanrı belə bir zülm ilə məhv edəcək” İndi budur, köhnə günah üçün həmin nəslin övladı həlak olub cəzasını aldı. Mən isə bu ədalətli qətlin mahir ustadıyam. Mən bədbəxt taleli atamın üçüncü oğlu idim. Hələ beləkdə idim, bir şey qanmırdım, hökmdar məni qovdu, lakin həqiqət məni bəslədi. Sonra qaytarıb evə göndərdi. Qapı dalında, küncdə-bucaqda yaşayırdım. Lakin nəhayət onu çəngəlimə

keçirdim, bütün cinayətin torunu məharətlə hörüb bitirdim. Nəhayət düşməni ədalətin tələsində çırpınan gördüm. Artıq ürəyimdən tikan çıxmışdır. İndi ölsəm də qəmim yoxdur.

X o r a ğ s a q q a l ı

Egisf! Qara əməllərlə öyünmək nə qədər iyrencidir. Özün etiraf etdin ki, hökmdarı qəsdən öldürməsən, təkbaşına bu cinayəti düşünüb yerinə yetirmisən. Elə isə bil ki, elin cəza hökmündən canını qurtara bilməyəcəksən və bir düşmən kimi, daş-qalaq ediləcəksən.

E g i s f

Ey avar çəkənlər tayfası, siz qayıqda hamıdan aşağıda oturursunuz, amma yuxarıdakı gəmi sahibini təhdid edirsiniz. Ey qocalar, saçınızın ağ vaxtında sizə təvazökar olmağı öyrətmək lazımdırsa, bu sizin üçün çox da xoş olmayacaqdır. Lakin qocaların başını delilik mərzindən sağaltmaq üçün iki gözəl dərman vardır: qandal və achiq. Gözləriniz vardır, lakin görmürsünüz. Boyunduruğunuza şıllaq atmayın, yoxsa döyülərsiniz!

X o r a ğ s a q q a l ı

Sən arvadsan. Xanənişin bir qorxaq kimi evdə oturub səfərə getmiş döyüşçüləri gözlemisən, qəhrəmanın zövcəsi ilə yatmış, sonra da onu – qoşunun hökmdarını öldürmüşsən.

E g i s f

Bu sözlər sizə çox baha tamam olacaq, göz yaşları ilə burnunuzdan töküləcək. Diliniz Orfey lisanına əsla bənzəmir. O, gözəl mahnılarıyla ruha can verirdi, siz isə boş, mənasız yere vengildəyib adamın başını dəng edirsiniz. Ayağınıza qandal, qolunuza zəncir vurular, o zaman dərhal yumşalarsınız.

X o r a ğ s a q q a l ı

Və sən indi Arqosun müstəbidi olmaq istəyirsən? Miskin qorxaq! Bir qorxaq kimi hökmdarı öldürmək üçün tələ qurub, lakin baltanı özü qaldırıb vurmaqdan qorxub.

E g i s f

Hiylə ilə aldatmaq qadın işidir. İrsi bir düşmən kimi, mən şübhə altında idim. İndi hökmdarın qızıl xəzinəsi mənimdir və şəhəri mən idarə edəcəyəm. Təbə olmayanı cilovlayıb yola gətirəcəyəm. Ona qoşqu atı kimi arpa yedirməyəcəyəm. Yox, zindanın üfunətli zülməti və achiq dikbaşları çox tez yumşaldacaqdır.

X o r a ğ s a q q a l ı

Bəs nə üçün, ruhu çürük əclaf, sən özün düşmənin üstündən onun silahını və geyimini qopartmadın? Nə üçün ölkə və vətən allahların iyrendiyi bu qadın öz ərini öldürdü? Lakin oğul hələ sağdır. Orest ölməmişdir. Gün gəlib çatar, oğul öz ata evinə qayıdar, iki qatilin cəlladı şanlı bir qatil, atasının intiqamını alar.

E g i s f

Fikriniz heyasız, diliniz ədəbsizdir. Dikbaşlara bu saat həddini göstərəm.

X o r a ğ s a q q a l ı

.....

E g i s f

Ey dostlar, könüllülər, bura gəlin! Artıq işə keçmək zamanı çatmışdır.

X o r a ğ s a q q a l ı

Ey bizimkilər, cəld iti qılıncları qımandan çıxarın!

E g i s f

Sıyrılmış qılınca mən qaldırmışam və ölümdən qorxmuram.

X o r a ğ s a q q a l ı

Sən dedin, “öləcəksən!” Qoy bu cür olsun. Səadət, sən bizə yar ol!

Xor və Egisfin mühafizəçiləri qılınclarını çıxarıb döyüşə hazır halda dayanırlar. Klitemnestra sarayın qapısından çıxır və onları dayandırır.

K l i t e m n e s t r a

Ey insanlar, içərisində ən çox sevdiyim, dayanım, müsibətləri artırmaq lazım deyildir. Onsuz da biz qətl və ölümlərdən bol bəhrə götürmüşük. Göz yaşları artıq kifayətdir. Biz qan tökməyəcəyik. Qayıt, evə gir. Siz də ey ağsaqqallar fəlakət baş verməmiş evlərinizə dağılın! Bizim etdiyimiz şey xoşbəxtliklə əncam, tapacaqdır. Qoy lanətlərə, qarğışlara son qoyulsun. Biz belə istəyirik, bunun üçün dua edirik. İblis qanlı caynaqları ilə şəhərə ağır zərbə vurmuşdur. Bunu söyləyən mənəm, qadınam. Sözlərimə ehtiram edilməsini əmr edirəm!

E g i s f

Lovğa sözlərlə mənə tənə vurmağa, həyasızcasına üstümüze ayaqlanmağa, boş yerə söz güləşdirməyə, iblisi şitəndirməyə yol vermə-rəm. Qara camaatın söyüşünə dözmək ağa olana yaraşmaz.

X o r a ğ s a q q a l ı

Arqos heç vaxt rəzil bir qorxağa yaltaqlanmayacaqdır.

E g i s f

Vaxt gələr, mən qüvvətli əlim ilə sizə özüm divan tutaram.

X o r a ğ s a q q a l ı

Yox, xeyir qüvvələr Oresti qaytarıb evə gətirəcəkdir.

E g i s f

Bilirəm, yurdsuz köpəklər və sərsərilər ümidlə təsəlli taparlar.

X o r a ğ s a q q a l ı

Özünü öy, lovğalan, nə qədər ki, hökm sürürsən, doğruluğu çirka-ba at, tapda!

E g i s f

Dayanın, dayanım, bütün bunlar sizə çox baha başa gələcəkdir.

X o r a ğ s a q q a l ı

Öz qırt toyuğunun qanadı altında sən çox həyasızcasına lovğalanırsan, xoruz.

K l i t e m n e s t r a

(Egisfa)

Boş sözlərə qulaq vermə! Onların söyüşü it zingiltisidir. Biz isə şən və şərəflə evi idarə edəcəyik. Sən və mən, hər ikimiz hökmdarıq!

Aktyorlar və xor orxestri tərk edirlər.

F a c i e n i n s o n u

XOEFORLAR

İŞTİRAK EDƏNLƏR:

Orest
Pilad
Elektra
Klitemnestra
Egiss
Dayə
On iki kənzədən ibarət xor

PROLOQ

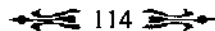
Arqosda Atridlərin sarayı. – Sarayın içərisi. Orxestrin ortasında Aqamemnonun məzarı. İki gənc – Orest və Pilad daxil olurlar.

Orest

Ey yerlərin altında hakim olan Hermes! Məhrum atamı mühafizə edən ulu qüvvət! Məni xilas et, köməkçim ol. Mən öz doğma evimə qayıtmışam. Atamın məzarı başında dayanıb yalvarıram.

Məni dinlə, sözlərimə qulaq as. Oğlun Orest sənin hüsurunda dayanmışdır. Ana öz oğlunu saraydan qovub irsi qəsb etdi. Mən yad ölkədə, Fokey məmləkətində, Strofiyanın yanında böyümüşəm. İndi buraya Febin hökmünü yerinə yetirməyə və atamın intiqamını almağa gəlmişəm. Ey həyata vida etmiş padşah, yerin təkində səsimi eşit. Səfilliyə düşən oğlun sənə qiymətli bir hədiyyə təqdim etmək qüdrətində deyildir. Yoxsul oğlundan ləyaqətli bir hədiyyəni qəbul et. İlk gənclik günlərimdə mən saçlarımı kəşmişəm, bir hörüyümü müəbbim İnaxa təqdim etmişəm, ikinci hörüyümü isə, ata, sənin məzarın üstünə qoyuram. Sən dəfn olunarkən mən burada olmamışam. Acı taleyin üçün göz yaşları axıtmamışam, tabutuna əlimi uzatmamışam. Atacan, oğlunun məhəbbətini sənə yetirən bu hədiyyəni qəbul et.

Elektra kənzələr xorunun müşayiətilə orxestrə yaxınlaşır.

114

Gözlerim nələr görür? Qara örtüyə bürünmüş bir dəstə qadın buraya gəlir. Bu nə üçündür? Nə olmuşdur? Buna nə mənə verməli? Yoxsa evimizə yeni bir müsibət üz vermişdir? Bəlkə atamın ruhunu təskin üçün qəbiri üzərinə ehsan gətirirlər. Bəli, deyəsən belədir ki, var. Tanıdım, gələn doğma bacım Elektradır. Dərd onun belini bükmüşdür. Zevs, Zevs! Atamın intiqamını almaq üçün sendən kömək istəyirəm. Mərhəmətini məndən əsirgəmə, mənə güclü bir müttəfiq ol. Sevimli Pilad, bir tərəfə çəkilib, qadınların bu kədərli gəlişini seyr edək. Onlara qulaq asaq.

Hər ikisi bir tərəfə çəkilirlər. Elektra və xor orxestrə çıxırlar.

PAROD

Xor

BİRİNCİ STROF

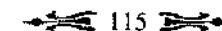
Bizim evdən göndərmişlər. Məzarına ehsan gətirmişik. Sənəmizi döyüb qançır etmişik. İti dirnaqlarımız al şırımlar açmışdır. Matəm fəryadı donmuş qəlblərimizin qidası olmuşdur. Əynimizdəki kətan paltarlar didilmiş, dağılmışdır. Ağ döşlərimizi örtən libaslar parçalanmışdır. Acı kədər qəlblərimizi yaxıb-yandırır.

BİRİNCİ ANTİSTROF

Gecə yarı fəryad səsi ucaldı. Bu, yuxulu bir adamın boğuş və tükürpərdici səsi idi, yataq otağından gəlirdi. Bu fəryad, dəhşətli bir bəla kimi qızların otağına girib oranı sarsıtdı. Bu fəryad, qəbir sükutuna dalmış evin sirlərini faş edirdi. Allahın hikmətinə vəqif olan yuxuyozanlar dedilər: ölümlər torpağın altında qəzəblənmişlər, qatillərinə lənətlər yağdırırlar.

İKİNCİ STROF

İndi o məlun həmin kəni susdurmaq üçün ikiüzlü və yalançı bir şəfqətlə öz kənzələrini məzarın üzərinə göndərmişdir. O, bir cəhənnəm zəbanisi, bir iblisdir biz indi nə deyək, ağzı açmağa insanın üzü gəlmir.

115

Yerə tökülmüş nahaq qanı necə bağışlamaq olar? Heyhat, ev dağılmış, xanımın viranə qalmışdır! Hökmdar dünyanı tərk edəndən sonra sarayı dərin bir zülmət, bir cəhənnəm qaranlığı bürümüşdür.

İKİNCİ ANTİSTROF

Hər kəsin hörmətini qazanmış, öz özəməti ilə əql və qəlblərə hakim olmuş böyük hökmdar artıq yoxdur. Heç bir şey qalmamışdır. Dəhşətli bir qorxu hər yeri bürümüşdür. Lakin öz səadətlerini yer üzünün allahı qədər əziz sayanlar da vardır. Parlaq səadət isə Allahdan daha yüksək və ali tutulur. Halbuki həqiqət bir zaman öz tərəzisi ilə insanların başı üzərində hazır dayanmışdır. Birini gün-günorta çağı öz cəzasına çatdırır, digərini, uzun zamandan sonra olsa da, gecənin qaranlığında yaxalayır və əməlinin mükafatını verir, o birilərini isə sonsuz bir gecə öz qaranlıq pərdəsi altına alıb boğur.

ÜÇÜNCÜ STROF

Qara torpaq acgözcəsinə canına çəkdiyi qanı itirmir. Bu qandan məşum günahın tingləri boy atıb göyərir və intiqam tələb edir. Qan qatilin başını çatladır. Günahların doğurduğu izzətlər onun qəlbini didib-parçalayır.

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Əllərini qana boyayan o qatil qadın qızların otağında heç bir mərhəmət tapa bilmədi. Dünyanın bütün nəhrləri bir-birinə qovuşub axsa, yene də qatilin əlindəki ləkələri yuyub təmizləyə bilməz.

E P O D

Bizi isə tale ata-anasız yaşamağa məhkum etmişdir. Allah bizi ata evindən qovmuşdur, biz kölə halında ömür sürməyə çöreyimizi göz yaşları ilə yeməyə məcbur qalmışıq. Kölə atasının gördüyü hər bir işi, istər yaxşı, istər pis olsun, utansa da, qəlbi yansa da, tərifiyəməyə məcburdur. Biz öz xanədanımızın acı taleyinə gizli-gizli ağlayırıq, göz yaşlarımızı ətəklərimizlə gizlədirik. Gizli kədər qəlblərimizi parçalayır.

BİRİNCİ EPİSODI

Elektra

Kənizlər! Xanədanın sadıq qayğıkeşləri! Siz məni bu məzara qədər müşayiət etdiniz. İndi də mənə xeyirxah bir məsləhətçi olun. Deyin, ehsanı məzara hansı dua ilə təqdim edim? Atama nə deyim? Deyimmi ki, sadıq zövcə, mənim anam öz ərini əzizləyib ona ehsan göndərmişdir! Dilim gəlməz. Ehsanı atamın məzarına təqdim edərkən belə bir söz deyə bilmərəm. Yaxud adətimizcə deyimmi ki, ey ruh, ehsan sahibinə, göndərdiyi ehsana görə mükafat ver. Fənalığına qarşı sən də fənalıq et. Bəlkə nifrətlə (ah, atam da belə nifrətlə öldürülmüşdür) şərabi çirkab suyu kimi çalxayıb yerə atım və geri baxmadan çıxıb gedim? Əzizlərim, fikirləşməkdə mənə kömək edin. Axı biz sizinlə bir-birimizə doğmayıq. Nifrət bizi doğma etmişdir. Qəlbinizdə heç bir şey gizlətməyin. Qorxmaq lazım deyil. Dünyada heç bir kəs, istər ağa olsun, istərsə də qul öz taleyindən boyun qaçırma bilməz. Əgər yaxşı bir məsləhət bilirsinizsə, söyləyin.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Atamın məzarı mənim üçün məhrab qədər müqəddəsdir. Əmrinə itaət borcumdur. Bildiklərimi bütün səmimiyyətlə sənə ərz edəyəm.

Elektra

Atamın məzarına olan ehtiramın mənə məlumdur. İndi söyləyib görəyə məsləhətini nədir.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Ehsanı təqdim edərkən atama sədaqətli olanlara dua et.

Elektra

Elə isə de görüm yaxın adamlardan kimin adını çəkəyəm?

X o r a ğ b i r ç ə y i

Öz adını və Egisfin qəddar düşməni olan bir adamın adını.

E l e k t r a

Demək, bir özüm, bir də sənün üçün dua edim, eləmi?

X o r a ğ b i r ç ə y i

Yaxşı fikirləş. Başqalarının da adını özün yadına sal.

E l e k t r a

İkimizdən başqa mən daha kimin adını çəkə bilərəm?

X o r a ğ b i r ç ə y i

Orestin. Qürbətdə olan qardaşını unutdunmu?

E l e k t r a

Hə, çox gözəl. Lap vaxtında yadıma saldın.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Dua zamanı qatili də yadımdan çıxarma.

E l e k t r a

Necə deyim? Bilmirəm. Sən öyrət.

X o r a ğ b i r ç ə y i

De ki, onun yanına bir adam və ya allahlardan biri gəlsin.

E l e k t r a

Hakimmi istəyim? Cəlladını istəyim? Söylə, necə deyim.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Yox, elə demə. Sadəcə söylə ki, qatili qətlə yetirən bir adam istəyirəm.

E l e k t r a

allahlara belə ibadət etmək günah deyilmə?

X o r a ğ b i r ç ə y i

Nə üçün günah olsun. Düşmənin etdiyi fənalığa qarşı fənalıq günahdırımı?

E l e k t r a

Ey yerlərin altına hakim olan Hermes! Sən hər bir şeye vaqıfsən, insanlar ilə məzardakılar arasında bir vasitəçisən. Mənim duamı yerlərin təkinə hakim və atamın yurdunun möhkəm zamini olan allahlara, hər şeyi doğuran yaş torpağa yetir, o yaş torpağa ki, hər şey ondan doğur və yenidən doğmaq üçün ona qayıdır. Budur, kuzədən ölümlərə ehsanı səpərəm. Atamı çağırır və yalvarıram: bizə rəhmin gəlsin, sevimli oğlunu öz evinə qaytar! Biz burada satılmış bir kölə halındayıq. Doğma anamız bizi qovdu, özünə Egisfi təzə ər seçdi. Ata, sənün qatilin odur. Mən evdə bir kəniz kimiyəm. Orest isə irsədən məhrum edilmiş və sürgün olunmuşdur. Onlar indi sənün əməyinin səmərəsini yeyib qudurlurlar. Sənə yalvarıram. Kömək et, uğurlu bir saat da Orest qayıdıb gəlsin. Ata, mənə dinlə, öz haqqımda bir duam vardır. Sən elə et ki, mən anam kimi xəbis olmayım. Ürəyim sədaqətli, əllərim təmiz olsun. Düşmənlərimiz haqqında isə arzum budur: ata, bir qisas alan tapılıb sənün qanını alsın. Qoy o adam sənün intiqamını alıb qatillərini qətlə yetirsin. Mən pak duamı qara lənətlərlə qarışdırmağa məcburam. O, mənlərə qara lənətlər göndərirəm. Ey qüdrətli allahlar, ey Er, ey Qalibiyət, ey Həqiqət, siz yerlərin təkindən bizə sevinc göndərin. Mən bu dualarla ehsanımı qəbirin üzərinə səpərəm. Siz isə, ölümlərin məzarı üstə oxunması lazım gələn matəm mahnısını oxuyun və acı-acı ağlayın.

Elektra qəbir üzərində öz ehsanını təqdim edir.

X o r

Qoy gözlerimizdən duzlu göz yaşları bir çay kimi axsın. Böyük qüvvət sahibi olan mərhum ağamız üçün acı-acı ağlayaq. Sənün tabutun müqəddəsdir. Qoy bu tabut bizi bədbəxtliklərdən qorusun, bizə

səədət bəxş etsin. Sənə dua edirik, bizi dinlə, ehsanı səpirik, qəbul et. Bizi şərden qoru, xilaskarımız ol. Ey şahın pak ruhu, səsimizi eşit. Böyük hökmdar, səni əhatə edən dəhşətli zülmətin içərisində bizi dinlə. Nə qədər böyük kədər, nə qədər böyük dərd. Ey xanımın xilas edəcək olan böyük insan, şücaətli hökmdar rəşadətli qəhrəman, gəl, nizəni işə sal kamanını dart qoy kiriş səslənsin. Qılıncını siyirib igid kimi döş-döşə döyüş.

Elektra

(məzardan aralanır)

Torpaq atamın şərəfinə səpilən ehsanı canına çəkdi. İndi də başqa bir işimə kömək edin.

Xorağbirçəyi

Buyur. Nə olmuşdur, qəlbimizi qorxudan döyünməyə başladı.

Elektra

Bax, bu hörüyü məzarın üstündə tapdım.

Xorağbirçəyi

Bu hörüyü kim kəsib buraya qoymuş olar? Kişi hörüyüdür, ya qadın?

Elektra

Anlaşılmır. Ancaq hər halda təyin etmək olar.

Xorağbirçəyi

Elə isə, gənc xanım, fikrini aç, qocaya söylə.

Elektra

Kim öz hörüyünü kəsib buraya qoya bilər? Bunu birçə mən edə bilərdim.

→ 120 ←

Xorağbirçəyi

Əlbəttə. Qalan adamların hamısı ölüyə düşməndir.

Elektra

Elədir ki, var. Birçə bax. Saçlar tamamilə...

Xorağbirçəyi

Tamamilə kimin saçlarına bənzəyir. Rica edəyəm, de!

Elektra

Tamamilə mənim saçlarıma bənzəyir.

Xorağbirçəyi

Bəlkə Orestin saçıdır, gizlincə gətirib qoymuşdur.

Elektra

Elədir ki, var. Şübhəsiz ki, Orestin saçlarıdır. Açıq-aydın görünmürmü?

Xorağbirçəyi

O, qayıtmağa necə cəsarət etmişdir?

Elektra

Saçını kəsib buraya atasının qəbiri üstə göndərmişdir.

Xorağbirçəyi

Sənin sözlərini eşidərkən gözlərimizdən acı yaşlar axır. Demək, Orestin ayağı bu torpağı dəymişdir.

→ 121 ←

Elektra

Mənim də qəlbim yerindən oynadı. Sanki ürəyimə iti bir bıçaq sancıldı. İri, yaxıcı duzlu qətrələr gözlerimdən bir sel kimi dayanmadan axmağa başladı. Bu hörük qəlbimi yaxıb-yandırdı. Yox, bu hörük arqosullardan heç kəsin başından kəsilməmişdir. O qatil anam da bunu öz başından kəsə bilməzdi. O mələmə öz doğma övladına ögey ana kimidir. Məncə, bu gözəl hədiyyə sevimli Orestdəndir. Gözlerimdə ümid parlayır. Ah, ah! Ey hörük, sən birçə dil açıb danışa bilsəydin! Qəlbim tərdüddən qurtarar, fikrim aram olardı. Sən əgər düşməni başından kəsilmiş bir hörüksənsə, mən nifrətlə sənə tüpürərəm. Yox, əgər doğma bir adamın başından kəsilmişsənsə, biz mərhum atamızın məzarı qarşısında ağlamaqdansa, allahlara dua edirik. Allahlar da bilirlər ki, qəlbim narahət bir qayıq kimi tufanlar içərisində çırpınır. Birçə xilas ola bilsəydik!

Kiçik kökdən böyük bir gövdə əmələ gələ bilər. Aha, burada ayaq izləri də var. Bu da bir sübut. Tamamilə ayaq lap mənim ayağıma bən-zəyir. İki adamın ayağının izləridir, aydınca seçilir. Biri onunkudur. Yanında tanımadığımı bir yoldaşı var. Pəncə və dabanın çizgilərini ölçürəm, dübbədüz mənimkilərə uyğun gəlir. Fikirlərim çəşir, sinəmi bir titrəyiş bürüyür.

Orest qəbirin dəhlizindən çıxır.

Orest

Duanı qəbul edən allahlardan rica et ki, gələcəkdə də sən arzu-larımı belə yerinə yetirsinlər.

Elektra

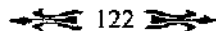
Allahlar indiyə qədər nə vaxt mənə mərhəmətli olublar ki?

Orest

Çoxdan həsrətini çəkdiyini adam indi hüzurunda dayanmışdır.

Elektra

Sən bunu haradan bilirsen? Bilirsənmi, söylə, mən kimi evimize çağırırdım?

Orest

Bilirəm, sən yana-yana və mehriban bir dillə Orestə çağırırdın.

Elektra

Məgər mənim arzumu yerinə yetirmişdir?

Orest

Mən buradayam. Məndən başqa sən sevimlin yoxdur.

Elektra

Sən mənə yadsan. Məni aldatmaqımı istəyirsən?

Orest

Elə olanda mən öz-özümü aldatmış olaram.

Elektra

Mənim dərdlərimə istehza edirsən.

Orest

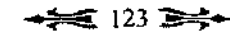
Onda öz dərdlərimə istehza etmiş olaram.

Elektra

Demək, sən Orestsən. Mən sənənləmi danışaram, sənənləmi?

Orest

Sən mənim özümü görəndə tanımırsan, halbuki hörüyümü görəndə və ayaqlarımın izlərini böyük təlaşla ölçəndə sən qəlbim yerindən oynadı: bunların mənə aid olduğuna heç şübhə etmədin. Birçə bu hörüyə

bax! Başına qoy, kəsildiği yerlə tutuşdur. Məgər görmürsənmi qardaşının saçları sənin saçlarına nə qədər bənzəyir. Əynimdəki paltara bax, bunu sənin barmaqların, toxumuşdur. Üzərindəki aslanı da toxucudan bir nişanə olsun deyə, sən tikibsen.

(Elektra ağlayır)

Bacıcan! Sakit ol. Başın sevincdən sərxoş olmasın. Bilirsən ki, bizim qəlbimiz necə bir kədərlə doludur.

E l e k t r a

Ah, mənim əzizim! Xanədanımızın müdafiəçisi! Ümidimiz! Sənin üçün bilsən nə qədər göz yaş axıtmışam. Sən güclü əlinlə bizim qisasımızı alacaq, atamızın hökmranlığını ələ keçirəcəksən. Əzizim, indi mənim məhəbbətim sənə daha artıqdır, sən mənə dörd tərəfdən qiymətli sən: sən mənim üçün atasın, anama olan sevgimi də sənə bağışlamışam, ona mənə qəzəb və kəskin nifrətdən başqa bir şey yoxdur. Bacım amansızcasına edam edilmişdir, sən mənim üçün həm də bir bacısan. Əslində isə mənim sadıq qardaşımsan. Sən mənim padşahım və hökmdarımsan. Qoy Həqiqət, Qüvvət və allahların ən müqtədiri olan Zevs sənin müttəfiqin və yardımçın olsun.

O r e s t

Zevs! Zevs! Bizim hamımıza bir nəzər sal. Bax gör qartalın yuvası necə yetim qalmışdır. Qartal özü müdhiş ilanın həlqəsindən boğulub məhv olmuş, balaları isə ac qalmışlar. Qanadsız balalar, ataları kimi ov ovlaya bilmir və yuvalarına qida gətirməkdə acizdirlər. Biz yetimlər, mən və bacım Elektra sənin hüzurunda belə miskinlə dayanmışıq. Biz ata evindən qovulmuş yazıqlarıq. Həyat bizim üçün çox acıdır. Sənin xatirin bizim yanımızda çox əzizdir. Əgər sən bunu nəzərə almayaraq xanədanı tamamilə məhv edəcək olsan, bundan sonra daha kim sənə bu qədər bol ehsan gətirəcəkdir? Qartalın yuvasını tamamilə dağıtsan, insanlara vacib sifarişlərinin kim ilə göndərəcəksən? Əgər bizim hökmdarlıq sülaləmizin kökü kəsilsə, mehrablarda kim sənin yolunda öküzlərin qızıl qanını axıdacaq?

Yardım et. Şanlı xanədanımızı indiki alçaq mövqeyindən yüksək-
lərə qaldır, bunu etmək sənin əlində çox asan bir işdir.

X o r a ğ b i r ç e y i

Uşaqlar! Ey ata yurdunun səadətli! Amandır, susun. Əzizlərim, birdən sizin sözlərinizi başqaları eşidə bilər. Tamahkar dillər hamısını ağalaramıza xəbər verərlər. Ah, onların qətranlı cəsədlərinin odda yandığını görmüşəm!

O r e s t

Feb bizi satmaz. Allah özü mənə qorxmadan qəti döyüşə girməyi əmr etmişdir. Feb buyurdu ki, əgər ata qatilini qətlə yetirməsəm, qana qan eləməsəm, mən özüm də ağır bir cəzaya düçar olacağam. Onun əmri o qədər dəhşətlidir ki, eşidəndə damarımda qan dondu. Dedi ki, əmri yerinə yetirməsəm öz əziz canım və ruhum dözülməz cəzaya məhkum olacaqdır. Allah məni tabutların zülməti içərisində yatan ölü-
lərin qəzəbi ilə qorxutdu. Onlar yaxın adamlarının dalınca yağdırdıqları lənətdən mənim də dəhşətə qovulacağam. Bədənimin irinli yaralar bürüyəcəkdir. Zəhər əridici bir dişlə dərimi gəmirəcəkdir. Cüzam gəncliyimi və gücümü əlimdən alacaqdır. Saçlarım ağarıb töküləcəkdir. Allah məni daha ağır bir cəza ilə təhdid etdi, atamın qəbrindən görünəcək qara kabuslar, nəslimizin qatilindən intiqam almağı mənə tələb edəcəklər.

Ölülərin sirlə oxu köksümə sancılacaq, ağılımı şaşıracağam, gecə canımı qorxu alacaq, dəhşətlər içərisində çırpınıb qalacağam, vahimə məni didib-tökəcək. Dedi ki, buyruğa əməl etməyən müqəssir mis məftildən hörülmüş şallaqla şəhərdən qovulacaq. Belə bir bədbəxt nə müqəddəs tənə əlini vura biləcək, nə də bayramlarda qəbir üstünə ehsan səpilməsində iştirak edəcəkdir. Atamın gözəgörünməz qəzəbi onu mehrabdan qovacaqdır. O, sığınmaq üçün bir yer tapmayacaq, heç kəs ona dua etməyəcək. Yoldaşları onu atacaq, hamı ona nifrət edəcək, arıqlayıb çöpə dönəcək, uzun müddət lərzə və titrəyişlər içərisində çırpınacaqdır. Allahın buyruğu belədir. Allaha inanmamaq olarmı? Hətta inanmasam da bu iş görülməlidir. Arzumun yerinə yetirilməsi bir neçə zərurətdən doğur: Febin hökmü, atam üçün duyduğum dərin kədər, sürgünlükdə keçirdiyim yoxsulluq və ehtiyac mənə hərəkət tələb edir. Qoy İlionu dağıtmaqla dünyada qəhrəmanlıq şöhrəti qazanmış arqoslular iki qadına tabe olmasınlar. Kişi olmasına baxmayaraq o da qadındır. Həqiqət özünü tezliklə göstərər.

BİRİNCİ STASİM

X o r a ğ b i r ç ə y i

Siz, ey qüdrətli Moyr! Başladığımız işi allahların kəramətilə axıra çatdırın. Həqiqət bizim köməkçimizdir. Düşmən söyüş söyübsə, söyüş də eşitməlidir. Həqiqətin açıqdan-açığa verdiyi hökm belədir. Zərbəyə və axıdılan qana, zərbə və qanla cavab verilməlidir. Başqalarını incidən öz cəzasını almalıdır. Pis əməlin varsa, cəzasına da döz – qədim atalar məsəlində belə deyildir.

O r e s t

Ah, ata! Zavallı ata! Mən sənə nə deyim? Səni bu işıqlı dünyaya necə çağırım, necə edim ki, sözlərimi eşidəsən? Tabutdakı yatağında istirahətlə yatırsan. Yuxu səni tabuta bağlamışdır. Sən nursan, zülmət sənin yerin ola bilməz. Ey kədərli hökmdar, icazə ver Atridlər nəslinin böyüyü sənin yanına ucsun.

X o r

Mənim balalarım, alovun gəmirici dişləri ölümlərin ruhuna toxuna bilməz. Ölümlərin qəzəbi çox dəhşətlidir. Ölümlərin fəryadı yüksələr, intiqam alan tapılıb qatilin başının üstünü kəsər. Atanın can çəkmişindəki xırıltısı, övladı intiqama çağırır, bunu səbirsizliklə gözləyir, tələsdirir, əmr edir, intiqam üçün göndərirdi.

E l e k t r a

Mərhum atam, məni də dinlə. Sənin üçün göz yaşları axıdıram. Qəlbim dərd və qüssədən parçalanır. Qəbirin üstündə iki övladın hıçqınqlarla ağlayır, özlərini didib-tökürlər. Hər ikisi səfalət içərisinə atılmışdır. Hər yerdə biz ağır dərd və kədərlə qarşılaşırıq. Dözülməz bir bədbəxtlik nəsibimiz olmuşdur.

X o r

Hər şey allahın əlindədir. O istəyə sizin həyatınızı büsbütün dəyişər, siz şən nəğmələr oxuyarsınız. Padşah sarayında yeni hökmdarın göz yaşları və matəm mahnıları deyil, özəmətli himn, bədələrin cin-giltisi qarşılar.

O r e s t

Ata, əgər sən İlion döyüşlərində bir Ligilin⁴⁸ süngüsü ilə öldürülüb yaş torpağa gömülmüş olsaydın, oğlun adamlar arasında sənin şanlı adın ilə fəxr edərdi. Uşaqlarını xalq böyük ehtiram ilə qarşılardı. Dəniz sahilindəki məzarının üstündə hündür bir təpə yüksəldərdilər, bunlar hamısı bizim üçün təsəlli olardı.

X o r

Sən əgər döyüşçü yoldaşların ilə birlikdə dənizin o tərəfində şərefli şəhid olsaydın, qəbir aləmində də, müqəddəs bir hökmdar kimi, böyük hörmət sahibi olardın, yerlərin təkisi və oradakı qullar sənin hökmünə itaət edərdilər. Sağ olarkən burada, günəşin altında sən hökmdarın, allahın sadıq bəndəsi idin və göylər qarşısındakı vəzifəni yerinə yetirib, əlində əsa xalqı idarə edərdin.

E l e k t r a

Ata, nə üçün sən Troya qüllələri altında şəhid olmadın, müharibədə canlarını qurban edən başqaları ilə bir yerdə Skamandr sahillərində dəfn edilmədin? Qatillərin səndən qabaq ölsəydilər nə olardı, onların ölüm xəbəri bizə çatardı, biz saymazayana belə adam tanınırıq deyərdik.

X o r

Qızım, sənin sözlərin qızıldan qiymətlidir. Sənin arzun çox sevin-diricidir, bu arzular insana behişt bağlarından daha artıq səadət bəxş edir. Ancaq təəssüf ki, həqiqətdə belə deyil. Həqiqətdə iki hal iki qamçının taqqıltısı kimi səslənir: bizim əsl hamimiz yerin altında, tabutdadır, indiki ağalarımızın isə əlləri qara qana bulaşmışdır. Ölüyə fənalıq edilmiş və onunla çox alçaq rəftar olunmuşdur. Siz yetimlərin də payına göz yaşı düşmüşdür.

O r e s t

Sizin sözləriniz bir bıçaq kimi qulağıma sancıldı. Zevs! Qəbir aləmindən də olsa, sən həmişə intiqam üçün qatilə cəza göndərirsən, onun əlini kəsirsən. Atamın intiqamını al ki, o rahat uysun.

X o r

Ah, o erin qətlə yetişdiyini və arvadının da cansız bir cəsəd olaraq onun yanında uzanıb qaldığını görsəydim, qətranlı alovların işığında nə qədər böyük həzzlə matəm mahnısı oxuyardım! Nə üçün susaq? Qəlbimizi yandırıb yaxan arzunu nə üçün açıb deməyə? Qəzəb gəmini irəli qovur. Kin və kədər ölkələri yırtıb-dağdır. Qəlblərimizdə hirs coşub-daşır.

E l e k t r a

Yazıq biz! Bəs nə vaxt Zevsin qüdrətli əli o məlunların başını özə-cəkdir. O zaman məmləkətdə haqq öz yerini tapar. Həqiqəti çağırıram. Qoy həqiqət özü alçaqların divanını, tutsun. Yer üzünün və yer altının al-lahları, səsini eşidin!

X o r

Belə bir qədim qanun var: yerə tökülən hər qətrə qan yeni qan tələb edir. Ölüm xırıltıları eriniləri oyadır. O, ölümə ölüm, cinayətə cəza istəyir, qatilin qətlini tələb edir.

O r e s t

Ey yerlərin altına hakim olan ulu qüvvət, hardasan! Ey qətl edilənlərin ruhları – bircə nəzər salın. Görün Atrid nəslinin son nəfərləri nə zavallı haldadır. Bizi evdən qovublar. Zevs! Zevs! De görək biz nə edək?

X o r

Sənin ağlamağını eşidərkən köksümüzə qəlbimiz sustalır və çox zəif döyünür. Yenidən ümidimizi itiririk. Ruhumuz qaralır. Lakin səni yamımızda görəndə inamımız artır, yenidən qəlbimizdə ümid oyanır.

E l e k t r a

Söyləyimmə? Anamızın bizə çəkdiyi iztirabları əvvəldən sona qədər nağıl edimmə? Çox əzab çəkmişik. Anamızın günahını qətiyyənlə yumaq olmaz. Bizim ona qarşı kinimiz quduz bir canavar qədər qüvvətli-dir. Ərinin qatili olan bir ananın qara günahı bağışlanmaz.

X o r

Biz özümüz, özümüzü döymüşük. Fəryad edən şərq qadınları və ya ağlayan Kissian qadınları kimi sinə vurmuşuq. Saçlarımız toza, yanaqlarımız qana bulaşmışdır. Zərbəni zərbə üstündən endirmişik. Əllərimiz aramsız sürətdə qalxıb-düşmüş, bədənimizi yaralamışdır. Bədbəxt başımız ağrımışdır, fəryad səslərimiz göyə yüksəlmişdir.

E l e k t r a

Ah, ana, alçaq və məlun qadın! Ah, o şəərəfsiz dəfn! Xalq tabutun da-lınca getmədi. Qarıların hönkürtüsü eşidilmədi. Böyük bir hökmdarı bir qadın dəfn etdi.

X o r

Oğul, bunu da bil: cənazəni kötəklədilər, sonra parça-parça doğrayıb xəndəyə atdılar. Səni isə o, həqarət içərisində yaşatmaq fikrindədir... O isteyir ki, sən uzun-uzadı şəərəfsiz yaşayasan və iztirab çəkəsən. Oğul, sən atanın nə qədər biabır və təhqir edildiyini eşidirsənmi?

E l e k t r a

Atanın taleyi sənə məlumdur. Mən də ki, tamamilə qiymətsiz bir adam kimi kənara atılmış, quduz bir it kimi evdən qovulmuşam. Bacımı qarantlıq bir guşəyə soxmuşlar. Gülümsəmək nə olduğunu unutmuşam. Nəsimim ağlamaq olmuşdur. Göz yaşlarımı dayanmadan axıdır, hıçqır-ıqlarla ağlayıram. Qardaş, bunları qəlbinə yaz.

X o r

Qoy bu sözlər qəlbini ən dərin yerinə nüfuz etsin. Eşitdiklərinin hamısı doğrudur və belə də olmuşdur. Atan məzarda səndən hərəkət göz-ləyir. Ləngitmək olmaz. İntiqam. Qorxmadan, igidcə döyüşə gir və atanın qisasını al.

O r e s t

Hər dəqiqə xəcalət çəkirəm. Qəlbim təhqir olunmuş, zəhərlənmiş-dir. O qadın atanın təhqir edilməsinin cəzasını çəkməlidir. Göylərdəki allahın tələbi budur. Əllərim bu tələbi yerinə yetirəcəkdir. Öldürmək istə-yirəm. Öldürəcəyəm! Qoy sonra mən də məhv olum. Ata, səni çağırıram. Xalq dostlarına kömək əlini uzat!

Elektra

Mən də çağırıram. Ağlamaqdan gözlərimdə yaş qalmamışdır. Səsimi eşit.

Xor ağbirçəyi

Bizim hamımız əlbirik. Bir yerdə çağırırıq. Səsimizə səs ver, qəbirdən başını qaldır. Dünyaya qayıt. Düşmənlərlə mübarizədə bizə yardım et!

Orest

İlahi, qəti hökm ver. Qana qan istəyirik, namusa namus!

Elektra

Ey böyük allah! Ulu pərvərdigar! Ey həqiqət, baş qaldır! Bizim haqlı olduğumuzu gör.

Xor ağbirçəyi

Bu cür dəhşətli ovsunları eşidərkən bədən lərzəyə düşür. Tale baş verməli olan işi çoxdan gözləyir. Qoy sizin duanızın müqabilində o öz hökmünü icra etsin.

Xor

Günah! Müdhiş bir günah! Bəla! Qanlı yaralar açan ağır günah! Aman, göz yaşları, sizi kim dayandırın... Aman, aman, çəkilən əzab və iztirablar! Qəlbimizi kim ovutsun! Nəslə gəmirən yaralar – sizi hansı həkim sağaltsın? Heç bir səs verən yoxdur. Bəs oğlu? Bəli, oğul qanlı bıçaqla bu yaraları sağaldacaq. Ey yerin təkindəki ruhlər! Biz belə bir nəğmə ilə sizə müraciət edirik.

Xor ağbirçəyi

Ey yeraltı dərinliklərə hakim olan ulu qüvvətlər! Səsimizi eşidin, bu bədbəxt uşaqlara yazığımız gəlsin, onları qalibiyyətə çatdırın.

İKİNCİ EPİSODI

Orest

Ata, ata! Sən bir hökmdar kimi ölmədin. Sənin kimi qüdrətli hökmdar olmağıma yardım et.

Elektra

Mən də yalvarıram. Ata, mənim də sözlərimi eşit. Evi özümüze qaytar. Qoy kişi öz evinə gəlsin, Egisf isə gəbərüb ölsün.

Orest

O zaman bütün şəhər səni xeyir-dua ilə yad edər. Yoxsa müqəddəs bayram günündə sənə heç bir əhsan verilməyəcək, sahibsiz bir ölü kimi qəbirdə yatıb qalacaqsan.

Elektra

Mən də toy günündə, payıma düşən ata malından sənə bollu əhsan gətirərəm. Nəslimizdən olan bütün ölülərin hamısından əvvəl sənin məzarını bəzərəm.

Orest

Ey torpaq! Atanı dünyaya qaytar, ta ki, bizim döyüşümüzü görsün.

Elektra

Ey ölülərin allahı! Onu güclə buraya göndər.

Orest

Ata, arvadının səni öldürdüyü hamamı unutma.

Elektra

Toru yadından çıxarma, arvadın səni onun vasitəsilə öldürmüşdür.

Orest

Ata, səni tor içində vəhşi heyvanı aparən kimi aparırdılar.

Elektra

Böyük hörmətsizlik etdilər, səni parçaya бүkdülər.

Orest

Edilən hörmətsizlikləri eşdirsənmi? Oyan, ata, oyan!

Elektra

Əziz başını qaldır.

Orest

Ata, əgər özün qalxmırsansa, həqiqəti bizə sadıq köməkçi göndər. Yaxud sənə qalib gələnlərin məğlub olmasını istəyirsənsə, bizə qüvvət ver, sənə qarşı işlənən hiyləyə biz də hiylə ilə cavab verək.

Elektra

Ata, eşit, bu mənim sonuncu yalvarışımdır. Sənin balaların məzarın başında əyləşmişlər. Görürsənmi? Oğluna mərhəmət et, qızına yazığın gəlsin.

Orest

Pelonidlər⁴⁹ nəslinin kəsilməsinə razı olma. Əgər sən bunu etsən, ölmüş olsan da, yenə daima diri qalarsan.

Elektra

Övladın qəlbində ölünün xatirəsi əbədi yaşayır. Su üzərində üzən mantar, dənizin dibinə buraxılmış balıq torunun varlığını xəbər verdiyi kimi, övlad da öz xələflərinin varlığından bir nişanədir.

Orest

Qulaq as. Bu göz yaşları, dualar, nalələr – hamısı sənin üçündür. Yalvarışlarımızı qəbul etsən, özünü xilas etmiş olarsan.

Xorağbirçəyi

Siz uzun-uzun şikayət etdiniz. Çoxdan bəri hörmətsiz olmuş məzara böyük ehtiram göstərdiniz. Bu uzun nitqlər üçün sizi danlamağa mənim haqqım yoxdur. Sən, öz cəsəətini göstərməyə hazırlaş. Ləngimə! Orest, başla. Öz bəxtini sına.

Orest

Baş üstə. Lakin bir sualım da var. Əsl məsələ haqqındadır. Anam əhsanı nə üçün göndərmişdir? Yoxsa əfv olunmaz bəd əməlinin əvəzini çıxmaq istəyir? Nifrət etdiyi ölüyə həqir bir töhfə! Borcdan yüz qat əskik olan miskin bir hədiyyə! Halbuki dünyanın bütün var-yoxu bir qətrə qanın bahasını ödəyə bilməz. Bu şübhəsizdir. Mən işin həqiqətini bilmək istəyirəm. Bilirsənsə danış.

Xor

Oğlum, bilirəm, mən orada idim. Çox fəna yuxular görmüşdü. Gecənin dəhşətləri o allahsız qadını sarsıtırdı. Buna görə də əhsan göndərmişdir.

Orest

O yuxular sənə məlumdurmu? Bilirsənsə söylə.

Xorağbirçəyi

Özü nağıl etdi, yuxuda görüb ki, ilan doğmuşdur.

Orest

Sonra? Yuxunun dalısı necədir?

Xor ağbirçəyi

İlanı uşaq kimi bələmişdir.

Orest

Bəs o dəhşətli məxluqa nə yedirmişdir?

Xor ağbirçəyi

Yuxuda görüb ki, onu öz döşlərindən emizdirmişdir.

Orest

Bəs o murdar heyvan onun döşünü zəhərləməmişdir?

Xor ağbirçəyi

Bəli. O, südlə bərabər yaradan axan qara qanı da əmmişdir.

Orest

Yuxusu çin olacaq. Gördükləri heç də yalan olmayacaq.

Xor ağbirçəyi

O, qorxaraq dəhşətlə qışqırıb yuxudan oyanmışdı. Sarayda söndürülmüş məşəllər gecə yenidən yandırıldı. Səhər açılar-açılmaz o, məzar üzərinə ehsan göndərdi. Bədbəxtliyin qabağını almaq istəyirdi.

Orest

Atamın məzarına və Yerə and içirəm ki, onun gecə yansı gördüyü yuxu mənim əllərimlə yerinə yetəcəkdir. Mən yuxu yozmağı bacarıram. Bu yuxu tam bir həqiqətdir. O məni doğduğu bətnindən ilan doğmuşdur. Mənim beşiyimdə də ilan yatmışdır. Mənim əmədiyim döşlər

həmin ilanı yedirmişdir. Təzə və isti südə qan qarışmışdır. İlan dişlərkən ağrının şiddətindən qışqırmışdır. Bu yuxu, gələcəkdən xəbər verir. O, dəhşətli bir heyvan doğmuşdur. O, qanlar içərisində gəbər-məlidir. Həmin zəhərli ilan – mənəm. Onu mən öldürəcəyəm. Yuxu bütün həqiqəti söyləmişdir. Sizi bu işə hakim təyin edərim və xahiş edərim yuxunu siz də yozasınız.

Xor

Qoy sən deyən kimi olsun. İndi kim nə etməlidirsə, dostlarına əmr et, yerinə yetirsinlər. Biz nədən saqınmalıyıq – onu da göstər.

Orest

Mənim təklifim sadədir. Bacım saraya qayıtmalıdır. Siz mənim fikirlərimi gizli saxlamalısınız. Onlar hökmdarı hiylə ilə öldürmüşlər, özləri də hiylənin qurbanı olmalıdırlar. Həmin torda həlqə boğazlarına keçib onları boğmalıdır. Loksi, böyük hökmdar Apollon bizə belə buyurmuşdur. Onun buyruqları həmişə doğru çıxmışdır. Xanədanımızın dostu və döyüş yoldaşım Pilad ilə ikimiz əynimizə səfər paltarını geyib, qərrib bir adam sifətində, sarayın qapısına gələrik. Parnasın yanında danışılan kimi səsimizi dəyişdirib danışarıq, Fokey dağlarının sakinlərinin ləhcəsini təqlid edərək. Qapıcılardan hər biri bizi, söz yox ki, hörmətlə qarşılamayacaq – qatillərin evində adət və ənənə gözənilməz. Biz də dayanıb gözlerik.

Nəhayət yanımızdan ötən bir adam bizdən soruşar. “Egizf nə üçün uzaqdan gələn müsafirləri içəriyə buraxmır. O ki, burada şəhərdədir”. Evin astanasını addamaq mənim üçün kifayətdir. O, ilanı atamın taxtında oturmuş görsəm, yaxud qabağıma çıxsın, onunla üz-üzə gələm, inan ki, o heç “Qonaq, hardan gəlmisən?” deməyə macal tapmamış mənim qılıncımın sürətli zərbəsi onu yerə sərəcəkdir. İnsan qanı içməkdən doymayan Erini üçüncü dəfə boğazını isti qanla yaşlar. Bacı, sən evdə ayıq ol, elə olsun ki, planımızı düşündüyümüz kimi icra edə bilək. Sizə işə, dostlar, dilinizi ağızınızda möhkəm tutmağı əmr edərim, susun, lüzumsuz bir kəlmə də danışmayın. Qalan işlərə gəlincə, mən özümü o böyük qüvvətə tapşırıram, o, qılınc verib məni bu qanlı mübarizəyə qaldırmışdır, mənə yardım da edər.

İKİNCİ STASİM

X o r

BİRİNCİ STROF

Keçilməz, qalın meşələr hər cür vəhşi heyvan və ilanlarla doludur. Dənizlərin dərin dibləri insan nəslinin düşməni olan naqqaları becərüb saxlayır. Alovlu bəla buludları göy üzündən ötüb keçir. Yer üzündə gəzənlər və ya göydə uçanlar heç vaxt dəhşətli qasırgılardan əmin deyil.

BİRİNCİ ANTİSTROF

Lakin hər bir şeyə hazır olan insanın həyasızlığı, şaşqın qadının heç bir şeydən çəkinməyən və bədbəxtliyə səbəb olan məhəbbəti bütün belələrdən və qasırgılardan daha dəhşətlidir. Qadının belə qudurmuş məhəbbətini məhəbbət adlandırmaq olmaz və belə qadın kişisi qarşısındakı vəzifəsindən kənara çıxdığı üçün lənətə layiqdir.

İKİNCİ STROF

Qoy kor, kar və yelbeyin olmayanlar, oğlunu öldürən, həyasız Alfeyi xatırlasınlar. Onun yanğını, onun qatilliyini yadınıza salın. Uşaq doğularkən bir kötük zahir oldu. Tale bu kötüyün ömrünü onun oğlunun ömrü ilə bağlamışdı. Kötük durduqca uşaq yaşayacaqdı. Alfey bunu bilə-bilə kötüyü yandırdı. Kötük sönüncə oğlan da öldü.

İKİNCİ ANTİSTROF

Lənətlə yad olunan başqa bir qız da vardır. Krit şahı Minosa aldanıb qızıl boyunbağı müqabilində öz valideynini düşməne təslim etdi. Nis hər şeydən bixəbər yatmışdı, xəbis qız ona həyat verən adamın saçını kəsdi. Allahlar o murdar köpəyin ruhunu aldılar.

ÜÇÜNCÜ STROF

Keçmiş dəhşətli cinayətləri xatırlarkən biz nə üçün bütün ailəyə bədbəxtlik gətirən mənfur izdivacı yaddan çıxaraq? Məkrli qadının xəyanətini, qəhrəman ərini satmasını necə unuda bilərik. Onun əri düşmənlərin canına lərzə salan bir igid idi. Biz isə sönmüş xanədamda qorxaq bir adamın, qadınların hökmranlığı altında yaşamağa məhkum olduq.

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Bütün cinayətlər içərisində Lemnos⁵⁰ cinayəti daha məşhurdur. Nəğmələr və rəvayətlərdə onlara lənətlər yağdırırlar. Yeni cinayət isə Lemnosdakı xəbislikdən qat-qat dəhşətlidir. Günahkar evdən allah öz mərhəmətini kəsər. Allahın düşməni insanların yanında də şərəfsizdir. Bütün bu misallların hamısı həqiqətdir.

DÖRDÜNCÜ STROF

Qəlbimə iti xəncər sancılır. Kəskin tiyə dərin yara açır. Ey həqiqət Allahı, haradasan, harada? Həqiqət torpaqlarda tapdalanır. Onlar allahın yolundan azıblar. Yer üzünə bir nəzər sal.

DÖRDÜNCÜ ANTİSTROF

Həqiqət möhkəm və sarsılmazdır. Tale qılıncı döyüb bərkidir. Qız qeyb etdiyi evə qaytarılır. Qüdrətli erinilər axıdılmış qanın intiqamını alacaqlar.

ÜÇÜNCÜ EPİSODI

Orest və Pilad qərrib müsafir paltarı əyinlərində qapıya yaxınlaşırlar.

O r e s t

Ey, ey! Qapıçı! Eşidirsənmi? Qapını döyürlər. Ey, orada adam varmı? Ey qapıçı! Ey! Üçüncü dəfədir ki, qışqırıram: qapını açın. Məgər Egisf sizə qonaqpərustliyi öyrətmişdir?

K e n i z

(evdən çıxır)

Gəldim, eşidirəm. Qonaq, söylə görək kimsən, haralısan?

O r e s t

Hökmdar ehtiramla ərz et ki, mən onun hüzuruna gəlmişəm və mühüm xəbərlər gətirmişəm. Tələs. Qaranlıq gecə bizi təqib edir. Qərrib qonaqlar üçün qonaqpərest bir evdə lövbər atıb dayanmaq vaxtı çatmış-

dır. Qoy evin sahibi və ya sahibesi bayıra çıxsın. Yox, sahibi gəlsə daha yaxşıdır. Qadınla danışarkən qorxu və ya həya açıq danışmağa mane olur. Kişi kişi ilə danışanda cəsarətli olur və hər şeyi açıb deyə bilər.

K l i t e m n e s t r a

(saraydan çıxır)

Ey qəriblər, nə istəyirsiniz? Sarayda qərib müsafirlərə xidmət üçün hər şeyimiz var: isti hamam sizi gözləyir, yumşaq yorğan-döşək yorğun vücutlarınızı dincəldər. Təmiz geyinmiş kənzilər qulluğunuzda hazır dayanmışlar. Əgər daha mühüm bir iş üçün gəlibsinizsə, bu işlə başımızın böyüyü məşğul olmalıdır. Mən ona xəbər verə bilərəm.

O r e s t

Mən uzaq Fokididən gəlmişəm, əslən davilliyəm. Şələmi çiyinimə atıb tozlu yolları tapdaya-tapdaya Arqosa gəlirəm, yolda bir adama təsadüf etdim. Nə mən onu tanıyırdım, nə o mənə. O mənimlə söhbətə başlayıb haraya getdiyimi öyrəndi. Söhbət zamanı mən onun fokeyli Strofi olduğunu öyrəndim. O dedi ki: "Səfərin Arqos tərəfədirmi? Xahiş edirəm, mənim bir tapşırığımı yerinə yetirəsən. Orestin atasına xəbər ver ki, o, artıq ölmüşdür. Yadından çıxmasın. Soruş gör nə fikirdədirlər, cənazəsini vətəninəmi aparmaq istəyirlər, ya həmişəlik qürbətdə qalmasına razıdırlar. Bunları öyrən və doğru cavab getir. Biz onu mis küpdə dəfn etmişik, dəfn zamanı lazımı ehtiramı göstərmişik və onun üçün göz yaşları axıtmışdıq. Mən eşitdiklərimi sizə dedim. İndi burada kimin ilə danışdığımı bilmirəm, qarşımdakı evin sahibəsidirmi, yaxud mənim sözlərimə cavab verə biləcək adamdırımı? Bu, sizə məlumdur.

K l i t e m n e s t r a

Vay, bədbəxt canım, vay sözlərin məni tamamilə məhv etdi. Ey ailəmizin səadətinə qəsd edən məlun iblis. Heç kəs sənə pəncədən yaxasını qurtara bilmir. Hətta uzaqda gizləneni belə görür, sərrast oxlarla öldürürsən. Bütün sevdiklərimi əlimdən aldın. Qol-budaqsız ağac kimi

çılpaq qaldım. İndi də Orest! Ağlıl tərpənərək, özünü təhlükədən kənara çəkdiyi halda, o da məhv oldu. Ümid edirdim ki, o mənim dərmlərimi ovudar, evimizin gələcək sevinci olar, heyhat! Bu ümid də boş çıxdı.

O r e s t

Mən, əlbəttə, bu cür zəngin bir evə xoş bir xəbərlə gəlmək istərdim. Arzu edirdim ki, sizin sevimli bir dostunuz və hörmətli qonağınız olam. Qərib üçün özünə qonaqpərvər bir ev tapmaqdan yaxşı daha nə ola bilər? Bununla belə, bu cür dəhşətli xəbəri ata-anadan gizlətmək böyük vicdansızlıq olardı. Mən yolda rast gəldiyim adama verdiyim sözü yerinə yetirməliydim.

K l i t e m n e s t r a

Bunun üçün heç də pis qəbul olunmayacaqsan. Heç də əzizlənməyən dost və qonaq sayılmayacaqsan. Sən olmasaydın da bu xəbəri bir başqası gətirəcəkdi. Artıq vaxt gecdir. Bütün günü uzun yol gələn yolçu indi istirahət etməlidir.

(Xidmətçilərə)

Bunu da, yoldaşını da bargahın qonaq otağına aparın. Səy edin ki, yaxşı istirahət etsinlər. Bu işi sizə tapşırıram və yaxşı yerinə yetirilməsinə cavabdehsiniz. Mən də eşitdiyimi başımızın böyüyünə – ağamıza nağıl edərəm. Allaha şükür kifayət qədər dostumuz var. Başımıza gələn bədbəxtlik bərəsində onlarla məsləhətləşərik.

Həm evə daxil olur.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Ey kənzilər! Ey sadıq bəndələr! Orestin müvəffəqiyyəti və səadəti üçün dua etmək vaxtı çatmışdır.

X o r

Ey yaş torpaq! Ey məzar üzərindəki müqəddəs təpə! Sən çox yüksəksən, dünyaya vida etmiş ulu bir hökmdar, böyük sərkərdə, dərvalardakı gəmilərin sahibi sənə ağuşuna sığınmışdır. Artıq vaxtdır.

İntiqam öz hiyləgər torunu hörməlidir. Hermes, yerlərin təkini özünə məkən etmiş Hermes, bu gecəyarı vuruşmasında öz qılıncı ilə haqq işə yardım etməlidir.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Qərib, evə bir bədbəxtlik gətirmiş olmalıdır. Orestin dayesini görürəm, gözlərindən yaş tökür. Ey, Kəllisa, saraydan nə üçün bayıra çıxdın. Hara getsən də dərd daltınca gəlir.

D a y ə

(yan qapıdan çıxır)

Xanım məni Egisfin daltınca göndərmişdir. Demişdir ki, çağır tez gəlsin qonaqların yanına. Demişdir ki, kişidir, qoy gəlib özü kişilərdən əhvalatı soruşub öyrənsin. Aman bu xanımın əlindən. Qulluqçuların yanında özünü kədərli göstərir, halbuki ürəkdən sevinir. Bu gün onun üçün bayramdır, sevindiği xoş bir gündür. Ev üçün isə matəmdir. Qərib müsafirlər ev üçün ağır bir bədbəxtlik gətirdilər. Ağa isə xəbərdən çox şad olacaq; həzz alacaq. Yazıq mən! Çoxdandır xoş gün görmürəm. Atreyin evində mən azmı dərd-qüssə çəkmişəm? Qoca vaxtımda qəlbim az parçalanmamışdır. Ancaq bu cür bir dəhşət hələ görməmişdim. Qəlbimə daş basıb bir çox bədbəxtliyə dözmüşdüm. Oh, bu Orestin dərdi nə qədər ağırdır! Qəlbimin təsəllisi idi. O mənim balam idi, doğulan kimi anasından alıb saxlamışdım. Nə qədər yuxusuz gecələr keçirmişəm, gecələr ağlayıb qışqırıb, mən isə yuxunu özümə haram edib zəhmətini çəkmişəm, – hamısı hədərd getdi. O də-cəli lap heyvan kimi böyütmək lazım idi. Gərək ayıq olaydın, özün başa düşəydin. Bəlkə də o deməyəcəkdi ki, yemək istəyirəm, ya içmək istəyirəm, ya bayıra getmək istəyirəm. Qarnının ixtiyarı onun öz əlində idi. Gərək dörd gözlə baxaydın. Boynuma alım ki, qüsürüm da olmuşdur, çox-çox əsgə yumuşam, həm dayəlik eləmişəm, həm də paltaryuyan olmuşam. İki zəhmətə qatlaşmışam. Orestin boya-buxuna çatdırmışam, atasının sevinci olub. İndi isə qoca vaxtımda mən yazıq eşidirəm ki, Orest ölmüşdür. İndi də evimizin adını batıran iyrencə adamın yanına xəbərə gedirəm. O bu xəbərdən sevinəcəkdir.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Sənə onu necə çağırmaq əmr olunmuşdur?

D a y ə

Nə dedin? Necə çağırmaq? Bir də söylə başa düşüm.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Mühafizəçilərləmi gəlməlidir, yaxud tək?

D a y ə

Əmrə görə nizəli mühafizəçilərlə gəlməlidir.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Əgər onlara nifrət edirsənsə, bu əmri söyləmə. Qoy tək gəlsin. Tələş lazım deyil. Guya sadəcə bir əhvalat eşidəcəkdir. Tələş və özünü dəşən göstər. Qasidin öz məqsədinə çatması üçün belə lazımdır.

D a y ə

Sən deyəsən bu nəhəş xəbərə sevinirsən.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Zevs, birdən bədbəxtliyi xoşbəxtliyə çevirsə, onda nə edərsən?

D a y ə

Elə şey ola bilməz. Evin ümidi Orest artıq ölmüşdür.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Həç də yox, küt adam da bunu başa düşə bilər.

D a y ə

Yoxsa sən eşitdiyimizdən başqa bir şey bilirsən?

X o r a ə ğ b i r ç ə y i

Get çağır! Əmri yerinə yetir. Allah, necə məsləhətdirsə, elə də edər.

D a y ə

Gedirəm. Sənin bütün dediklərinə əməl edəcəyəm.

ÜÇÜNCÜ STASİM

X o r

BİRİNCİ STROF

Zevs, ey Olimp allahlarının atası, indi biz sənə müraciət edib, kömək istəyirik. Mərhəmət qıl. Bizi səadətə çatdır. Biz həqiqət dostu-yuq, həqiqətin qalib gəlməsini də istəyirik. Bizim hər sözüümüz haqdır, Zevs, haqq olanlardan öz kəramətini əsirgəmə. Aman, allah! Dost gəlib evə çıxmışdır. Zevs, onu əlində qılınc düşmənlərin üstünə göndər. Əgər ona kömək etsən, Zevs, əmin ol, o, mehrabda sənə ibadətə həmin köməyin əvəzini iki-üç qat çıxar.

BİRİNCİ ANTİSTROF

O, əziz bir atanın oğludur, o, cavan qulundur, ilk dəfə bədbəxtlik arbasına qoşulmuşdur. Bu, onun ilk qaçışıdır. Kiçik quluna qarşı sərt olma. Qoy o qulun torpaq sovura-sovura dairəni dolansın, yorulmadan öz hədəfinə çatsın. Aman, allah! Dost gəlib evə çıxmışdır. Zevs, onu əlində qılınc düşmənlərin üstünə göndər. Əgər ona kömək etsən, Zevs, əmin ol, o, mehrabda sənə ibadətə həmin köməyin əvəzini iki-üç qat çıxar.

İKİNCİ STROF

Siz, ey əziz allahlar, köhnə divarların arasında evin qızıl xəzinəsini mühafizə edən sizsiniz, eşidin. Qoy haqq qan keçmiş cinayətlərin axıtıldığı qanı yusun. Günah bir də bu evdə bar verməsin. Sən, ey məzar qəfəsi

içərisində yaşayan hökmdarımız, deryalardakı gəmilərin sahibi, mərhəmət nəzərini öz evindən kəsmə. Azadlıq günəşinin parlaq şəfəqlərini almışdır. Toran gecənin qaranlığını qov.

İKİNCİ ANTİSTROF

Sən, ey Mainin oğlu Hermes, müvəffəqiyyət gəmisini sürət və qəzəblə sürürsən, onu menzilə çatmağa tələdirirsən. Müəmmalı bir söz deyim: gecə yarı zülmətə büründüyü kimi, gündüzün də qaranlığa qerq olmasına hökm et. Sən, ey məzar qəfəsi içərisində yaşayan padşahımız, deryadakı gəmilərin sahibi, mərhəmət nəzərini öz evindən kəsmə. Azadlıq günəşinin parlaq şəfəqlərini almışdır. Toran gecənin qaranlığını qov.

ÜÇÜNCÜ STROF

O zaman biz qorxunu məhv etmək və gecəni qovmaq üçün şən qadın nəğmələri oxuyarıq. Rəqs qızışar, mahnı səsləri yüksələr. Cadu və sehlər öz hökmünü göstərdi. Qalibiyyət gəlib bizi tapdı. Məşum günah, sən bizim igidlərə toxunma. Dost, cəsarətli ol. Əməl saati çatıb vuruşa başlayanda anan qışqıracaq: “Oğlum!” Sən də cavabında qışqır: “Bəs atam?” Və məlum əməli yerinə yetirmək üçün cəsarət göstər.

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Persey kimi möhkəm və inadlı ol, sinəndə qəlbinin əsməsini dayandır. Məzardakı və yer üzündəki əzizlərini xoşbəxt et. Qana qan al. İntiqam saati çatmışdır. Allahın iradəsi bunu tələb edir. Öldürəni öldürürlər. Dost, cəsarətli ol. Əməl saati çatıb vuruşa başlayanda anan qışqıracaq: “Oğlum!” Sən də cavabında qışqır: “Bəs atam?” və məlun əməli yerinə yetirmək üçün cəsarət göstər.

DÖRDÜNCÜ EPİSODİ

E g i s f

(*daxil olur*)

Öz arzulla gəlmirəm. Məni çağırırlar. Eşitdim ki, iki müsafir, nə isə, xoş olmayan bir xəbər gətirmişdir. Bizim Orest ölmüşdür: ev üçün bu da yeni bir qanlı yaradır. Halbuki evin aldığı yaralar hələ sağalmamışdır. Bu

xəbər doğru və həqiqətdirmi? Bəlkə də qadın qorxaqlığından doğan bir xəyaldır, yuxarı qalxıb külək qarşısında dağılıb gedəcək. İşin həqiqətini mənə söyləyə bilərsinizmi?

X o r a ğ b i r ç ə y i

Biz də eşitməmişik. Doğrusunu müsafirlər bilirlər, evdədirlər, get soruş. Özün sözün düzünü öyrənə bildiyin halda, şahidin dediklərinin bir qiyməti ola bilməz.

E g i s f

Gedib müsafirlərdən müfəssəl öyrənərəm. Desin görək, özü ölüsünü görüb, yaxud eşitdiyi dolaşq-qarışq xəbərlərə əsasən danışır? Mənim ağlım başımdadır, o mənə aldada bilməz.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Zevs! Zevs! Nə deyim? Dualarımı və ricalarımı hansı sözlə başlayım? Qəlbimə nə əmr edir? Qəlbim ləbələb doludur. Hər şey bir anda həll olunacaq. Əlbəyaxa vuruşmada qılınclar insan qanına boyanacaq. Ya Aqəmmonun bədbəxt xanədanı kökündən məhv olub yer üzündən silinəcək, ya oğul ata yurdunun çırağını yandıracaq, babalarının hökmranlığını bərpa edəcək, itirilmiş qədim xəzinələrə sahib olacaq. Orest tək-tənha iki düşməne qarşı çıxmışdır və son toqquşma mərhələsindədir. Allah ona yar olsun, qalib gəlsin!

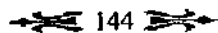
Egisfin səsi eşidilir :

E g i s f

Eyvah! Ay aman! Ay!

X o r a ğ b i r ç ə y i

Nə var orada? Nə olub? Nə səs-küydür, sarayı bürüyüb? Buradan çəkilib getməyimiz yaxşıdır. Yoxsa bizi də bu cinayətə qarışdırarlar. Mübarizə bitmiş, qılınc qana boyanmışdır.

K ə n i z

(içəridən bayıra yüyürür)

Vay! Bədbəxt canım! Ağamı vurub öldürürlər. Vay! Ay haray! Bir də qışqırım. Egisfi öldürdülər. Açın qapını. Tez! Tez! Qadın yataqxanasının qapılarını taybatay açın. Sürmələri dartmaq üçün güclü əl lazımdır. Artıq heç bir əl ölünü müdafiə edə bilməz. Bu nə deməkdir? Eyvah! Ay Aman! Karlar üçün mü qışqırım? Yatmışları oyadıram. Hamısı əbəs yerə. Klitemnestra hardadır! Harada qaldı? Qorxuram ki, bu qisas günündə balta onun də boynunu kəssin.

K l i t e m n e s t r a

(saraydan çıxır)

Nə olmuşdur? Nə səs-küydür belə, sarayı ayağa qaldırır?

K ə n i z

Sizə ərz eleyim: ölümlər diriləri kəsirlər.

K l i t e m n e s t r a

Eyvah! Tapmacamı danışsan! Ancaq sözlərinin acı mənası mənə məlumdur: hiylə ilə öldürmüşdük, bizi də hiylə ilə öldürürlər. Baltanı, iti ağızlı baltanı mənə verin. Görərik, bu gün kim-kimə qalib gələcək, bizmi, onları? Qoy ölənlərin sayı daha da artsın.

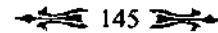
Orest əlində qanlı qılınc evdən çıxır.

O r e s t

Səni axtarıram. O birisi öz haqqını aldı.

K l i t e m n e s t r a

Eyvah! Egisf, sevimli ərim! Sən öldün?

Orest

Sən onu sevirdinmi? Nə olar! Onunla bir məzarda yatarsan və artıq ölüyə xəyanət etməzsən.

(Qılıncı tovlayır)

Klitemnestra

Oğlum, dayan! Bu sinəyə rəhmin gəlsin. Bu sinədə sən az yatmamısan. Bu döşlərdən sən az süd əmməmişən.

Orest

Pilad! Pilad! Nə edim. Ana öldürmək nə qədər çətin imiş!

Pilad

Sən düzgün iqrar sahibi Loxsinin qəti hökmlərini unuttunmu? Öz andını yadından çıxardınmı?

Orest

Bəli. Sən qalib gəldin. Sənə itaət edəyəm. Məsləhətin çox yaxşıdır.

(Klitemnestraya)

Keç oraya. Səni mən orada öldürmək istəyəyəm. Ərinlə yanaşı. Qoy cənazəniz qoşa olsun. Sən ki, onu sevirdin.

Klitemnestra

Səni mən böyütmüşəm. Qoy sənin yanında da yaşayıb qocalım.

Orest

Atanın qatili, sən mənəmlə bir evdəmi yaşamaq istəyirsən?

❦ 146 ❦

Klitemnestra

Təqsir taledədir. Mənim oğlum, tale müqəddəsdür.

Orest

Nə etmək? Tale indi də mənə səni öldürməyi əmr edir.

Klitemnestra

Oğul, sən ananın nifrətindən qorxmursan?

Orest

Sən mənə anamsanmı? Sən mənə evdən qovub rüsvay etdin.

Klitemnestra

Yox, səni qovmadım. Dostumuzun evinə göndərdim.

Orest

Mən azad bir atanın oğlu idim, siz iki dəfə mənə satdınız.

Klitemnestra

Nəçəyə satmışam. Qazancım nə olub?

Orest

Səninlə açıqdan-açığa deyişməyə xəcalət çəkirəm.

Klitemnestra

Utanma, oğul, ancaq atanın da elədiklərini yadına sal.

Orest

O əsgər idi, sənin vəzifən isə evdə oturub onu gözləmək idi. Onun dalınca danışma.

❦ 147 ❦

K l i t e m n e s t r a

Oğul, arvadın halı kişisiz çox ağır olur.

O r e s t

Kişilər öz əməklərilə sizi saxlayırlar, siz isə rahatca evdə oturursunuz.

K l i t e m n e s t r a

Sən indi məni öldürməkmi istəyirsən, oğlum?

O r e s t

Mən yox. Mən yox. Sən özün özünü öldürürsən.

K l i t e m n e s t r a

Qorx, ananın qanı quduz itdən dəhşətlidir.

O r e s t

Bəs atanın qanı? Səni əfv etsəm, o qan məndən intiqam alar.

K l i t e m n e s t r a

Mən diri insan olduğum halda, sanki cansız bir məzar daşına yalvarıram.

O r e s t

Atamın taleyi sənin hökmünü çıxarmışdır.

K l i t e m n e s t r a

Vay, mən ki, ilan doğub böyütmüşəmmiş!

❧ 148 ❧

O r e s t

Bəli, sənin yuxun çox düzgün çıxmışdır. Sən atamı öldürüb günaha batıbsan. Günah da olsa, mən də səni öldürəcəyəm.

(Anasını aparır)

X o r a ğ b i r ç ə y i

İndi biz iki adamın bədbəxtliyi üçün göz yaşlarımızı axıtmalıyıq. Məlun qatillik adı indi də yazıq Orestin nəsibi oldu. Ancaq biz hər halda dua edək ki, evin gözü kor qalmasın.

DÖRDÜNCÜ STASİM

X o r

BİRİNCİ STROF

Nəhayət, amansız İntiqam qədim Piram xanədanına gəlib çıxdı. İki aslan, intiqam üçün susayan iki igid Aqamemnonun evinə girdi. Kəsib öldürdülər. Şəhərdən qaçaq düşən evinə qayıtdı. O, Delfin əmrilə allahların arzusunu yerinə yetirmək üçün gəlmişdi və məqsədinə də çatdı. Sevinin, şad olun. Hökmdar xanədanı xilas oldu. Bədbəxtlik sona yetdi. Sarayı talayan həmin iki nəfər məlun öz məşum talelərinə qovuşdu.

BİRİNCİ ANTİSTROF

Məkrli İntiqam allahı gizlincə olaraq öz torunu qurdu. Zevsin sevimli qızı qanlı döyüşdə öz qılıncını qaldırdı. Biz insanlar onu həqiqət deyə çağırıq. Həqiqət öz hökmünü yerinə yetirdi. Qılıncının gücünü göstərdi. Sevinin, şad olun. Hökmdar xanədanı xilas oldu. Bədbəxtlik sona yetdi. Sarayı talayan həmin iki nəfər məlun öz məşum talelərinə qovuşdu.

❧ 149 ❧

İKİNCİ STROF

Parnas allahı Loksi – dəhşətli, özəmətli və müqəddəsdir. Onun qüdrəti yerlərin dərinliklərinə, Parnas dağlarının yüksəkliklərinə hakimdir. O, gecikmiş olsa da, hiylə yolu ilə intiqam alıb öldürməyi əmr etdi. Allah susmağa, hökmün icra olunmasına hökm verdi. Allah heç vaxt şər işə hökm verməz. Göylərin padşahlarına ehtiram etmək insanlar üçün bir qanundur. Yene də günəş parlayır. Zəncir sürüşüb yerə düşmüşdür. Arteyin evi azaddır. Ev, qalx, yüksəl! Sən uzun zaman, bəli, uzun zaman yerlərdə süründün.

İKİNCİ ANTİSTROF

Lap tezliklə sarayın qapılarından xoşbəxt günlər, bəxtəvərlik, bolluq daxil olar. Qan və günah silinib gedər. Qədimdən bəri davam edən qurban vermək adətinə görə evdən iyrenclik və çürüklük təmizlənər. Taleyin üzü gülər, allahların şəfqətli nəzərləri parlar. Hər tərəfdə nəgmə səsləri eşidilər: “Evə soxulan nəhs qonaq, murdar iblis öldü”. Yene də günəş parlayır. Zəncir sürüşüb yerə düşmüşdür. Arteyin evi azaddır. Ev, qalx yüksəl! Sən uzun zaman, bəli, uzun zaman yerlərdə süründün.

E K S O D

Sarayın qapıları açılır. Klitemnestra və Egisfin cənazələri görünür. Orest gəlir.

O r e s t

Baxın, tamaşa edin, özlərini vətənin hökmdarı elan edənlər, atamın qatilləri, sarayı talayanlar qabağınızda yatır. Onlar taxtda oturarkən çox məğrur idilər. İndi də çox mehribandırlar. Tabutda da öz əhdi-peymanlarına sadıqdırlar. İkisində birlikdə atamı öldürməyə, öləndə də bərabər ölməyə əhd etmişdilər, arzularına çatdılar. Atamın qətlə yetirilməsinin şahidi olanlar, tamaşa edin. Budur, atamı boğan tor, tələ qabağınızdadır, qollarına və ayaqlarına keçirilən ilmələri, buxovları görün (*xidmətçilərə*). Toru açıb adamlara göstərin, qoy insan üçün qurulan tələni

görsünlər. Qoy baxsınlar. Qoy atam, yalnız mənim atam deyil, kainatın atası, hər şeyə vaqif Helios⁵¹ da baxsın. O, anamın cinayətini görmüşdü. Məhkəmə günü şahid olsun, ana qatili kimi məhkəmə qarşısında durarkən mənə müdafiə etsin. Egisfi öldürməyimi heç nəzərə almıram. O, alçaq və oğru idi, ölüm cəzasına layiq idi, bu cəzayı da aldı. Siz bəs ərinə o qədər nifrət bəsləyən qadına deyirsiniz? Əri ona oğul vermişdi, o bu oğulu bətnində daşımışdı. Bu oğul ona əvvəlcə çox mehriban idi, sonra dönüb düşmən oldu. İyrencl, rəzil bir məxləq, hər toxunduğu şeyi mütləq zəhərləyən murdar ilan! Xain, həyasız bir qadın! (*Xidmətçilərin gətirdiyi toru bir da gözdən keçirir*) Buna nə deyirsiniz? Nifrət etmədən bunun adını çəke bilərəmmi? Nə adlandırdım: qaban tələsimi? Yoxsa ölünü başdan-ayağa qədər bürüyən kəfəni? Yox, bu tordur. İnsanları öldürməyi və soymağı özünə peşə etmiş oğruya, yolkəsən quldura lazım olan bir tələdir. Bu murdar torla o nə qədər adam ovlayıb öldürmüşdür! Yox, bu cür arvadla yaşamaqdansa, allahın lənətinə gəlib sonsuz ölmək daha yaxşıdır.

X o r

Eyvah! Eyvah! Nə qədər böyük dəhşət! Hökmdar çox çətin bir ölümle ölmüşdür. Vay! Vay! Diri üçün bu dərdi unutmaq çox çətinidir.

O r e s t

Anam öldürmüşdürümü, öldürməmişdimi, bilmirəm. Atama məxsus olan bu donun Egisfin xəncəri ilə qan boyanması mənim üçün böyük sübutdur. Köhnə qan ləkəsi hələ də mühafizə olunmaqdadır. Qan ləkələri hökmdar donunun lacivərd naxışlarını korlamışdır. Öz əməlimdən razıyam. Atamın bu ürək yandıran kəfəninə baxarkən öz halıma, çəkdiyim dərdlərə, nəslimizin taleyinə ağlayıram. Ancaq qalibiyətim də mənə iyrencl görünür.

X o r

İnsan dünyada günahsız yaşaya bilməz. Öz taleyindən boyun qaçırmaq heç kəsə nəsbə olmamışdır. Biri üçün bədbəxtlik bu gün gəlibsə, o birisi üçün sabah gəlir.

Orest

Siz öyrənin – işlərin nə ilə qurtaracağı mənə məlum deyil. Sanki cilovsuz atlar məni götürüb qaçmışlar və meydandan qıraqda çapırlar. Fikirlərimin cilovu qırılmışdır, şaşmışam. Qəlbimə qorxu hakimdir, qorxu orada öz mahısını oxuyur, qəlbim dəflə rəqs edirmiş kimi yerindən çıxır. Hələ ki, ağlım başımdadır. Mənə qulaq asın, əzizlərim: anamı öldürdüm, buna mənim haqqım var idi, qətlə yetirilmiş atamın intiqamını almışam. Pifiy peyğəmbəri Feb özü sehr darusu verərək məni bu işə qızıydırdı. Allah mənə dedi: öldürsəm günahdan və qandan təmizlənəcəyəm, öldürməsəm, bütün günahlar boynumda qalacaq: başıma saysız-hesabsız bədbəxtliklər gələcək. Mənə baxırsınızmı: səfər libası geyinmişəm, bu zeytun budağı və bu sarıqla dünyanın lap ortasına, Febin məbədinə, əbədi odların sönmədiyi yere gedirəm. Tök-düyüm qandan qaçıram. Mən özüm üçün ancaq Pifiy məbədində yer tapa bilərəm. Arqos camaatı, sizi işə şahid çağırıram. Bədbəxt bir insan sizin qarşınızda durmuşdur. Bir ana qatili, bir xainəm, uzaqlara qaçıram, diri də olsam, ölü də, ləkəli şöhrətimdən qaçıb qurtara bilməyəcəyəm.

Xor ağbirçəyi

Sən şanlı bir şücaət göstərmişsən. Belə pis sözləri ağzına alma, özünə lənət yağdırma. Sən iki murdar ilanın başını kəsib Arqos xalqına nicat vermişən.

Orest

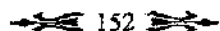
Vay, vay! Bircə o qadınlara baxın. Nə qədər dəhşətlidir. Lap Horqonaya⁵² bənəyirlər. Başlarına boz örtük örtüblər. Saçlarının arasında ilanlar dəstə ilə yuva salmışlar. Yox, mən burada qala bilmərəm.

Xor ağbirçəyi

Atanın sevimli oğlu. Gözlərinə hansı xəyallar görünür. İgid ol! Sən qalib gəlmisən. Qorxunu özündən kənara qov.

Orest

Yox, gözüme görünən xəyallar deyil, doğrudan da üstümə yeriyirlər, anamın quduz köpəkləridir, intiqam almaq istəyirlər.

Xor ağbirçəyi

İsti qan hələ barmaqlarından axır. Qan gözünü pərdələyir və ağlım dumanlandırır.

Orest

Aman, allah! Feb! Onlar getdikcə çoxalır. Sürünürlər. Üstümə gəlirlər. Onların qızarmış gözlərindən mənhus qan qətrə-qətrə tökülür.

Xor ağbirçəyi

Günah təmizlənə bilər. Apollonun əli sənə deyən kimi iztirabların bitər.

Orest

Siz onları görmürsünüz, amma mən görürəm. Məndən əl çəkmirlər. Araya alır, məni qovurlar: burada qala bilmərəm.

(qaçır)

Xor ağbirçəyi

Uğurlar olsun! Mərhəmətli allah səni hifz eləsin. Kədərli vaxtlarında və azarlayanda köməkçin olsun. Yənə də hökmdarlıq evinin üstündən gurultu ilə qasırga keçdi. Üçüncü dəfə yənə də hava bulandı. Birinci bədbəxtlik zavallı Fiestin başına gəldi, o öz balasını yedi. İkinci bədbəxtlik hökmdarımızın – Axey qoşunları sərkərdəsinin başına gəldi, hamamda öldürüldü. İndi də üçüncü bədbəxtlik. Bunu xilaskarlıqımı sayaq, ya məşum bir bədbəxtlikmi! Qasırga dəhşətlə gurladı və yənə də irəliyə sıçradı. Bəs məlun bədbəxtlik nə vaxt insanların yaxasından əl çəkəcək, bir yerdə donub qalacaq.

Xor orxestri tərk edir.

Faciənin sonu

EVMENİDLƏR

İŞTİRAK EDƏNLƏR:

Orest	
Apollon	– allah
Afina	– ilahə
Klitemnestranın kölgəsi	
Pifiya	– falçı qarı
Erini	– Evmenidlərin xoru

PROLOQ

Delfada Apollon məbədinin qabağı. Falçı qarı Pifiya əl ağacına söykənərək orxestre daxil olur.

Pifiya

İlk duamda birinci falçı ən qoca allah Geyanı təqdis edirəm. Ondan sonra Fomidanı alqışlayıram. Anasından sonra, o, ikinci falçı oldu. O, zorla deyil, könüllü olaraq öz taxtını yerin digər qızı Titandan törəmiş Febə güzəştə getdi. Feb də təvəllüd günü hədiyyəsi kimi bu vergini, bu istedadı Febaya təqdim etdi və nəvəsinə öz adını qoydu. Özü isə, Delos qayalıqlarının sakit sularını tərk edərək mehmənnəvaz Attika sahillərinə yan aldı; bura, Parnasa doğru hərəkət etdi. Hefestin oğulları onu ehtiramla yola saldılar, onun üçün yol açdılar: meşələri qırdılar, yırtıcı heyvanları qovdular. O gəldi, xalq onu təqdis etdi və ölkənin qoca hakimi Delf onun istiqbalına çıxdı və Zevs öz oğluna ilahi bir huşyarlıq bəxş etdi. O, dördüncü olaraq qeybdən xəbər verənlərin taxtına oturdu. Feb – Loksi Zevsin öz atasının falçısı oldu.

Allahlara etdiyim dualarım budur. Sonra Palladaya eşq olsun, nimfələrə eşq olsun. Quşlar yuva tikən allahlar evi – Qoriki mağaraları onların məskənidir. Bu dağ ətəklərinin şəhriyan Bromiyi də unutmamışam. O sərkərdə allah, mübariz vaxtları döyüşə apardı və Penfeyi bir dovşan kimi həlak etdi. Poseydonun qüdrətini də Plist çeşmələrini də alqışlayıram. Sonra isə, ey böyük və qadir Zevs, yenə səni təqdis edirəm.

Bütün bu dualarımdan sonra bir falçı kimi məbədə qədəm basıram. Qoy bu günüm bütün digər ötən günlərimdən xoşbəxt olsun! Əgər ellinlər qismətlərini yoxlamaq üçün bura toplanmışsa (qanun belədir), qoy yaxın gəlsinlər. Allah nə cür buyurmuşsa, ona əməl edəcəyəm, fal açıb qeybdən xəbər verəcəyəm.

Məbədin qapısından içəri girir və dərhal dəhşət içərisində qaçıb dışarı çıxır

Ah, nə dəhşət! Dilim söz tutmur! Gözlərim qaranlıq gətirir! Məni Loksiyanın evindən qovdular. Ayaq üstündə dura bilmirəm. Yıxılıram. Dizlərim bükülür. Əllərim üstündə sürünürəm. Qoca bir qarı olsam da, körpə bir uşaq kimi titrəyirəm.

Öküz buduyla bəzənmiş məbədə girəndə tən ortada allahlar tərəfindən lənətlə damğalanmış bir adam oturduğunu gördüm. Onun titrəyən əllərindən qan damcılayırdı. Əlində yalnız qılınc və ağ yuna bükülmüş zeytun şaxəsi tutmuşdu. Ətrafa nəzər saldı. Hər tərəfdə, müqəddəs və qədim kürsülərdə oturmuş dəstə-dəstə qadınlar mürgüleyirdilər. Yox, onlar qadın deyildilər, Horqona kimi bədheybət məxluqlar idi. Hətta Horqonadan da dəhşətli idilər, şəkillərini gördüyüm, Fineyin əlindən yeməyini qapan Qarpi kimi idilər. Lakin bunlar qanadsızdılar, qapqara, iyrenc və murdar məxluqlar.

Mürgü döyərək xoruldayırlar. Onlara yaxın düşmək mümkün deyildir, nəfəslərinin iyindən baş çatlayır, gözlərindən murdar və bulanıq yaş axır. Geyimləri eyni haldadır ki, o paltarla nə allah məbədinə, nə də insan evinə ayaq basmaq mümkün deyildir. Bu müdhiş məxluqlar hansı nəsiləndən, hansı tayfadan törəmişlər, hansı ölkədə, hansı diyarda böyümüşlər? Vay olsun o ölkəyə, yəqin sonra peşman olub fəryad etməkdədir. Artıq susuram. Qalan nə varsa qoy bu müqəddəs yerlərin sahibi Allahımız Loksi qeydinə qalsın. O, şəfa verən bir peyğəmbərdir, işarə və əlamətləri təbir etmək onun əlindədir, murdarlanmış hər bir evi pak edən odur.

Pifiya gedir. Məbədin içərisi açıdır. Yuxulmuş erinilər arasında Orest görünür. Apollon, Hermesin müşayiətilə daxil olur.

A p o l l o n

Yox, allahın səni ələ verməyəcəkdir. Səni hiyf edirəm, uzaqlarda da olsam, hər zaman səninləyəm. (*Orestə*) Sənin düşmənlərinə qarşı mərhəmətli və rəhmdil olmayacağam. Görürsənmi, bu murdar məxluqlar əsir edilmişlər. Gecənin qoca tayfası olan bu iyrenc bədheybətlər dərin yuxuya getmişlər. Nə allah, nə insan övladı, nə yırtıcı heyvanlar onlara yaxın düşmüş. Onlar fənalıq üçün toplanırlar. Gecə yarı qaranlığı, yeraltı Tartarın zülməti onların məskənidir. Həm insanlar, həm Olimp sakinləri onlardan ikrah edir. Artıq dur qaç: ruhdan düşmə, onlar izini alıb dalınca gələcəklər, durmadan səni qovacaqlar. Sən qitəni kəşib gedəcəksən, quruda yolunu itirəcəksən. Dənizdə belə səni təqib edəcəklər. Sən sahil kənarı şəhərlərin yanından ötüb keçəcəksən. Lakin yorulma! Bu məşəqqətli təqibə təhəmmül et! Palladanın⁵³ şəhərinə çatarkən dayan! Orada qədim bütü qucaqlayıb dua et! Orada hakimlərə rast gələcəyik. Orada şəfah sözlər eşidəcəyik. Səni həmişəlik olaraq bu iztirabdan qurtarmaq üçün, orada bir xilas yolu taparıq. Sənə öz doğma anam öldür deyə əmr edən axı mənəm.

O r e s t

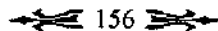
Ey Apollon! Vicdan və həqiqət sənə nə əmr edirsə, sən özün bilir-sən. Hamısı xatirindədir. Mərhəmətli ol! Qət elədiyin hər bir şeyi etməyə sən qadirsən.

A p o l l o n

Hamısı xatirindədir. Qoy qorxu sənə qalib gəlməsin! (*Hermesə*) Atarıdan törəmiş doğma qardaşım Hermes, o mənə pənah gətirmişdir. Onu hiyf et! Ona qeydkeş bir rəhbər və etibarlı bir çoban ol! Bədbəxtləri xilas yoluna salan carçı – Zevsin qarşısında pak, müqəddəs və toxunulmazdır.

Hermes Orestə aparır. Apollon məbədə daxil olur.

Klitemnestranın qanlı kölgəsi zahir olur

K l i t e m n e s t r a n ı n k ö l g ə s i

Siz yatmışınız. Yuxuya getmişsiniz. Ah, yatanlar mənə nəyime gərəkdir?! Sizin yanınızda mən başqa ölümlərə nisbətən daha artıq həqiqətəm. Həlak etdiklərimin acı sözləri yuxuya getmiş ruhlar səltənətində mənə rahatlıq vermir. Mən rüsvay olmuşam, avara və sərgördan dolanıram. Bilin ki, onlara qarşı mənə özümün ağır və qanlı bir iddiam vardır. Əziz və yaxınlarımdan başım nə bəlalər çəkmədi? Lakin allahlardan heç kəs mənə qəhmər çıxıb qezəbilmədi. Budur ana qatili tərəfindən həlak edilmişəm. Baxın, ürəyimdə dərin yara vardır: bu, oğlumun vurduğu zərbənin yeridir. Yuxunun zülmətində ruhun gözləri açıqdır, o hər şeyi görür, lakin günorta işığı onu korluq dumanına qerq edir. Mənə verdiyim nəzirləri siz bolluca tıxmışınız, gecə yarı ocağı başında məst etmədən axıdılan şərab, zahid olduğunuz o qorxunc saatlarda qurulan ziyafət, başqa allahlardan əlahiddə sizə həsr olunmuşdur. Lakin indi görürəm ki, hamısı nankorcasına tapdanmışdır, unudulmuşdur. Qatil isə cavan bir maral kimi sıçrayıb aradan çıxdı, kəmənd həlqəsini qırıb uzaqlara qaçdı. O sizə güldü, sizə istehza edib getdi. Dediklərimi eşidirsinizmi? Ruhum fəğan eləyir. Anlayırsınızmi? Siz ey tabut kimi lal gecənin allahları, mən – Klitemnestrayam, yuxulu bir kölgəyəm, sizi haraylayıram.

Xor inildəyir.

K l i t e m n e s t r a n ı n k ö l g ə s i

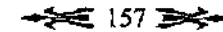
Siz inildəyirsiniz. O isə çıxıb getdi. İndi baş alıb qaçır. Onun dostları mənə kimi deyillər, onun dostları daha etibarlıdır.

Xor inildəyir.

K l i t e m n e s t r a n ı n k ö l g ə s i

Siz çox bərk yuxuya getmişsiniz. Sizin mənə yazığınız gəlmir. Orest qaçdı, anasını öldürən qatil qaçıb uzaqlaşdı.

Xor inildəyir.

Klitemnestranın kölgəsi

Ulayırsınız? Yatmısınız? Yuxudan ayıla bilmirsiniz? Əzabla incitmək, ağrı ilə əziyyət vermək – məgər sizin vəzifəniz deyilmi?

Xor fəğan edir.

Klitemnestranın kölgəsi

Quduz ilanların kin və zəhərini məhv etmək üçün, yorğunluq və yuxu iki sui-qəsdçi kimi əlbir olmuşlar.

X o r

(Xor sürəkli və kəskin inilti ilə çığır)

Tut! Tut! Tut! qaçdı, qoyma, tut!

Klitemnestranın kölgəsi

Yuxu içərisində şikarı qovursunuz? Qəzəbli və narahat tazılar kimi hürüb zingildəyirsiniz? Bundan nə çıxar? Oyanın! Qoy ayaqlarınızı iflic vurub qurutmasın, gözlərinizi yuxu kor etməsin! Ağır vəzifəniz yadınızdan çıxmasın! Haqlı məzəmmətlərim qoy ürəyinizi alovlandırın, kimdə vicdan varsa, şikayətlərim iti bir qamçı zərbəsi kimi onu yandıracaqdır.

Qalxın! Qovun! Zəhərli tüpürçəyinizlə onu yandırın! Qara nəfəsinizlə onu boğub qurudun, ciyərini odlayıb qaraldın! Tez izini tutub yürün, üstünü alıb tapdayın, əzin!

Klitemnestranın kölgəsi yox olur.

X o r a ğ b i r ç ə y i .

Oyanın! Oyanın! Sən onu oyat, mən də səni! Ey, hələ yatmamısan? Qalx! Yuxudan oyan! Tez! Cəld olun görək, çənə döyüb bizi haqlı məzəmmət edirdimi?

Erinilər bir-birinin ardınca qalxıb məbəddən qaçırlar.

PAROD

X o r

BİRİNCİ STROF

Ah, ah, eyvah!

Bacılar, bu nə müsibət, bu nə bəladır. Çəkdiyimiz zəhmət, qayğı və məşəqqət boşa getmişdir. Vay olsun bizə! Ağlayın, feryad edin! Ah, bu nə fəlakətdir, ar olsun bizə! Şikarımız atdığımız tordan çıxıb qaçmışdır. Bizi yuxu aparmışdır. Ar olsun bizə! Şikarımız qaçmışdır.

BİRİNCİ ANTİSTROF

Ah, ey Zevs oğlu! Sən oğrusan. Sən həyasız bir dələduzsan. Qoca ilahələrdən qabağa düşüb, qatilə sığınacaq verdin, məlun bir adama havadar oldun. O öz valideyninin cəlladıdır. Doğma anasını öldürmüşdür. Sən isə qatili oğurlayıb aradan çıxardın. İndi kim deyə bilər ki, sən, Feb, ədalətliyə?

İKİNCİ STROF

Tənə bizi məhv etdi, məzəmmət qamçısı rəyamızı dağıtdı. Sürücü öz atlarını qamçılayan kimi, zərbə, zərbə arxasınca deydi, ürəyimiz yandı, ciyərimize dağ çəkildi. Vuran, cəllad kimi rəhmsiz idi, qamçının ağrısı qanımıza işlədi, beynimizə, iliyimizə işlədi. Nə qədər müdhiş, nə qədər amansız bir əzab!

İKİNCİ ANTİSTROF

Bu kiçik allahlar nizam-intizamı pozub, qayda-qanunu tapdalayırlar. Həqiqətin taxtını yıxıb torpağa salırlar. O taxt artıq qara qan içindədir. Üstü də qandır, altı da qandır. Baxın yerin göbəyi belə qana bulaşmışdır, günaha batmışdır. Ağır cinayətlərlə ləkələnmişdir.

ÜÇÜNCÜ STROF

Müdhış bir günahla öz peyğəmbərlik ocağımı sən özün murdarladın, ey allah! Özün öz arzunla günaha batdın. Allahların ziddinə olaraq sən insan tayfasına qahmar çıxırsan və Moyranın əzəli hakimiyyətini təməlindən sarsadırsan.

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Lakin günahkar mənimdir, mənim. Onu heç kəs xilas edə bilməz. Yeraltı zülmətdə gizlənsə belə, torpaqda da ona rahatlıq yoxdur. O lənətlə damğalanmışdır, o məhv olmuşdur. O öldürmüşdür. Onu da öldürəcəklər. Axıtdığı qan ondan intiqam alacaqdır.

BİRİNCİ EPİSODİ

A p o l l o n

(əlində ox və kaman məbəddən çıxır)

Haydı, rədd olun! Əmr edirəm, tez bu evi tərk edin! Rədd olub uzaqlaşın buradan! Bu peyğəmbərlik məbədini tez tərk edin! Əks təqdirdə qızı qövsü kamanımdan qopan sivri, parlaq oxlarım bir ilan kimi sizə sancılacaq. O zaman canınızın ağrısından ulayarsınız, qara qan qusarsınız. Axı, siz bol qan içməyə vərmişsiniz. Rədd olun, çəkilib gedin! Bu məbəd altına sığınmaq bizə yasaqdır. Harada baş kəsilirsə, göz çıxarılırsa, mühakimə gedirsə edamlar olursa uşaqlar öldürülürsə, can çəkənlərin xırıltısı eşidilirsə, adamları çarxa dolayıb sümüklerini sındırılsa, payalara taxılanların fəryadı göyə yüksəlsə, – sizin yeriniz oradadır. Ey, məgər eşitmirsiniz? Sizin bayramınız, sizin əyləncəniz bunlardır və buna görə də allahlar sizdən ikrah edirlər. Sizin görkəminiz belə iyrəncdir. Sizin kimi murdar məxluqların məskəni, hər tərəfi laxta-laxta qana boyanmış şir mağaraları olmalıdır. Mənim müqəddəs məbədimi öz murdar varlığınıza ləkələməyin! Rədd olub gedin! Vəhşilər kimi avara və sərgərdan dolanın! Allahlardan heç kəs sizə çoban olmayacaqdır.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Ey Apollon! İndi də mənə qulaq as! Mən sənə baş verən günahın iştirakçısı belə deyə bilmərəm. Yox, hamısını edən yalnız sənsən, hamısının günahı tək səndədir.

A p o l l o n

Necə? İzah et görüm! Bunun üçün sənə vaxt verirəm.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Sən yadellini öz anasını öldürməyə göndərmisən.

A p o l l o n

Mən ona atasının intiqamını almağı əmr etmişəm. Bəs necə?

X o r a ğ b i r ç ə y i

Və anasını öldürən qatili himayən altına almısan.

A p o l l o n

Günahdan təmizlənilib pak olması üçün, mənim evimə pənah gətirməsini əmr etmişəm.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Biz isə onu müşayiət etmişik. Nə üçün bizi rüsvay edirsən?

A p o l l o n

Sizə, mənim mehrablarıma yaxın düşmək olmaz.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Bizim boynumuza belə bir vəzifə qoyulmuşdur.

A p o l l o n

Nə gözəl vəzifədir? Bir fəxr də edirsiniz.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Biz anasını öldürən qatili evindən qovuruq.

A p o l l o n

Həmin qadın isə ərini öldürmüşdür, bunu nə üçün unudursunuz?

X o r a ğ b i r ç ə y i

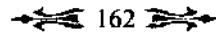
Ər qadın üçün doğma deyildir. O doğma qan axıtmamışdır.

A p o l l o n

Demək, böyük Heranın Zevs ilə bağladığı nikah andının sənə üçün heç bir qiyməti yoxdur, bu sənə üçün boş bir şeydir? Hələ məhəbbət Allahu Kipridanı⁵⁴ da söyüb təhqir edirsən? Halbuki insanlara sevinc verən odur. Tale isə kişi ilə qadın arasındakı nikahı anddan, qəsəmdən daha yüksək və müqəddəs tutmaqdadır. Həqiqət bu müqəddəs ittifaqı hiylə etməkdədir. Sən isə ərini öldürən qatil qadını əfv edirsən, onu edam etməyə can atmırsan, arxasınca düşüb onu təqib etmirsen. Elə isə bil ki, Orestini təqib etməyə sənə haqqın yoxdur. Tökülən bir qan üçün sən qəzəblənib coşursan. Digər qan üçün isə həddindən artıq laqeydsən. Kimin haqlı olduğunu qoy Pallada müəyyən etsin!

X o r a ğ b i r ç ə y i

Qatildən əl çəkməyəcəyəm. Onu qovmaqdan yorulmayacağam.

A p o l l o n.

Qov! Qov! İstəyirsən lap dəridən, qabıqdan çıx!

X o r a ğ b i r ç ə y i

Sən tənə edirsən, allah! Sən mənim hörmətimi, şərəfimi alçaltmaq istəyirsən.

A p o l l o n

Sənə o şərəfini mənə havayı versələr də qəbul etmərəm.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Görünür, sən Zevsin səltənətində böyüksən. Lakin mən şikarımı əlimdən buraxmayacağam. Tökülən ana qanı onu təqib etməyimi əmr edir. Bir ov köpəyi kimi izini alıb dalınca gedəcəyəm.

Xor sürətlə orxestri tərk edir.

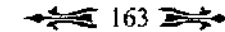
A p o l l o n

Mən isə gedib, dua edən o insafı hiylə etməyəcəyəm. Kömək üçün ol açandan üz döndərəne qarşı allahların və insanların qəzəbi böyük olur. Onu ələ verməyəcəyəm.

(Apollon gedir)

İKİNCİ EPİSODI

Orxestr boşalır. Əhvalat Afinada vəqə olur. Palladanın məbədinin qabağı. Orest daxil olub allahın bütü yanında oturur.

Orest

Ey hökmdar allah, Afina. Loksiya mənə bura gəlməyi əmr etdi. Günahkar bəndəni qəbul et! Əllərim artıq qandan təmizlənmişdir. Mənə edilən lənət köhnəlmişdir. Lənət zəhəri zəifləyib öz acısını qeyb etmişdir. Quruda sərsəri dolaşmışam, dənizlər aşıb bura gəlmişəm. Febin müdrik kəlamına itaət edib, sənin məbədinə pənah gətirmişəm. Ey allah, budur, sənin bütünü qucaqlamışam və burada qalırım. Qoy mühakimə olsun, qoy hökm çıxarılsın!

Erinilərin xoru orxestrə daxil olur

Xorağbirçəyi

İrəli! İrəli! Qatil burada təzə izlər buraxmışdır. Hiss edirəm, lal bir casus kimi qan bizi çağırır, qan bizi cəzb edir. Yaralı maralı qovan bir köpək sürüsü kimi biz də qan və tər iyini alıb şikar dalınca cumuruq. Artıq şikarın başının üstünü almışıq. Yorgunluqdan bağrımız qaralıb, nəfəsimiz kəsilib. Bütün qitəni çapıb keçmişik, qanadsız bir uçuşla uzaq dəniz üzərindən aşmışıq. Gəmilər bizimlə ayaqlaşa bilməyib arxada qalmışlar. İndi düşmən yəqin burada haradasa gizlənmişdir.

KİÇİK PAROD

Erinilər bir-birinin arxasınca orxestri dolaşırlar.

Birinci xordan

Axtar! Axtar! Yaxşı bax! Hər tərəfi yoxla! Ana qatilini aradan çıxıb qaçmağa qoyma!

İkinci xordan

Odur, oğru yenə özünə əmin bir iltica tapıb. Oğru ilahənin bütünü ağışuna alıb. Gör necə ona sarılmışdır, necə ona sığınmışdır. Ağılsız səfeh mühakimə axtarır, bəraət qazanacağına ümid edir.

Üçüncü xordan

Bu heç vaxt baş tutmayacaqdır. Ana qanı axıdılmışdır, qan torpağa tökülmüşdür. Atılan oxu geri qaytarmaq olmaz. Qan hopmuşdur, torpaq qanı sormuşdur.

Dördüncü xordan

Günahımı qanıyla yuyacaqsan. Diri-diri vücudundan isti və qızıl qanını sorub içəcəyəm. Damarlarımdan qanın sorub, məst oluncaya qədər içəcəyəm.

Beşinci xordan

Səni diri-diri yandıracağam, səni qıpquru qurudacağam. Səni torpağa basdıracağam. Anasını öldürmüş oğul, sən əzaba əzabla cavab verəcəksən.

Altıncı xordan

Sən allahları təhqir edən, qonağını və yaxud mehriban valideynini rəncidə salan günahkarların nə cür əzab çəkdiklərini görecəksən. Hər kəs öz etdiyinin cəzasını alacaqdır, kim öldürmüşsə, öldürüləcəkdir.

Yeddiinci xordan

Aid insanların riya bilməz müddəisidir. O, yeraltı dünyada hafizəsinin lövhəsində hər şeyin hesabını aparmaqdadır.

Orest

Bədbəxtliklər mənə dərs oldu, artıq günahlardan təmizlənmək çarəsini, pak olmaq ayinlərini bilirəm. Harada danışmaq harada susmaq lazım gəldiyini anlayıram. Zəkalı müəbbim özünü müdafiə etmək üçün

nə demək lazım gəldiyini mənə öyrətmişlər. Əllərimin batdığı o qan so-
yumuşdur, ana qatili günahını yumaq artıq mümkündür. Axıtdığım qanı
Febin məbədi qarşısında kəsdiyim qurbanlıq donuzun qanı ilə üzərim-
dən silib təmizləmişəm. Fənalıq etmədən mənə ünsiyyət göstərənləri
sayıb-sadalamaq üçün çox danışmaq lazım gələrdi. Qoca zamanın axını
hər şeyi silib aparır. Hər şeyi pak edir. Budur, artıq pak bir lisan və ehti-
ram ilə bu diyarın hökmdar ilahəsi Afinanı çağırıram. Qoy imdadıma
yetişsin, qoy köməyimə gəlsin! Qılınc çəkmədən silah qaldırmadan
o əbədi olaraq mənə, doğma şəhərimi və bütün Arqos xalqını özünə
müttəfiq edəcəkdir. O indi haradadır, isti Liviyanın səhralarındadır mı,
yoxsa şahənə yerşi ilə Tritonida çayının sahillərində gəzərək, dostları-
na kömək əlini uzatmaqdadır və yaxud Fliqrey düzlərində cəsur bir sə-
kərdə kimi qoşunları nizama düzməkdədir – haradadırsa qoy gəlsin.
O allahdır, lap uzaqlarda, harada olursa olsun mənim imdada çağıran
səsimi eşidəcəkdir, o mənə rəhm edəcəkdir.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Nə Apollon, nə Afinanın hakimiyyəti seni mənim amansız çəngəl-
limdən xilas edə bilməyəcəkdir. Durmadan səni diyarbadıyar qovaca-
ğıq. Sən artıq qansız bir sümüksən, cansız həyulasan, ruhsuz bir qəfəs,
boş bir cəsədsən, nə üçün cavab vermirsən? Yoxsa sözlərimə tüpürüb
mənə etina etmirsən? Sən mənim qurbanımsan, mənim üçün bəslənib
böyüdülmüsən. Öldürmədən sənə diri-diri əzab verib əylənəcəyəm.
Əlini, ayağını bağlayan mahnılarımıza, dəhşətli lənətlərimizə qulaq as!
Ey, ey! Sıraya düzülün! Rəqsə və mahnıya başlayın! Artıq zaman çat-
mışdır, vaxt yetişmişdir. İnsanların miskin aqibətinə hökm edən qədim
hakimiyyətimizi, ehtiram və rəşadətimizi tərənnüm edərək, müdhiş
mahnılarımıza başlayaq! Biz ədalətli və amansız intiqam bacarıyıq.
Kim günahsızdırsa, kim təmizdirsə, kim qüdsiyyəti pozub ləkələmə-
mişdirsə, qəzəbimiz onun dalınca sürünməyəcəkdir, onu təqib etməyə-
cəkdir. O qəmsiz və qayğısız bu həyat içindən keçib gedəcəkdir. Lakin
əgər qatil başını götürüb qaçan bu sərsəri kimi, qanlı əllərini gizlətmək
istərsə, o zaman biz bir şahid kimi tabutda yatanların haqqını tələb edə-
cəyik. Biz ölümlərin qan və iztirablarının iddiaçısıyıq. Biz onların əvə-
zinə tələb edirik və biz qatilə cəza verəcəyik.

İKİNCİ STASİM

Erinilərin xoru Orestin ətrafında dövrə vurur.

X o r

BİRİNCİ STROF

Anamız gecə! Ah, ey gecə! Sən bizi korrara da, görənlərə də cəza
vermək üçün doğub bu dünyaya getirdin. Eşidirsənmi, ana? Letonun
oğlu bizi rüsvay etmək istəyir, o, şikarımızı əlimizdən alır. Lakin ana öl-
dürülmüşdür, cinayətkar tutulmuşdur, o bizim qurbanımızdır, o, qana
qanlı cavab verəcəkdir. Dinlə oxuduğumuz mahnını! Sən cəzadan
boyun qaçıra bilməyəcəksən. Oxuduğumuz mahnı, erinilərin müdhiş
mahnısı aqlını qaraldacaq, qəlbini didəcək, beynini sarsıdacaqdır. Hər
kəs bu sevincsiz mahnını eşitdisə, solub saralacaqdır, donub hərəkət-
siz qalacaqdır.

BİRİNCİ ANTİSTROF

Amansız Moyrlar mənə qara bir tale hörüb əyirmişdir. Qismətim –
qatilləri edam etməkdir, ölüm davalarını idarə etməkdir. O hara qaçsa,
arxasınca gedəcəyəm. Ailə düşsə, mən də orada olacağam, öləndən
sonra belə o mənim olacaqdır. Dinlə oxuduğumuz mahnını! Sən cəza-
dan boyun qaçıra bilməyəcəksən. Oxuduğumuz mahnı, Erinilərin
müdhiş mahnısı, aqlını qaraldacaq, qəlbini didəcək, beynini sarsıda-
caqdır. Hər kəs bu sevincsiz mahnını eşitdisə, solub saralacaqdır,
donub hərəkətsiz qalacaqdır.

İKİNCİ STROF

Doğulduğum gündən qismətim ağır bir vəzifə oldu. Yalnız təkə
allahlara əl qaldırmaq mənim üçün mümkün deyildir. Mənim ziyafət-
lərimdə qonaq olmur. Şən rəqslər, ağ atlas libaslar məndə nifrət doğu-
rur. Sənətim ocaqları söndürmək, evləri viran qoymaqdır. Hər evdə bir
nifaq ruhu bəslənmişdir. Yaxın yaxına, dost dosta əl qaldıracaqdır. Qan
düşəcək, qan axacaqdır. Biz isə tökülən qanın bahasını almaq üçün
qatili dabanbasma izləyəcəyik. O bir pəhləvan belə olsa, həyatı pəncə-
mizdə sönüb tükənəcəkdir.

İKİNCİ ANTİSTROF

İşıqlı və parlaq evləri, fəzalarda olanları isə biz təqib etmirik, onları biz qovmururuq, onlarla şərəf və hakimiyyət uğrunda çekişmirik, Yaraşmırıq. Üzərində qan damcılayan bizim köçümüzü, nifretlər doğuran bizim dəstəmizi Zevs öz qapısından kənar elədi. Hər evdə bir nifaq ruhu bəsləmişdir. Yaxın yaxına, dost dostla el qaldıracaqdır. Qan düşəcək, qan axacaqdır. Biz isə tökülən qanın bahasını almaq üçün qatili dabanbasma izləyəcəyik. O bir pəhləvan belə olsa, həyatı pən-cəmizdə sönüb tükənəcəkdir.

ÜÇÜNCÜ STROF

İnsan şöhrəti bəzən göylərə şəfəq salır, lakin biz qara cır-cındırlar içində kimin qapısından içəri girsək, ulaşıb səs-səsə versək, o şöhrət bir an içində sönür, toza-torpağa qarışır. Qovub tələyə salacağam. Quduz kimi arxasınca çapacağam. Ağır pəncəmlə yeri tapdayacağam. Heç kəs əlimdən qaça bilməyəcəkdir. Heç kəs canını qurtara bilməyəcəkdir. Qədəmlərim itidir. Addımlarım möhkəmdir. Atanın yerışı ağırdır.

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Məğrur insan yıxıldığından bixəbərdir. O, gözü bağlı bir kordur. Etdiyi cinayətlər günahkarın başı üzərində tüstü dumanı kimi qaynaşır. Adamlar bunu duyurlar, adamlar bunu görürlər. Onlar pıçıldaşırlar: "Bu evin başında bir bəla vardır". Qovub tələyə salacağam. Quduz kimi arxasınca çapacağam. Ağır pəncəmlə yeri tapdayacağam. Heç kəs əlimdən qaça bilməyəcəkdir. Heç kəs canını qurtara bilməyəcəkdir. Qədəmlərim itidir. Addımlarım möhkəmdir, atanın yerışı ağırdır.

DÖRDÜNCÜ STROF

Belə olmuşdur və daima belə olacaqdır. Yol bizim üçün aydındır. Məqsəd bizə məlumdur. Şər, fənalıq əbədiyyən xatirimizdə qalır, biz heç kəsi əfv etmirik biz müqəddəsik. Nə adamlar içərisində, nə

allahlar içərisində bizim yerimiz yoxdur, hörmətimiz yoxdur, şərəfi-miz yoxdur. Günəşdən məhrum, qaranlıq, kifli bucaqlarda yuva salı-riq. Nə gözü açıq olanların, nə korların bizə yaxın düşməsi üçün heç bir çıxır, heç bir yol yoxdur.

DÖRDÜNCÜ ANTİSTROF

Titrətmədən, döşətə gəlmədən kim bizim nəğmələrimizi, qədim həqiqətlərin səsini və qədim Moyranın əzəli qanunlarını dinləyə bilər? Səltənətimiz, əsrlərdən bəri dağ allahlarının möhkəm andı üzərində qərar tutmuşdur. Günəşsiz qaranlıqlarda, yeraltı zülmətdə, müzlüm tabutlarda yuva sahsaq da, şanımız-şöhrətimiz daim ucadır.

ÜÇÜNCÜ EPİSODI

Afina əlində niza və qalxan, təpədən-dırnağa
qədr silahlanmış halda zahir otur.

A f i n a

Çox uzaqlarda, Skamandr çəmənlərində sizin çağırışımızı eşitdim. Orada mən torpaq qəbul edirdim. Axey başçaları və rəisləri hərbi qənimətdən Fesey oğullarına yaxşı bir pay fəxri bir hədiyyə olaraq məhsuldar torpaqlar ayırıb verdilər. Oradan birbaş durmadan bura gəldim. Qalxanım yelkən kimi havanı yarırdı, mən qanadsız uçurdum. Sanki qüvvətli atlar qoşulmuş bir araba dördnalə göydə çapırdı. İndi burada, şəhərdə yeni qonaqlar görürəm. Görkəminiz məni qorxutmur, lakin gözlərim heyretlə baxır. Siz kimsiniz? Haradansınız? Mənim bütümünü qucaqlamış o qərib qonaq və onu əhatə edən sizlər – hamınızdan soruşuram: kimsiniz? Siz nə canlı məxluqa bənzəyirsiniz, nə allahların məclisinə gələn allahlara oxşayırsınız. İnsan tayfasına da sizin oxşarınız yoxdur. Lakin bu idbar görkəminiz üçün sizi məzəmmət etmək ədalət-sizlikdir, təki ürəyiniz təmiz, əməlləriniz saleh olsun.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Zevs qızı, qısa cavabımızla kim olduğumuzu sənə söyləyə bilərik.
Biz gecənin zülmətindən töremiş məxluqlarıq. Yeraltı dünyada bizə
lənet allahları deyirlər.

A f i n a

Nəsliniz məlumdur, adınız da tanışdır.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Elə isə bizim hakimiyyət və vəzifəmizdən də xəbərdar ol!

A f i n a

Dinləməyə hazırım. Hamısını aydın bir lisanla nağıl et!

X o r a ğ b i r ç ə y i

Yaxın adamının qanını tökənləri biz evindən qovub təqib edirik.

A f i n a

Öldürən üçün bu təqibin sonu harada qurtarır?

X o r a ğ b i r ç ə y i

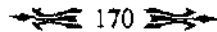
O yerdə ki, onun üçün artıq nə şadlıq, nə sevinc vardır.

A f i n a

Bunu da belə bir aqibətləmi təhdid edirsən?

X o r a ğ b i r ç ə y i

Bəli. O öz doğma anasını öldürməyə cəsarət etmişdir.

A f i n a

Başqa bir borcun, başqa bir vəzifənin qəzəbi onu təhdid etmirdi ki?

X o r a ğ b i r ç ə y i

Doğma ananı öldürməyə təhrik edən bir şey təsəvvür etmək olarmı?

A f i n a

Burada iki tərəf vardır. Mən yalnız birisini dinlədim.

X o r a ğ b i r ç ə y i

O and içməyəcəkdir, anda müraciət etməyəcəkdir.

A f i n a

Ədalətli olmaq istəyirsənsə, bu cür yaramaz.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Necə? Sən ağıldan kasıb deyilsən, bizə də anlat!

A f i n a

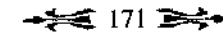
Haqlı olmayan and içsə də haqlı ola bilməz.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Elə isə özün danışdır, özün də hökm ver!

A f i n a

Mühakiməni və qərarı mənə tapşırırsınızmı?

Bəli. Layiq olanlara biz ləyaqətinə görə hörmət edirik.

A f i n a

Ey qərib, indi sən də görək, onlara cavabın nədir? Hansı nəşildən, hansı şəhərdənsən? Aç söylə, acı taleyindən bizi hali elə! Bütün bu ittihamları rədd et! Axı İksion kimi mənim müqəddəs ocağıma döşənib, mənim bütümünü qucaqlarkən, sən yəqin ki, öz həqiqətinə inanırdın. Sən pak olmaq üçün dua edirsən. Elə isə cavab ver, hamısını aydın-açıq bizə izah et!

O r e s t

Ey hökmdar ilahe, ay Afina! Ən əvvəl ürəyimdəki qorxu və ehtiyatı dağıtmaq istəyirəm. Mən pak olmaq üçün çalışmıram. Artıq əllərim cinayətin murdarlığından təmizlənmişdir. Qurbangahını mən qucaqladım. Şəhadətim budur: qanun deyir ki, bir cadugər, südəmər bir heyvan balasının qanını töküncəyə qədər, qan tökən qatil sükut etməli, susmalıdır. Mən defələrlə bu cür yad ellərə isti qan və axar su ilə paka çıxmışam. Bunu dedim ki, bu barədə təlaş və əndişədən xilas olasınız. Haradanam, hansı nəşildənəm, bu dəqiqə nağıl edərəm. Mən arqosluyam. Atamı yəqin ki, tanıyırsan: o, gəmi qoşunlarının sərkərdəsi, hökmdar Aqamemnon idi. Siz bərabər, adı dillərdə əzbər olan İlion qələsini tanımaq etdiniz. Lakin atam evə qayıdandan sonra fəna bir ölümle həlak oldu. Anam qara bir niyyət, qara bir ürəklə başına tor atıb onu öldürdü. Hökmdar hamamda namərdçesinə doğranıb məhv edildi. Mən o vaxt uzaqlarda sürgündəydim. Sonra evimə qayıtdım və anamı öldürdüm. Mən etdiyimi danmaq fikrində deyiləm. Mən, sevdiyim atamın qanı üçün qanla intiqam aldım. Loksi isə bu əməlimin iştirakçısı idi. Qatillərə ölümə qarşı ölümle cavab vermədiyim təqdirdə, o məni acı əzab və qamçılarla təhdid edirdi. Mən haqlıyam, ya haqsızam – sən özün öz ədalətinlə mühakimə et! Özümü sənə təslim edirəm. Qərarın nə olarsa, qəbul edərəm.

Bu çətin bir mühakimədir. Tək bir adam burada bir iş görə bilməz. Bu amansız qan münaqişəsini həll etmək mənə yaraşan bir iş deyil. Sən bu şəhərə pak gəlmisən, bizə pənah gətirmisən. Mənim müqəddəs məbədim üçün sən müzür və natəmiz deyilsən. Sən qəbahətli deyilsən. Ona görə səni ölkəmizə qəbul edə bilərik. Lakin onları da rədd etmək çox sadə bir məsələ deyil. Bu çəkişmədə məğlub olarlarsa, quduza dönəcəklər, ağızlarından aşib-daşan zəhərli köpük yerə düşüb taun, vəba doğuracaqdır. Bunu da intixab etmək təhlükəlidir. Onları qovmaq müşküldür. Qovmayıb saxlamaq da ağırdır. Məsələni həll edə bilmirəm. Lakin vaxta ki bu çətin mübahisə bizə qədər gəlib çıxmışdır, onda mən and nizamnaməsini qorumaq üçün hakimlər təyin edib, məhkəmə təsis edirəm. Qoy bundan sonra qan davalarını həmişə onlar həll etsinlər. Sübut, dəlil toplayın, şahidlər göstərin! Mən isə vətəndaşlar içərisindən, bu ağır mübahisəni həll etmək üçün, müqəddəs andı hişf edərək mühakimə etmək haqqına layiq olanları toplaram.

(Afina gədir)

İKİNCİ STASİM

X o r

BİRİNCİ STROF

Əgər anasını öldürmüş qatil oğul məhkəmə qarşısında bəraət qazanarsa, bütün qədim qanunlar məhv olacaqdır, qədim həqiqətlər zavalı uğrayacaqdır. Asan tökülən qan, yüngül və qansız məhkəmə, adamları yeni cinayətlərə, təzə qanlar axıtmağa sövq edəcəkdir. Ağlayın, saçları ağarmış qocalar! Bundan sonra nəşibiniz öz doğma övladlarınızdan əziyyət və zülm görmək olacaqdır.

BİRİNCİ ANTİSTROF

Görünür, artıq qatil arxasınca düşüb izini tuta bilməyəcəyik, qan qoxusu duyub günahlarını dabanbasma təqib edə bilməyəcəyik. Başlar kəsiləcək, qanlar töküləcək. Ağlayış və şikayət səsləri göyə yüksələcək:

“Ah dərdimiz böyükdür, müsibətimiz ağırdır. Bu nə ağır zülmüdür, bu amansız bəladır”. Lakin bütün bu ah-vaylar hədəf gedəcəkdir. Qansız dərmanlar yazıq insanlara şəfa verməyəcəkdir.

İKİNCİ STROF

Yaralar açılacaqdır, iztirablar çoxalacaqdır. Qoy artıq heç kəs fəryad etməsin, heç kəs ağrı çağırıb bizi səsleməsin: “haradasan, ey həqiqət, niyə kömək etmirsən, ey erinilərin müqəddəs mehrabı!” Valideynlər belə fəryad edəcəkdir, analar bu cür ağrı çağıracaqdır. Övlad əlindən ata-analar yasa batacaqdır. Artıq həqiqətin taxtı ayaq altında tapdanıb məhv olmaqdadır.

İKİNCİ ANTİSTROF

Qorxu insanlar üçün bir xilaskardır. Zəif ruhları himn edən də qorxudur. Qoy daima əbədi olaraq qorxu ürəklərdə bərqərar olsun. Göz yaşları, ağrı və iztirab insana çox şey öyrədir. İstər tək bir adam olsun, istər bir şəhər, istər bir xalq, kimin ki, ürəyində qorxu yoxdur, kim ki xofdan azaddır, onun qəlbi saf və doğruçu ola bilərmi? Xof etməyən həqiqətə hörmət edə bilərmi?

ÜÇÜNCÜ STROF

Sən nə hakimiyyətsizliyi mədh et, nə mütləq hakimiyyəti tərifi! Yüksək yaradan orta dərəcəyə hər bir şeydə üstünlük bəxş etmişdir. İfratçılıq, sabit və möhkəm deyildir. Dediym bu sözdə möhkəm bir həqiqət vardır; zinət və cah-cəlal ehtirası mütəkəbbir ürəklərdə qərar tutur. Aydın və ləkəsiz vicdan isə, hakim olduğu evlərdə, hər kəsə sevinc və sadlıq bəxş edən bolluq doğurur.

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Dediym bu sözlər həmişə xatirində qalsın: qədim həqiqətin mehrabına dair hörmətin olsun! Heç vaxt qazanc dalınca düşüb həqiqəti ayaq altında tapdama! Əks təqdirdə yaxın cəzadan qurtara bilməyəcəksən.

Əziz valideynlərini ürəkdən sevib, onlara ehtiram bəslə! Qonaqpərustliyin qədim qanunları, duz-çörək qanunu və ehtiyacı olana bir sığınacaq vermək adəti daima sizin üçün müqəddəs olmalıdır.

DÖRDÜNCÜ STROF

Kimin ki, ürəyi doğrudur, kim ki məcburiyyətsiz təmiz və pakdır, o, həyatda həmişə səadətə rast gələcəkdir. O, yıxılmayacaqdır, uçurlara sürüklənməyəcəkdir. Lakin mütəkəbbirin gəmisini sularda qərç olacaqdır. Mütəkəbbir öz gəmisini haram mal ilə yükləmişdir. Lakin külək onun yelkənlərini cırıb dağıdacaqdır, müdhiş fırtınalar dor ağacını qoparacaq, sükanını sındırıb parçalayacaqdır.

DÖRDÜNCÜ ANTİSTROF

Qasırğa onu ağzına alanda, mütəkəbbir acı fəryad qoparacaqdır. Lakin onun səsinə heç kəs eşitməyəcəkdir. Allahlar mütəkəbbirə güləcəkdir. Əvvəlcə onun bəxti gətirirdi, zirəkdi, diribaşdı, lakin birdən düşdüyü girdabda çaşıb qalacaqdır, xilas ola bilməyəcəkdir. Gəmisini həqiqətin qayasına dəyib parçalanacaqdır, insanlar rəhm etməyəcəkdir.

DÖRDÜNCÜ EPİSODI

Hakim intixab olunmuş Afina ağsaqqalları tentənəli bir surətdə carçı və şeypurçularla bərabər orxestrə daxil olurlar. Afina məbədi içərisindən zahir olur.

A f i n a

Carçı, işə başla, camaatı sakit et! Ordularını şişirib şeypur çal! Qoy boruların səsi göyə ucalsın, borular izdihamın başı üzərində işləsin, gurlasın! Əmr et sükut etsinlər. Qoy bütün şəhər mənim nizamnaməmi eşitsin! Onu əbədi olaraq sizin əlinizə verirəm! Qoy hamı eşitsin, məhkəməmiz ədalətlə iş görəcəkdir.

Carçı şeypur çalır. Apollon daxil olaraq Orestin yanında dayanır.

Xor ağ bir çəyi

Ey Apollon! Nəyə sahibsən, ona hökm elə! Nə üçün bu mübahisəyə qarışırsan?

A p o l l o n

Mən bura şahid kimi gəlmişəm. Qaydaya görə o mənim himayəmədir və mənim evimin qonağıdır. Töküdü qandan onu mən təmizləmişəm və bu çəkişmədə onu müdafiə etməyə gəlmişəm. Onun anası adlanan qadının ölümündə mənim də iştirakım vardır.

A f i n a

(Erinilərə)

Danışın! Yüksək məhkəməni açıq elan edirəm. İlk söz müddəininidir. Qoy hamısını açıq və aydın bizə nağıl eləsin.

Xor ağ bir çəyi

Bizim sayımız çoxdur. Lakin sözümüz qısa olacaqdır. Qoy günahkar növbə ilə sualımıza cavab versin.

İ k i n c i e r i n i

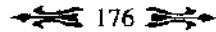
Ən əvvəlcə bizə cavab ver: sən ananı öldürmüşsənmi?

O r e s t

Beli, öldürmüşəm. Etirafdan boyun qaçırmıram.

Ü ç ü n c ü e r i n i

Artıq birinci zərbə vuruldu. Torpağa yığılıb məhv olacaqsan.

O r e s t

Mən hələ ayaq üstündə möhkəm dayanmışam. Özünü öymə!

D ö r d ü n c ü e r i n i

İndi başqa bir sualıma cavab ver: nə cür öldürmüşsən?

O r e s t

Əlimdəki bıçağı boğazına saplayıb öldürmüşəm.

B e ş i n c i e r i n i

Səni bu işə kim təhrik etmişdir, kim yoldan çıxarmışdır?

O r e s t

Allah Loksi fal açıb belə əmr etmişdir. Özü bu sözümü təsdiq edə bilər.

A l t ı n c ı e r i n i

Gələcəkdən fal açan allah sənə öz doğma ananı öldürməyi əmr etmişdi?

O r e s t

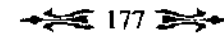
Etdiyim işdən mən hələ də peşman deyiləm.

Y e d d i n c i e r i n i

Sonra başqa bir dillə danışacaqsan. Şiddətli cəzadan boyun qaçıra bilməyəcəksən.

O r e s t

Qorxum yoxdur. Atam tabutdan mənə kömək göndərəcəkdir.

Səkkizinci erini

Anasını öldürmüş oğul, ölülərə belə bağlayırsan?

Orest

Anam ikiqat murdar cinayətlə özünü ləkələmişdir.

Doqquzuncu erini

Hansı cinayətlə? Hakimləri başa sal!

Orest

Özünün ərini, mənim isə atamı öldürmüşdür.

Onuncu erini

Lakin sən hələ sağsan. Onu isə ölüm paka çıxarmışdır.

Orest

Nə qədər ki, sağdı, onu siz heç bir şeydə ittiham etmirdiniz.

On birinci erini

O öz ərini öldürmüşdür. Doğma qan axıtmamışdır.

Orest

Bəs mənim qanım elə bir ananın qanı ilə doğmadır mı?

On ikinci erini

Anan səni ürəyinin altında gezdirmişdir, quduz! Oğul öz anasının doğma qanından imtina edir.

Orest

Apollon allahım, sən özün mənim şahidim ol, sən özün sübut et ki, mənim intiqamım ədalətlidir. Heç bir şeyi danmaq istəmirəm. Etdiklərimi gizlətməyə çalışmıram. Tökdiyün qan haqdır, ya nahaqdır, həll et! Məhkəmə qarşısında mən sənə müraciət edirəm.

Apollon

Afinanın möhtəşəm məhkəməsi, mən də sizə müraciət edirəm, bu qətl ədalətlidir. Mən peyğəmbərim. Yalan danışmayacağam. Allahlar atası Zevsin mənə əmr etmədiyi bir şeyi, mən nə şehərə, nə insanlara, nə bir kişiye, nə bir qadına təhqin etməmişəm. Sözlərimin həqiqətini və onların qüvvətini anlayın! Atamın yüksək iradəsinə hörmət etməyi sizə əmr edirəm. Andım müqəddəsliyi qüvvətlidir. Lakin Zevs ondan da qüvvətlidir.

Xorağbirçəyi

Demək, sən iddia edirsən ki, yüksək Zevs sənə tapşırılmışdır ki, sən Oresti öz atasının qanının intiqamını almağa təhrik edəsən? Demək, o da bu təhqinə uyaraq murdar bir cinayət işləmiş, öz doğma anasını öldürmüşdür?

Apollon

Allah tərəfindən hökmdarlıq tacı almış və şan-şöhret qazanmış bir müharib döyüşlərdə məhv olmadan, amazonkaların oxu ilə yaralanmadan, gəlib öz evində bir qadın əlində həlak olursa – bu ölüm dəhşətlidir. Pallada – hamısını eşit! Siz də dinləyin, axı siz bu mübahisəni həll etməyə vəkil edilmisiniz! Ər hərbi səfərdən evə dönmüşdür, qəlbi sevincə doludur, çaldığı qələbə ilə məğrurdur. Zövcə onu mehriban sifətlə qarşılayır, ərini hamama aparır. Orada ərinin başına örtü atır, hiylə ilə onu tora salır, kəfəyə bürüyür. Sonra ölüm zərbəsi endirir.

Və qəhrəman bir əsgər, qələbə çalmış gəmilər sərkərdəsi bu cür məhv olur. Bunları dedim ki, qəlbiniz qəzəb odu ilə alışıb yansın! Siz hakimlərsiniz, qərar çıxarmaq və məhkəməni aparmaq sizə tapşırılmışdır.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Sən Zevsi xatırla, öz atanı yada sal! Məgər o özünü doğma atası qoca Kronu zəncirləyib əsir etməmişdimi? Məgər sizin öz aranızda ziddiyət və çəkişmə yoxdurmu? Dediklərimi eşitdiniz! Hamınızı bu işə şahid çağırıram.

A p o l l o n

Allahların nifrət etdiyi mürdar məxluqlar! Zəncirləri açmaq olar. Zəncirlənmiş üçün xilas yolu vardır, ona kömək etmək, onu qurtarmaq olar. Lakin qanı torpaqlara hopmuş insan artıq əbədiyyən ölüdür. Onu bir daha diriltmək olmaz. Ölümə çarə yoxdur, bu barədə atam belə acizdir. Başqa işlərdə isə Zevs qadirdir, hər bir şeyi alt-üst etmək onun iradəsinə bağlıdır. Onun qəzəbi isə ədalətlidir, əbəs yerə o cəza verən deyildir.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Demək, sən elə zənn edirsən ki, öz doğma anasının qanını axıtmış oğul bəraət qazanacaqdır? Və Arqosa qayıdıb öz ata evində yaşayacaqdır? Bundan sonra o ağzında dua kimin məhrabına yaxın düşə biləcəkdir? Kimlə ünsiyyət bağlaya biləcəkdir, kimlə qardaşlıq edəcəkdir?

A p o l l o n

Cavab verməyə hazırım və bu cavabımda haqlıyam. Qulaq asın! Balanı yaradan ana adlanan məxluq deyildir. – O, yalnız səpilmiş toxumu bəsləyib böyüdəndir. Yaradan – maya vurandır. Ana isə ona təslim edilmiş girovu, allah müxalif deyilsə, hifz edib saxlayandır. Möhkəm dəlil istəyirsinizsə buyurun, anasız da ata yarada bilər. Odur, Zevs – Olimpın qızı Pallada, qarşınızda durmuşdur. O, ana bətninin qarantılığını görməmişdir. Lakin buna baxmayaraq heç bir ilahə ondan gözəl

bir qız doğa bilməmişdir. Mən isə, Pallada, sənə and içirəm ki, nə qədər imkanım varsa, sənənin qoşunlarına şöhrət bəxş edəcəyəm, şöhrətini yüksəldəcəyəm. Bu gənci Arqosdan sənənin himayənə mən göndərmişəm, göndərmişəm ki, əbədi olaraq sənənin ən sadıq bir bəndən olsun. Pallada, o və onun nəslə sənənin müttəfiqidir. Bu ittifaq isə əbədi olaraq pozulmayacaqdır və gələcək nəvələr, gələcək nəsillər üçün həmişə müqəddəs olacaqdır.

A f i n a

Hakimlərə əmr edirəm, vicdan və mühakimə ilə hər kəs öz qürəsinə salsın.¹ Danışığ artıq kifayət edər.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Biz öz ittiham oxlarımızın hamısını atdıq. Gözləyək görək mübahisə nə ilə bitəcək.

A f i n a

Bəs siz? Nə etmək lazımdır ki, sonra siz narazı qalmayasınız.

A p o l l o n

Nə lazımdırsa, siz eşitdiniz, indi siz, ey yadölkəli hakimlər, öz qürələrinizi sala bilərsiniz. Yalnız öz andınızı yaddan çıxarmayın.

A f i n a

Attika xalqı, mənim vəsiyyətimə qulaq asın! Tökülən qanı mühakimə edən birinci hakimlər sizsiniz! Qoy bu yüksək və ədalətli məhkəmə Egey oğulları arasında əbədi olaraq bərqərar olsun! Bir zamanlar amazonkalar bu təpə üzərinə hərbi yürüşə hazır dayanmışdılar. Onlar Fesey əleyhinə buradan döyüşə atılmışdılar. Bizim yeni qələmiz

¹ Bəxti sınamaq üçün atılan zər, alınan bükülü kağız, püşk.

qarşısında bürelü bir şəhər salmışdılar. Onu Areyə ithaf etmişdilər. Təpə – Areopaq adlanmışdır. Ona hörmət və pərəstiş olunmuşdur. Qoy indi xof və qorxu da o hörmət və pərəstişə yoldaş olsun! Qoy həm gündüz, həm gecə burada həqiqətə riayət olunsun! Qoy vətəndaşlar mənim nizamnaməmə yaramaz qatışıq vurub onu xarab etməsinlər. Duru çeşmələrin suyuna lil atıb bulandırmaq asandır, lakin bulanıq su içmək üçün, artıq kara gəlməyəcəkdir. Xalqa, həm hakimiyyətsizlikdən, həm də mütləq hakimiyyətdən qaçmağı məsləhət görürəm. Lakin xilasedici qorxu və xof şəhərdən qovulmamalıdır. Qorxu bilmədən, xof duymadan insan övladı vicdanlı ola bilərmi? Müqəddəs heya və dindarlığı hifz edin! Bu məhkəmə sizin üçün ölkənin dayağı, şəhərin xilaskarı olacaqdır. Nə Skiflər içərisində, nə Pelopov diyarında belə bir idarə yoxdur. Mənim məhkəməm müqəddəs, satılmaz və amansızdır. Qoy şəhər yatsın, məhkəmə oyaq durub keşik çəkəcəkdir. Onu bu cür, dövlətimin nikahbanı və keşikçisi kimi təsis edirəm. Xalqıma bu tapşırığı, bu nəsihətimi, əbədi olaraq gələcək əsrlər üçün vəsiyyət edirəm. İndi isə, hakimlər, ayağa qalxın, qüreləri götürün və anda sadıq qalaraq, bu mübahisəni həll edin! Sizə deyiləcək sözümdür.

Hakimlər bir-birinin arxasınca əllərində qürə camlara yaxınlaşırlar.

X o r a ğ b i r ç ə y i

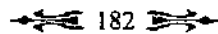
Şəhərlərin gecə qonaqları olan bizim qara tayfanı təhqir etməməyi sizə məsləhət görürəm.

A p o l l o n

Mən isə sizə əmr edirəm ki, mənim peyğəmbərlik taxtına ehtiram göstərsiniz. Zevs mənim dilimlə danışır. Qorxun!

X o r a ğ b i r ç ə y i

Sən özünü aralığa sahib, tökülən qan üstündə münaqişə açdın. İndi, qeybdən xəbər verən allah, sən artıq pak və müqəddəs deyilsən.

A p o l l o n

İlk qatil İksionu təmizə çıxaran atam da, bəlkə sənin gözündə günahkardır?

X o r a ğ b i r ç ə y i.

Feretin⁵⁵ evində şuluqluq salan sən deyildinmi? Ötülər üçün Moyrlardan ikinci həyatı sən qopardın.

A p o l l o n

Bizə ehtiram göstərənlərə kömək etmək savab deyildirmi? Köməyə ehtiyacı olanlara isə ikiqat yardım göstərmək lazımdır.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Sən qədim adət və qanunları pozdun. Məstedici şərab içirib qədim ilahələri sərxoş etdin.

A p o l l o n

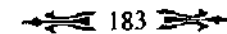
Bu yarışda sən əlin boş çıxacaqdır. Zəhər tüpürüb, zəhər qusaçaqsan. Lakin bizim heç bir şeydən qorxumuz yoxdur.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Boş sözlər danışsan. Əgər məhkəmə bizim qələbəmizə mane olarsa, burada məskən salıb, bu ölkəyə dinclik verməyəcəyik.

A p o l l o n

Nə cavan, kiçik, nə də qədim və qoca allahlar arasında sənə hörmət yoxdur. Qalib – mənəm.

Xor ağbirçəyi

Sən cavansan, allah, amma qoca qarıları aldatmaq istəyirsən. Mən gözləyəcəyəm, hirsimi şəhərin üzərinə tökmək, ona qarşı tökmək lazımdır, ya yox – bunu mən məhkəmənin qərarını eşidəndən sonra qət edəcəyəm.

Hakimlər rəy verməni qurtarandan sonra öz yerlərində oturlar.

A f i n a

Artıq rəy verməni tamamlamaq üçün növbə mənə çatmışdır. Öz qürəmi mən Orestin xeyrinə atıram. Məni ana doğmamışdır. Kişi varlığı daha qiymətli, daha doğmadır. Mən yalnız izdivacdan ikrah edirəm. Lakin həqiqət budur ki, mən öz atamın yaratdığıyam, atamın balasıyam. Öz ərini öldürmüş qadına rəhm etməyəcəyəm. Evin ağası kişidir. Əgər Orestin lehinə və əleyhinə atılan qürələr bərabər belə olsa, o, bəraət qazanmalıdır (*öz qürəsini atır*). Hakimlər, dərhal işə başlayın! Ölüm və həyat camlarından qürələri çıxarıb sayın!

Hakimlər camlardan qürələri çıxarmağa başlayırlar.

O r e s t

Feb – Apollon! Məni gözləyən qərar nədir?

Xor ağbirçəyi

Ey anamız gecə! Ey zülmət! Sən hamısını görürsən.

O r e s t

Callad, ölüm, yoxsa həyat və işıq gözləyir məni?

Xor ağbirçəyi

Rüsvay olub diyarbədiyar gəzəcəyik, yoxsa şən və şöhrət içərisində yaşayacağıq?

A p o l l o n

Dostlar! Qürələri diqqət və ehtiyatla sayın! Yaxşı fikirləşib ədalətlə hökm verin! Bir qürə çatmasa qan və bədbəxtlik üz verəcək, bir daş artıq olsa, qədim bir xanıman xilas olacaqdır.

Hakimlər qürələri sayırlar.

A f i n a

Orest! Tökdüyün qan üçün sən bəraət qazandın. Hər iki camlardakı qürələr bərabərdir.

O r e s t

(*yerindən qalxaraq*)

Pallada! Ey xanımanımı xilas edən ilahə! Sən, yurdundan qovulmuş bir qəribi öz hökmdarlıq sarayına qaytarırsan. Bu gündən belə elinlər hər yerdə deyəcəklər: “Arqoslu yenə öz dədə-babalarının irsinə yiye durdu. Onu, Pallada Loksiya ilə bərabər xilas elədi. Qadir və xilaskar allah Zevs ona havadar oldu. Qadir allah Zevs ataya hörmət edib oğluna nicat verdi. Ana tərəfin müddəilərini rədd etdi”.

Mən isə and içib sənə xalqına və sənə ölkənə əbədi sədaqətimi vəd edirəm. Doğma evə qayıdarkən bu müqəddəs andımla sənə müraciət edirəm. Qoy heç bir zaman mənim torpaqlarımın rəislərindən və şəhriyarlarından heç kəs, əlində nizə bir düşmən kimi, bu ölkəyə qədəm basmasın! Əks təqdirdə mən tabutda belə olsam, müqəddəs andımı pozanları müdhiş qarşı və lənətlərimlə fəlakətə düşürəcəyəm. Onlar hərbi səfərə çıxdıqlarından peşman olacaqlar, etdikləri əməllərindən utanacaqlar. Yox, əgər Palladanın şəhərinə ehtiram göstərərlərsə, mənim verdiyim əhd-peymanə sadıq qalıb hərbi ittifaqı hifz edərlərsə, o zaman arqoslulara qarşı mərhəmətli və xeyirxah olacağam. Əlvida, gözəl Afina! Əlvida, əziz şəhər! Daima düşmənlərin qarşısında möhkəm və sarsılmaz dayan. Qoy ölkən həmişə xoşbəxt olsun, qılıncın daima qalib gəlsin!

Orest gedir. Apollon orxestri tərk edir.

ÜÇÜNCÜ STASİM

X o r

BİRİNCİ STROF

Ah, ey kiçik allahlar, eyvah! Siz qədim həqiqətlərin qanunlarını dağdıb tapdadınız! Əlimdən hakimiyyətimi dartıb alırsınız! Rüsvey oldum! Xəcil oldum! Qəzəbdən ürəyim od tutub yanır. Ey məlun şəhər, ey mənfur şəhər! Üzərinə zəhər və küfr yağdıracaq! Ürəyimizin qara zəhəri ilə torpağını suvarıb yandıracaq! Kif, zəhər, sürünüb axın, bağları, zəmiləri yandırıb-yaxın! Ah, intiqam! İntiqam! Vəba, taun, azar və bezar, aşıb-daşın, çölləri, düzləri gəmirib hər yeri bəhərsiz qoyun! Hönkürüb ağlayıram. Nə etmək? İnsanları edam etməkmi? Vəba, taun göndərməkmi? Ölkəni viran qoymaqmi? Siz ey qara gecənin qızları, vay olsun bizə, rüsvey və xəcil olmuşuq, dərdə və yasa batmışıq.

A f i n a

Sakit olun! Ağlaşıb ürəkləri xarab etməyin! Sizi heç kəs rüsvey etməmişdir. Hökmün qurələri bərabər bölünmüşdür. Sizin şərəfiniz ləkələnmişdir. Lakin Zevsin parlaq iradəsi daha üstündür. Əmr verən özü vasitəçi oldu, müdafiə etdi və Orest cəzadan xilas edildi. Siz isə quduz kin və küdurətinizi bu torpaq üzərinə tökməyin! Qəzəblənməyin, təxribat və aclıq ilə bizi hədələməyin. Ağzınızın zəhərli köpüyü ilə yaşıllıq və bərəkətləri məhv etmək fikrinə düşməyin! Mən isə and içib sizə söz verirəm: sizə tənha bir çöl, müqəddəs hicra bir guşə ayırıram. Cah-cəllal! İqamətgahlar yüksəldərəm və şəhər sizə ürəkdən ehtiram bəslər.

X o r

BİRİNCİ ANTİSTROF

Ah, ey kiçik allahlar, eyvah! Siz qədim həqiqətlərin qanun-qaydalarını dağdıb tapdadınız! Əlimdən hakimiyyətimi dartıb alırsınız! Rüsvey oldum! Xəcil oldum! Qəzəbdən ürəyim od tutub yanır. Ey məlun şəhər, ey mənfur şəhər! Üzərinə zəhər və küfr yağdıracaq!

— 186 —

Ürəyimizin qara zəhəri ilə torpağını suvarıb yandıracaq! Kif, zəhər, sürünüb axın, bağları, zəmiləri yandırıb-yaxın! Ah, intiqam! İntiqam! Vəba, taun, azar və bezar, aşıb-daşın, çölləri, düzləri gəmirib hər yeri bəhərsiz qoyun! Hönkürüb ağlayıram. Nə etmək? İnsanları edam etməkmi? Vəba, taun göndərməkmi? Ölkəni viranə qoymaqmi? Siz ey qara gecənin qızları, vay olsun bizə, rüsvey və xəcil olmuşuq, dərdə və yasa batmışıq.

A f i n a

Sizi heç kəs rüsvey etməmişdir. İnsanlara qəzəblənməyin, ey gecə allahları! Ölkəni qarğıyıb, bəla çağırmayın! Mənim də dayağım Zevsdir. Yer altında Zevsin ildırımları hifz olunmuş məskənin açarları: tək-cə mənə məlumdur. Lakin bizə düşmənçilik etmək lazım deyildir. Mənə qulaq asın! Boş yerə şəhərə qarğıyıb bizi fəlakətlərlə təhdid etməyin! Quduz kin və nifrətinizi sakit edin! Mənimlə qonşu olub şən və şərəf içərisində yaşayarsınız. Uşaq diləyənlər və nikah ittifaqı haqqında dua edənlər sizə bol nemətlər ehsan edərlər. O zaman məsləhətinə görə mənə minnətdar olar, dualar edərsiniz.

X o r

İKİNCİ STROF

Ah, rüsvey oldum, ah, saçlarımın ağ vaxtında xəcil oldum. Yer altında yuva salmalıyam. Murdar üfunət və cəsədlər içərisində yaşamamalıyam. Ürəyimi kin didib dağdır, qəzəb və nifrətimdən ürəyim od tutub yanır. Ah, cəhənnəm! Cəhənnəm! Ürəyimə bıçaq saplanmışdır, bağrım qüssədən partlamışdır. Ey gecə, ey anamız gecə, eşit fəryadımızı! Allahlar qara hiylə geldilər, qüvvətimi və şöhrətimi, qədim və sarsılmaz şən-şərəfimi ayaqlayıb tapdaladılar.

A f i n a

Bu qəzəbini əfv edərim. Sən məndən yaşlısan və hər cür ehtirama layiqsən. Lakin mənə Zevs ağıldan kəm doğmamışdır. Əvvəlcədən xəbər verirəm, köçüb başqa ölkələrə gedəndən sonra, mənim ölkəmin

— 187 —

həsretini çəkəcəksiniz! Zamanın selləri mənim xalqımı sönməz şəfəqli bir şöhrətə doğru ucaldacaqdır. Vətəndaşların xoru və dəstə-dəstə qarşımızdan keçən qadınlar məhmular çağırır şərəfi, namusu və Erextey⁵⁶ evinin qonşuları olan sizi mədh edəcəklər. Belə bir cah-cələli siz başqa bir ölkədə tapa bilməyəcəksiniz! Ağlınızı başınıza yığın, mənim şəhərimə qanlı ikitirəlik salmayın! Gənclərə quduz ehtiraslar, yaramaz hisslər təlqin etməyin! Vətəndaşları bir-birini didən xoruzlara döndərərək aralarında qiyam, ixtilaf və nifaq salmayın, bir-birinə düşmən edib vətəndaş hərbi başlamayın. Sərhəd arxasından bizi müharibə təhdid etməkdədir. Müharibə bizə yaxınlaşmaqdadır. Şücaət və şan-şöhrət meydanı orada olmalıdır. Ev quşları arasındakı didişmə isə – şərəfli bir döyüş deyildir. Özünə belə bir iقبال intixab etməyi sənə məsləhət görürəm. Xeyirxah bir ehtiram içərisində, xoş günlər sürərək, hər kəsə xeyir verərək, burada, allahların ən çox sevdiyi bu torpaqda yaşayın.

X o r

İKİNCİ ANTİSTROF

Ah, rüsvay oldum, ah, saçlarıma ağ vaxtında xəcil oldum. Yer altında yuva salmalıyam. Murdar üfunət və cəsədlər içərisində yaşama-lyam. Üreyimi kin didib dağıdır, qəzəb və nifrətdən üreyim od tutub yanır. Ah, cəhənnəm! Cəhənnəm! Üreyimə bıçaq saplanmışdır, bağrım qüssədən partlamışdır. Ey gecə, ey anamız gecə, eşit feryadımızı! Allahlar qara hiylə gəldilər, qüvvətini və şöhrətini, qədim və sarsılmaz şan-şərəfimi ayaqlayıb tapdılar.

A f i n a

Sənə xeyirli məsləhətlər verməkdən yorulmayacağam. Demə ki, sənə, qoca ilahəni mən, cavan ilahə və bu şəhərin adamları şərəfsiz bir halda yola saldıq, qonaqpərvərlik göstərməyib qovduq. İnandırmaq, qane salmaq – hamı üçün müqəddəs bir qüvvədir. Mənim sözlərim isə şirindir, sakit edəndir. Bizimlə bərabər qal! Əgər qalmaq istəmirsənsə,

şəhəri ədaletsizcəsinə təxribat, dağıntı, qəzəb və quduz kin küduretlə təhdid etmə! Axı sizi xoşbəxt bir ölkədə, böyük şan-şöhrət içərisində və daimi bir ehtiram mühitində yaşamağa dəvət edirlər.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Hökmdar Afina! Yaşamaq üçün bizə harda sığınacaq verəcəksən?

A f i n a

Hər bir qeyli-qaldan uzaq, sakit bir guşədə rahat yaşayarsınız.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Qəbul edirəm. Nə cür hörmət və ehtiram vəd edirsən?

A f i n a

Sizsiz heç bir evdə xeyir-dua verilməyəcəkdir.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Belə bir hakimiyyət və qüvvəti bizim üçün əldə edəcəksənmi?

A f i n a

Sizə ehtiram göstərənləri yüksəldəcəyəm, onlara müvəffəqiyyət bəxş edəcəyəm.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Bu barədə əbədi olaraq bizə söz verirsənmi?

A f i n a

Mənim ixtiyarım özümdədir. Üreyim nə istəyir, onu da vəd edirəm.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Ürəyimi təskin etdin! Qəzəbimi söndürdün!

A f i n a

Burada məskən salaraq özünə dost və xeyirxah tapacaqsan.

X o r a ğ b i r ç ə y i

Şəhərinə necə xeyir-dua verməyi əmr edirsən?

A f i n a

Qoy bütün ölkə xeyir işlər üçün yarışsın! Bərəkətli torpağın sino-si, dənizlərin dalğaları, göylərin çadırı, küləklərin nəfəsi, hərəti yumşaldaraq ölkənin başına nemət, bərəkət yağdırın! Heyvanlar bö-yüyüb artsın, tarlalar bol məhsul versin! Qoy bolluq getdikcə artsın!

Nəsil artıran qadınlara xeyir-dua verin! Müzür və imansızları isə rədd edin! Qeydkeş və tələbkər bir bağban kimi, mən yaxşı və xoş çi-çəkləri, boy atan pöhrə və rişələri sevirəm. Bütün bunların qayğısı si-zin boynunuza düşür. Mən isə nə qədər ki, şəhərimi qalibiyyətlə şö-hrətləndirməmişəm, hərbi səfərlərdə, döyüşlərdə nizə və qılıncımı ye-rə qoymayacağam.

EKSOD

X o r

BİRİNCİ STROF

Burada, Palladanın şəhərində yaşayacağam. Bu ölkənin şan-şöh-rətini ucaldacağam. Ellin yurduunun beşiyi, dəfinəsi və möhkəm qala-sı, allahlara isə dayağı olan bu şəhərə, uca və qadir Zevs, davakar və hirsli Ares ehtiram bəsləyirlər. Bu ölkəyə xeyir və yaxşılıq diləyirik. Ona hər cür səadət və şadlıq bəxş edəcəyik. Günəşin alovlu, torpağın qara sinəsindən bol bəhrə çıxarıb, bol məhsul verəcəkdir.

A f i n a

Mən öz xalqımın qeydinə qalmışam. Onun qayğısını çəkmişəm. Ağır intiqam alan afaqı qüvvələrə, qüdrətli allahlara doğma ölkəmin göyləri altında məskən vermişəm. İnsanlara gələn bəlalar, insaniara gülümsəyən hər xoşbəxtlik – hamısı o yüksək qüvvələrin iradəsindən doğmaqdadır. O qüvvələrə kim bədnəzərlə baxsa, günahkar dərhal məhv olacaqdır, o, bəlanın haradan gəldiyini belə bilməyəcəkdir. Də-də-babaların günahı, gizli və örtülü günahlar insanı uçurumlara doğru sürükləyəcəkdir, nə qədər özünü öysə, nə qədər çığır-bağır salsə be-lə, sükut dolu bir nəhayət, gözdən düşmüş bədbəxti insan içərisində dəfn edəcəkdir.

X o r

BİRİNCİ ANTİSTROF

Odlu küləklər! Bağların yaşılıqlarını yandırb-yaxmayın! Dua oxuyub əmr edirəm: isti və quraqlıq! Çiçəklərin gözlərini kor etmə! Cücərən toxumları qurutma! Qoy sürünən həşərat bol bəhrəni gəmirib yeməsin! Qoyunlara kökəlib yağlanmağı, cüt-cüt balalar doğmağı əmr edirəm! Otlar, sürüləri bəsləyib yemləyin. Dağların sinələri, yerin dəfinələr dolu dərinlikləri – qoy bol nemət və hədiyyələr doğsun!

A f i n a

Siz, ey şəhər ağsaqqalları! Bu dua və diləkləri eşitdinizmi? Erinil-ler dəstəsi həm göydə, dağ allahları içərisində, həm yer altında, zül-mət içərisində qüdrətli və böyükdür. Onlar insan taleyini idarə edirlər. Bəzilərinin müvəffəqiyyət və bəxtiyarlığına, digərlərinin isə kor iq-balına mahnılar oxuyurlar.

X o r

İKİNCİ STROF

İnsanlara bəla kəsilən, vaxtından tez gələn əcəli – yasaq edirəm. Ey böyük Moyralar, şirin kişi ehtirasını qızlara bir sevinc kimi bəxş edin! Bacılar, siz, ey gecənin qızları, hakimiyyət sizindir, qüdrət və

qüvvət sizindir. Hər şeyə siz istiqamət verirsiniz. Hər evdə qonaqsınız, hər işdə, hər saatda siz hazır olub kömək edirsiniz, allahlar içərisində sizdən qüvvətli olanı yoxdur.

A f i n a

Mərhəmətlə ölkəmiz yüksəlib ucalmışdır. Könül sevinir, könül şad olur. Əqidənin və inamın aydın gözlərinə eşq olsun! Qəzəblənmişləri və inadkarları yola gətirmək üçün, nitqimə qüvvət verən ürəyimdəki bu inam oldu. Mahir nətiqlərin ustadı Zevs qalib gəldi. Şəhərimizdə həmişə şan-şöhrət meyli qalib gəlməkdədir.

X o r

İKİNCİ ANTİSTROF

Mənhus nifaq, fitnə və qiyam – qoy dinc evlərə yol tapmasın! Vətəndaşların qardaş qanı qoy doğma torpağa tökülməsin, qana qan tələb edərək, qoy qardaş qardaşı məhv etməsin! Qoy sevincə sevincə əvəz verilsin, ümumi işi sevmək və birgə ürəklə nifrət etmək insanlar üçün ən əziz bir dərmandır.

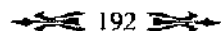
A f i n a

Anlayan ürəyə ağıllı sözlər həmişə yol açacaqdır. Əvvəlcə müdhiş idilər, ölümə təhdid edirdilər. İndi isə şəhərimizin onlardan böyük nemətlər qazanacağını görürəm. Ürəkləri mərhəmətli olan xeyrixah allahları əbədi olaraq əziz tutun! Qanunun sarsılmaz himayəsi altında ölkə və xalq yüksəlib çiçəklənəcəkdir.

X o r

ÜÇÜNCÜ STROF

Bolluq və bərəkət içərisində şad olun. Hamınız sevinib bəxtiyar olun! Afina xalqı, xoşbəxt ol! Zevsin məbədinə xalq hifz edir. Sevimli qız xalqı sevir. Xalq həmişə müqəddəs və zəkaldır. Kim ki, Pallada tərəfindən hifz olunmaqdadır, Ata ona xeyir-dua verməkdədir.

A f i n a

Siz də, qadir allahlar, bəxtiyar olun! Mən isə qabaqda gedərək iqa-mətgahınıza yol göstərirəm. Ey, ayağa qalxın! Məşəllərin işığında allahları yola salın! Qoy atəşlərin şəfəqində bütün əndişə və bəlalar torpaq altına getsin! Qoy yerin təkindən yerin üzərinə xalq üçün xeyir və bərəkət çıxsın! Siz, ey Krancy əhli⁵⁷ siz, ey ölkənin övladları, yeni sakinlərinizə dua edin, onlara hörmət göstərin! Qoy xalqım həmişə pak ürəklərdəki xeyirxahlığı təqdis etsin!

X o r

ÜÇÜNCÜ ANTİSTROF

Yenidən təkrar edirəm: sevinin, sevinin! Bütün ölkə – allahlar da, insanlar da, hamınız sevinin! Palladanın ölkəsi, bütün şəhər – bizi, yeni sakinləri əziz tutun! Siz artıq əbədiyyən öz taleyinizdən şikayət etmə-yəcəksiniz!

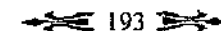
Məşəllər alışır. Mərasim yerindən hərəkət edir.

Xeyirxah və səxavətli diləklərin üçün təşəkkür edirəm. Şəfəq saçan məşəllərin işığında, sizi yer altına, yatmış ruhlar səltənətinə müşayiət edəcəyik. Məbədin xidmətçi qızları da bizimlə gedəcəkdir. Onlar mənim bütümünü mühafizə edirlər. Siz də, ey Fesey övladlarının ən güzidləri qocalar və gənclər, qızlar və qadınlar, hörmətli analar, zinətli atlas paltarlarınızı geyib bizi müşayiət edin! Gəlin, qoy məşəllər ətrafa şəfəq salsın. Qoy ürəyimiz həmişə dinc və sakit olsun! Qoy yeni sakinlərimiz ölkəmizin xeyrinə mərhəmətli və rəhmdil olsunlar! Və bundan belə onları Erini deyil, Evmenidlər, qəzəbli allahlar deyil, xeyrixah allahlar deyə çağırmaq!

Mərasim hərəkət edir.

Müşayiətedənlər

Ey gecənin qoca qızları, ey möhtərəm və böyük allahlar, sizi evinizə müşayiət edirik. Bayram şənliyidir, mahımlar oxunur. Vətəndaşlar, mədh edin, hamınız bir yerdə əhsən deyil! Siz yer altına gedirsiniz,

yerin təkində məskən tutacaqsınız. Sizə nəzir gətirəcəyik, sizə ehtiram göstərəcəyik, sizə dualar edəcəyik. Bayram şənliyidir, mahnılar oxunur. Vətəndaşlar mədh edin, hamı bir yerdə əhsən deyin! Ey allahlar, bizə qarşı səxavətli olun, bizə qarşı xeyirxah olun! Ey allahlar, buyurun evinizə qədəm basın! Məşəllər, alışıb şəfəq saçın! Bu yol bizim üçün müqəddəsdir və sevinclə doludur. Səsinizi ucaldın, sevinin, şadlanın! İttifaqımız müqəddəsdir. Siz Palladanın xalqı üçün – Evmenidlərsiniz. Hər şeydən yüksək, qadir Zevs və əbədi Moyralar belə qət etdilər. Səsinizi ucaldın, sevinin, şadlanın!

Aktyorlar və xor orxestri tərk edirlər.

İZAHLAR

1. Vaxtı ilə Prometey Zevsin allahlıq taxtına çıxmasına kömək etmişdi. Zevs insan nəslini qırıb məhv etmək istərkən, Prometey ona qarşı üsyan edir. Bu ona işarədir. Yunanca Prometey adının mənası uzaqgören, zəkali deməkdir.

2. F e m i d a – Yer allahı, Prometeyin anası.

3. Zevs təzə allahlıq taxtına çıxmışdır. Esxil Prometeyə qarşı rəğbət oyatmaq üçün, öz atası Kronosun taxtını qəsb etmiş Zevsi müstəbid və tiran kimi verir.

4. O k e a n – qızların atası, Prometeyin dayısı.

5. T i f i – Okeanın arvadı.

6. O l i m p i n a ğ a s ı – Zevs.

7. U r a n – (Göy) Kronosun atası, Zevsin babası. Onun arvadı Heyadır; ondan titanlar, sikloplar dünyaya gəlmişdir.

8. A t l a n t – titan, Zevs tərəfindən göy qübbəsini çiyinlərində saxlamağa məhkum edilmişdir.

9. K i l i k i y a – Kiçik Asiyanın cənub-şərq hissəsi.

10. E t n a – Siciliyada vulkanlı dağ.

11. M e o t i d – Azov denizinin qədim adı.

12. H e r a – Zevsin arvadı.

13. İ k s i o n – xəyanət üçün Zevs onun aqlını almış, sonra bağışlamışdır. Olimpda Heraya aşiq olmuş, buna görə Zevs onu alovlu təkərə zəncirləmişdir.

14. M o y r l a r – tale ilahələri.

15. E r i n i l e r – intiqam ilahələri.

16. G e z i o n a – Okeanid, yəni Okeanın qızı.

17. İ o – çay allahı İnaxın qızıdır. Zevsin arvadı Hera Zevsə qışqandıdığı üçün İonu inək şəklinə salmışdır.

18. D e l f i n i – Apollonun məbədi.

19. D o d o n a – Epirdə bir şəhər. Burada bir meşə var ki, əsəirdə o meşə Zevsə ithaf edilmişdir.

20. İ n a x – çay allahı. İonun atasıdır.

21. **A mazonkalar** – yunan əsətirində qəhrəman qadınlar. Onlar xüsusi ölkədə yaşayırlar və içlərinə ildə bir dəfə kişi buraxırlar.
22. **P o s e y d o n** – dəniz allahı Zevsin qardaşı.
23. **A d r e s t e y** – qisas, labüdlük, qaçılmazlıq ilahəsi.
24. Şərtə görə, İlion şəhəri alınan kimi yunanlar Aralıq dənizinin bir adasında tonqal qalayıb qalibyyəti xəbər verəcəkdilər.
25. **A t r i d l ər** – yeni Atreyin oğulları: Menelay və Aqamemnon.
26. **P i r a m** – Troya hökmdarı.
27. **F e b** – Apollon.
28. **P a n** – çaxnaşma allahı. Panika sözü buradan yaranmışdır.
29. **E r i n i** – intiqam allahı.
30. **A l e k s a n d r** – Parisin ikinci adıdır.
31. **D a n a y l a r** – yunanlar.
32. **A r x e y l i l ər** – yunanlar.
33. **A r t e m i d a** – Apollonun bacısı. O, ovçuluq, bəkəret ilahəsidir. Zevs ilə Latonadan dünyaya gəlmişdir.
34. **P e a n** – bir çox allahların adıdır (Zevs, Dionis, Tanat, xüsusilə Apollon). İnsanı həyat dərclərindən qurtaran.
35. **K a l x a n t** – Kalxas, falçıdır.
36. **İ d a** – Troyada dağ zirvəsi.
37. **H e r i o n** – üçbaşı əsətiri nəhəng. Onun sürüsünü Herakl qovmuşdu.
38. **A l k m e n a n ın o ğ l u** – Herakl.
39. **L o k s i y a** – Apollonun ləqəbidir.
40. **İ t i s** – əsətirə görə, Afina çaricəsi Proknanın oğludur. O, bülbülə döndərilmiş, anası isə həmişə oğlu üçün ah-zar edir.
41. **S k a m a n d r** – Troya yanında çaydır.
42. **A x e r o n t** – əsətirə görə, yeraltı qaranlıq dünyada çaydır.
43. Yunan əsətirinə görə, Atreyin arvadı Atreyin qardaşı Fiest tərəfindən aldadılmış və Fiest Atreyin qızıl qoyununu oğurlamışdır. Bunun əvəzində Atrey, onun uşaqlarının etindən xörək bişirtirərək öz qardaşına yedirtmişdir.
44. **S k i l l a** – əsətirə görə, qaya altında qaranlıq mağarada yaşayan qorxunc bir varlıqdır. İt kimi hürür, altı pəncəsi, on iki qabaq ayağı vardır.
45. **P i f i y a** – Delf məbədinin kahinəsi. Gələcəkdən xəbər verən.
46. **A l a s t o r** – İntiqam allahı. Canını və onun nəslini daimi təqib edir.

47. **E g i s f** – Atreyin qardaşı Fiestin oğludur.
48. **L i k i y a** – Kiçik Asiyanın qərbində vilayət. Likili, həmin Vilamimnonun ulu babasıdır.
49. **P e l o n i d l ər** – Pelons nəsl. Pelons Aqamemnonun ulu babasıdır.
50. **L e m n** və ya **L e m o s** – Aralıq dənizində adadır. Arqonavt əsətirində deyilir ki, buradakı qadınların hamısı amazonkalar ilə yaşayan ərlərini öldürmüşdülər.
51. **H e l i o s** – Günəş allahı. Ay allahı Selenanın qardaşı.
52. **H o r q o n a** – üç bədheybət ifritə bacıdan biridir. Tük əvəzinə başından ilan çıxır, onun elə qorxunc nəzəri varmış ki, insanın bədənində lərzə səhmiş.
53. **P a l l a d a** – ilahə Afina.
54. **K i p r i d a** – Afrodita. Eşq ilahəsi.
55. **F e r e t** – Zevs.
56. **E r e x t e y** – Erextey – Afinada Afina ilahəsinin məbədi.
57. **K r a n a y ə h l i** – Kranay, Yunanıstanın əsətiri hökmdarlarından. Attika əhalisinə kranay əhli deyirlər.

KİTABDAKILAR

<i>Ön söz</i>	4
<i>Zəncirlənmiş Prometey (çevirəni R.Rza)</i>	7
<i>Aqamemnon (çevirəni Ə.Məmmədخانli)</i>	59
<i>Xoeforlar (çevirəni Ə.Sadiq)</i>	114
<i>Evmenidlər (çevirəni Ə.Məmmədخانli)</i>	154
<i>İzahlar</i>	195

ESXİL

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

“AVRASİYA PRESS”

BAKİ-2006

Buraxılışa məsul: *Umud Rəhimoğlu*

Texniki redaktor: *Mübariz Piriyyəv*

Kompyuter operatoru: *Maral Rəisqızı*

Kompyuter səhifələyicisi: *Ceyhun Şahniyarovlu*

Korrektor: *Günəl Hacıbəyli*

Yığılmağa verilmişdir 01.06.2006. Çapa imzalanmışdır 28.08.2006.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 12,5. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 102.

Kitab "Şərç-Qərb" mətbəəsində çap olunmuşdur.
Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17.